

Keskustelun vuorottelujäsennyksen perussystematiikka

HARVEY SACKS, EMANUEL SCHEGLOFF JA GAIL JEFFERSON

Ilmestynyt alun perin vuonna 1974 nimellä *A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation* lehdessä *Language* 50(4) s. 696–735.

© 1974 *Language* / Copyright Clearance Center.

Suomenkielinen käännös © *Virittäjä*, Kotikielen Seura & suomentajat.

Suomentaneet Marja Etelämäki, Auli Hakulinen, Ilkka Arminen,
Elizabeth Couper-Kuhlen, Mia Halonen, Aino Koivisto, Salla Kurhila,
Ritva Laury, Esa Lehtinen, Camilla Lindholm, Jarkko Niemi,
Anssi Peräkylä, Johanna Ruusuvuori, Liisa Raevaara, Sara Routarinne,
Melisa Stevanovic, Kimmo Svinhufvud, Liisa Tainio ja Liisa Voutilainen.¹

1. Suom. ja toim. huom. Alkuperäisessä artikkelissa on sisäisissä viittauksissa käytetty pykälämerkkiä kahdella numerolla merkityistä jaksoista (esim. 4.1). Jaksojen otsikot erottuvat tekstistä vain kirjasintyyppillä, kappaleiden otsikot eivät mitenkään. Käännöksen ulkoasu noudattaa kuitenkin *Virittäjän* periaatteita: pykälämerkistä on luovuttu, ja pykäliin viitataan pelkillä numeroilla. Jaksojen ja kappaleiden otsikot on erotettu omalle rivilleen. Haluamme lukijan huomaavan, että luvun 4 otsikot vastaavat luvussa 1 esitettyä neljäätoista havaintoa.

Uskollisuus alkuperäiselle tekstile on pakottanut meidät yhdessä asiassa poikkeamaan suomen kielien vakiintuneista käytännöistä ja *Virittäjän* toimitusperiaatteista. Osoittaakseen, että käsitteet eivät vuonna 1974 olleet vielä vakiintuneet, Sacks, Schegloff ja Jefferson käyttivät lainausmerkkejä nykyisin jo vakiintuneidenkin termien ympärillä. Tällaisia ovat esimerkiksi ”vuoro”, ”teko” ja ”konteksti”. Jos olisimme jättäneet lainausmerkit pois, kirjoittajien käsitys termien vakiintumattomuudesta ei olisi käynyt ilmi; näin ne on osoitettu vasta tekijöiden ehdotuksiksi.

Keskustelun vuorottelujäsennyksen perussystematiikka

Tiivistelmä

HARVEY SACKS
University of California,
Irvine

EMANUEL SCHEGLOFF
University of California,
Los Angeles

GAIL JEFFERSON
University of
Pennsylvania

Puheenvuoron ottaminen vuorotellen on olennainen osa keskustelua² samoin kuin muitakin puheen vuorottelusysteemejä. Tässä esitellään keskustelun vuorottelusysteemin malli, jota sitten tarkastellaan eräitä keskustelun keskeisiä ominaisuuksia vasten. Tarkastelun tulosten perusteella näyttää siltä, että keskustelun vuorottelusysteemi on vähintäänkin paikallisesti ohjailtavissa, osapuolten hallitsema, vuorovaikutuksesta käsin määräytyvä ja vastaanottajan huomioiva. Useita mallin yleisiä seurauksia selitetään, ja keskustelun vuorottelujäsennystä verrataan alustavasti muihin puheen vuorottelusysteemeihin.

[Tämän työn aiempi versio on esitetty Kielisosiologian ja puheaktien teorian konferenssissa (Conference on the Sociology of Language and Theory of Speech Acts) Bielefeldissä, Saksassa huhtikuussa 1973.]

2. Keskustelulla tarkoitetaan tässä vapaata arkikeskustelua.

1 Johdanto

Vuorottelua käytetään, kun jaetaan pelin siirtoja, myönnetään poliittisia virkanimityksiä, säädellään risteuksen liikennettä, palveliaan yrityksen asiakkaita sekä annostellaan puhumista haastatteluissa, kokouksissa, väittelyissä, seremonioissa, keskusteluissa ja niin edelleen. Viimeksi mainitut edustavat sitä, mitä nimitetään jatkossa ”puheen vuorottelusysteemiksi” (*speech exchange system*). Se on selvästikin keskeinen sosiaalisen jäsentyneisyyden tyyppi, jonka ilmentymillä on seurauksia laajalle joukolle muita toimintoja. Sosiaalisesti jäsentyneissä toiminnoissa ”vuorojen” läsnäolo osoittaa, että on kyse taloudellisuudesta – niihin liittyy arvoja – ja välineistä, joilla vuoroja jaetaan; niillä vaikutetaan vuorojen suhteelliseen jakautumiseen, aivan kuten taloudessakin. Vuorottelun jäsentämisestä toiminnasta kiinnostunut tutkija pyrkii vähintäänkin määrittämään sen mekanismin, joka vuorottelua jäsentää, sekä sen, miten tämä mekanismi vaikuttaa vuorojen jakautumiseen kulloisessakin toimintatyypissä.

Sille, jota kiinnostavat vuorottelusysteemit sinänsä, ei ole yllättävää, että ne voi rakentaa toteutettaviksi eri tavoin. Niitähän käytetään jäsentämään keskenään melko erilaisia toimintoja, joten on erityisen kiinnostavaa nähdä, miten käytettävät vuorottelusysteemit ovat luonnehdittavissa sen mukaan, miten ne sopeutuvat juuri niiden toimintojen ominaispiirteisiin, joissa niitä käytetään. Niinpä vielä kerran: jonkin vuorottelusysteemin jäsentämisestä toiminnasta kiinnostunut tutkija halunnee määrittää, miten tutkittavana olevaan toimintaan soveltuu tai sitä rajoittaa juuri se vuorottelusysteemi, joka siinä on käytössä.

Tämän artikkelin aiheena on keskustelun vuorottelusysteemi, ja edellä olemme maininneet joitakin niistä kysymyksistä, joita artikkeli käsittelee. Muut tutkijat ovat kyllä panneet merkille, että puheenvuorojen käyttäminen vuorottelun on yhdentyypinen keskustelussa toimiva jäsenyys, ja he ovat löytäneet joukon kiinnostavia tuon jäsentyneisyyden piirteitä ja yksityiskohtia.³ Mutta toistaiseksi ei ole ollut käytettävissä yhtään selvitystä keskustelun vuorottelujäsenyyksen systematiikasta. Meidän tutkimuksemme

3. Esim. Goffman 1955, 1964, 1971; Albert 1964; Kendon 1967; Yngve 1970; Duncan 1972a, 1972b, 1973. Goffman (1964: 135–136):

Korttipelit, parit tanssiparketilla, kirurgiset toimenpiteet ja nyrkkitappelut edustavat kohtauksia (*encounters*); kaikki ne havainnollistavat jaettua meneillään olevaa orientoitumista, ja kaikkiin liittyy jonkinlaisten tekojen (*acts*) vuorottelu. Haluan huomauttaa, että kun puhetta esiintyy, se tapahtuu tämänkaltaisissa järjestelyissä; tässä ei tietenkään ole kyse liikkeen tai askelten tai menettelyjen tai iskujen järjestymisestä vaan puheessa käytettävistä vuoroista. Huomattakoon, että puheen luonnollinen koti on sellainen, jossa puhetta ei ole jatkuvasti.

Ehdotukseni on, että puhetoiminnon on aina liityttävä siihen puhetilanteeseen, jota kulloinkin meneillään oleva vuoro ylläpitää ja että tähän puhetilanteeseen (*state of talk*) kuuluu joukko muita osallistujiksi ratifioituja. (Sellaiset ilmiöt kuin yksikseen puhuminen tai puhuminen ratifioimattomille vastaanottajille, kuten salaisessa viestinnässä, tai puhelimesta puhuminen, on ensiksi nähtävä poikkeamina normista, tai muuten niiden rakenteen ja merkityksen voi kadottaa.) Puhe on sosiaalisesti jäsentynyttä paitsi siinä suhteessa, kuka puhuu kenelle ja millä kielellä, myös vastavuoroisesti ratifioidun ja rituaalien sääntelemän kasvokkaistoiminnan pienenä systeiminä, sosiaalisena kohtauksena (*encounter*). Kun puhetilanne on ratifioitu, on olemassa vihjeitä, joilla vuoroa pyydetään (*requesting the floor*) tai siitä luovutaan ja annetaan puhujan ymmärtää, miten vakaasti huomio kohdistuu häneen. Läheistä yhteistyötä tarvitaan sen varmistamiseksi, ettei jokin vuoro mene edellisen kanssa liikaa päällekkäin eikä siitä puutu tiettyjä vaarattomia lisäjä, sillä kaiken aikaa on jonkun osallistujan esittämän vuoron oltava yksinomaisesti meneillään.

nojaa luonnollisista keskusteluista tallennettuihin äänitteisiin; yritämme niiden perusteella luonnehtia mahdollisimman yksinkertaisella tavalla nimenomaan keskustelun vuorottelujäsennystä sekä saada tästä jäsennyksestä esiin jotain kiinnostavaa.

Eräät vuorotteluksi nimittämämme jäsennyksen näkökohdat ovat päättyneet ”pienryhmien” käyttäytymistä tutkivien välineiksi. Käsitellessään vuorojen jakautumista pienryhmän osallistujien kesken⁴ tai erilaisia ”tekoja” (*acts*), joista muodostuu sekvenssejä pienryhmien istunnoissa,⁵ he ovat kohdanneet juuri vuorottelujäsennystä aiheuttavia ongelmia, vaikka he eivät olekaan yleensä lähestyneet niitä tältä kannalta. Lisäksi ”haastattelukäyttäytymisen” ja sitä muistuttavien kahdenkeskisten keskustelujen tutkijoita⁶ on kiinnostanut vuorojen jakaantuminen osapuolten kesken, äänettömien hetkien jakaantuminen, jaksot, joissa vuoro on vaihtunut osapuolelta toiselle tai pysynyt yhden osapuolen hallussa, ja tavat, joilla vuoron haltuunottoa on koordinoitu. Nämä tutkijat ovat myös käsitelleet kysymyksiä, joihin vuorottelu olennaisesti liittyy, mutta he ovat käsitelleet niitä vuorottelun käsittein vain marginaalisesti taikka selittäneet niitä epätydyttävästi, mikä johtuu heidän eksplisiittisesti tai implisiittisesti käyttämiensä vuorottelumallien heikkouksista. Eräät antropologit ovat eksplisiittisesti huomioineet vuorottelujäsennystä joitakin puolia,⁷ mutta heidän havaintonsa ovat suurelta osin palvelleet muita tarkoituseriä – esimerkiksi kerrostuneisuutta (*stratification*), oikeusjärjestelmää ja niin edelleen –, ja vain niukasti huomiota on kiinnitetty sellaisiin aineiston keräämiseen tai tarkastelun yksityiskohtiin, jotka mahdollistavat vuorottelun tutkimisen sellaisenaan.⁸ Kaikilla näillä tutkimusaloilla on tut-

4. Esim. Stephan & Mishler 1952; Bales 1950, 1970; Coleman 1960.

5. Ks. Bales 1950.

6. Ks. Jaffe & Feldstein 1970; Matarazzo & Wiens 1972.

7. Esimerkiksi Mitchell (1956: 79) sanoo:

Tärkeillä päälliköillä on oikeus kulkea alempiarvoistensa edellä. Jos kolme tai neljä päällikköä on palaamassa vaikkapa oikeusistunnosta, he järjestäytyvät matkan aikana arvoasemansa mukaisesti. Kun he etenevät kapeaa polkua pitkin, johtajana on ryhmän kaikkein vanhin. Hänen jäljessään tulevat muut päälliköt ja lopuksi tavallinen väki. Tätä järjestystä noudatetaan myös heimon initiaatiomenoissa.

Tai Beardsleyn, Hallin ja Wardin mukaan (1959: 88):

Isä ja äiti ottavat pikkulapset mukaansa kylpemään, isoäiti jynssää miesten selät, ja sukulaiset tai naapurit, joilla ei ole kylpyä (kolmessa Niiken talossa) tulevat juttelemaan odotellessaan päivän lopuksi koittavaa omaa vuoroaan. Ensimmäisen vanhin mies lopettaa kylpynsä, ja sitten muu perhe sukupuolen ja iän edellyttämässä järjestyksessä. Ensiksi kylpevä saa lämpimimmän veden.

8. Aiemmin Isaacs (1933: 222–223), psykologi, joka itse asiassa on tehnyt lasten etnografiaa, kirjoitti:

”Vuorottelu” on alle viisivuotiaille lapsille kaikkein vaikeinta oppia... Pieni lapsi ei voi ilman runsasta määrää kokemuksia uskoa, että ”hänen vuoronsa” todella aikanaan tulee. Hän ymmärtää vain, että muilla ”on jotain”, hänellä ei. Muutama minuutti tuntuu ikuisuudelta, jos on innokkaana odottamassa sellaista ihanaa mielihyvää, jonka saa ajamisesta kolmipyörällä tai keinumisesta kiikkulaudalla. Hän ei myöskään luota niiden hyväntahtoisuuteen, joilla on ensimmäinen vuoro – kyllähän sitä tietää, miten mielellään itsekin haluaisi sulkea *heidät* pois, jos se vain kävisi päinsä! Vain hallitsevan aikuisen koettu tasapuolisuus mahdollistaa siirtymisen malttamattomasta ”Mä haluan sen nyt heti” luottamukseen sellaista tulevaisuutta kohtaan, joka tekee mahdolliseksi toimimisen ”vuorotellen”.

8. Antropologeista Albert (1964: 40–41) on tullut lähimmäksi vuorottelun kuvaamista sellaisenaan:

Sitä järjestystä, jossa yksilöt ryhmässä puhuvat, säätelee tiukasti arvoaseman senioriteetti (*seniority of rank*). Jos vanhin läsnäolijoista on sosiaaliselta arvoltaan alempi kuin joku toinen yksilö, ikä tulee sosiaalisen statuksen jälkeen. Niinpä veljenpoika saattaa olla

kijoita askarruttanut jokin tietty vuorottelun seuraus tai tulos, joka on tulkittu jonkin muun ongelman kannalta relevantiksi – mutta ei sen systeemin itsensä jäsentymisen ja toiminta, joka tuon lopputuloksen on mahdollistanut. Ne lähestymistavat, jotka ovat kohdistaneet huomion suoraan vuorotteluun ja ymmärtäneet täysin sen implikaatioiden syvällisyyden ja jäsenyyksen yksityiskohtaisuuden, ovat olleet enimmäkseen ohjelmallisia tai vain alustavasti empiirisiä; kaiken kaikkiaan mitään systemaattista kuvausta ei ole esitetty.⁹

Olemme tutkineet keskustelussa vaikuttavia sekventiaalisia jäsenyyksiä yli viiden vuoden ajan. Luonnollisista keskusteluista tehtyjen nauhoitusten perusteella olemme tunnistanee näitä jäsenyyksiä, luonnehtineet niiden ominaispiirteitä ja kuvanneet niiden keskinäisiä suhteita. Meitä motivoi tieteentala on sosiologia. Meitä kiinnostaa vuorottelun jäsentymisen seuraavista syistä. Ensiksikin keskusteluaineistot ovat selvästi osoittaneet, että vuorottelu on jäsentynyt. On käynyt ilmeiseksi, että ylivoimaisesti useimmin yksi osapuoli puhuu kerrallaan, vaikka puhujat vaihtuvat ja vuorojen pituus ja järjestys osapuolten kesken vaihtelevat; että puheenvuoron vaihtuminen on tarkasti koordinoitua; että vuorojen jakamisessa (*allocation*) käytetään keinoja, joiden kuvauksen tulee olla osa mitä tahansa vuorovaikutusaineistoa luonnehtivaa mallia; että on tekniikoita, joilla lausumia voidaan rakentaa suhteessa niiden arvoon vuorona (*turn status*) ja jotka liittyvät vuoronvaihdon koordinointiin ja puhujuuuden jakamiseen. Kaiken kaikkiaan luonnollinen aineisto ja sen melko motivoimaton tutkiminen paljastavat vuorottelun olemassaolon ja sen jäsentyneisyyden keskeiset piirteet. Kun otetaan tarkasteltavaksi tämäntyyppiset seikat pikemminkin kuin sovellukset tai lopputulemat tietyissä ympäristöissä, päädytään tutkimaan vuorottelujäsenyyttä sinänsä. Tällöin ei tarkastella vuorottelujäsenyyksen käyttöä ja seurauksia tietyissä konteksteissa – vaikka formaalimpi vuorottelun malli saattaakin valottaa myös yksittäisiä löydöksiä.

Toiseksi olemme keksineet syitä suhtautua vakavasti mahdollisuuteen, että keskustelun vuorottelujäsenyykselle voidaan kehittää kuvaus, joka on sekä kontekstivapaa tai kontekstista riippumaton että pystyy olemaan tavattoman kontekstiherkkä.¹⁰ Tavoit-

setäänsä vanhempi, mutta setä on korkea-arvoisempi ja saa oikeuden puhua ensin. Prinssi tai päällikkö voi olla muita läsnäolijoita nuorempi mutta hän puhuu ensin, koska on korkea-arvoisempi. Mitään dokumentteja ei ole säilynyt järjestyksen määrääntymisen aiheuttamista sekaannuksista tai ristiriidoista edes suurissa ryhmissä.

Palvelijoilla, naisilla ja muilla alempiarvoisilla on oikeus puhua julkisesti vain, kun heitä puhutellaan; muuten heidän on oltava vaiti. Kaikesta huolimatta järjestely on sellainen, että nuoret tai sosiaalisesti alemmat voivat aikaa myöten saada ilmaista kantaansa. Niinpä seniori puhuu ensin; arvojärjestyksessä seuraava aloittaa vuoronsa toteamalla: "Aivan, olen samaa mieltä edellisen puhujan kanssa, hän on oikeassa, hän on vanhempi ja tietää parhaiten, jne." Sitten, riippuen tilanteesta ja asianhaaroista, toinen puhuja voi vähitellen tai oikopäätä ilmaista oman käsityksensä, joka voi olla tasan päinvastainen kuin edellä esitetty. Tätä ei paheksuta, koska ylempiarvoista on ensin asianmukaisesti kiiteltä. Jos *umukuru*, seniorihenkilö, on hyvin vanha ja heikko, hänen poikansa voi puhua ensin ja esittää aluksi syynsä normista poikkeamiseen: "Isäni on vanha, hänen muistinsa ei ole hyvä, hän toivoo, että puhuisin hänen puolestaan", tai jonkin muun vastaavan anteeksipyyntöön. Ei ole tavatonta, että keskustelun pitkittyessä tämä muodollinen järjestys sivuutetaan ja että jopa ylempään luokan yksilöiden äänekkäitä näkemyksiä alkaa kuulua.

9. Paitsi kenties Samuel Beckettin novellissa *The lost ones* (1972).

10. Kun käytämme ilmauksia "kontekstista riippumaton" ja "kontekstiherkkä", emme pysty sano-

telemme tällaista jäsenystä seuraavista syistä. Ensinnäkin todellisten keskustelujen tutkimuksessa on se ongelma, että keskustelu on aina ”tilanteista” (*situated*) – se syntyy keskustelun osallistujajoukon aidoissa olosuhteissa ja on sen osa. Mutta on monta syytä torjua ajatus, että nämä keskustelun erityisolosuhteet tulisi tuntea tai niitä pitäisi luonnehtia, jotta voisi tutkia keskustelua. Niinpä kysymykseksi asettuu: mitä sellaisia jäsenyksiä ilmiöitä keskusteluaineistoista voi löytää, jotka eivät edellytä viittauksia tilanteen tähän tai tuohon piirteeseen, identiteetteihin, puheen sisällön tai kontekstin erityispiirteisiin?

Yksi syy olettaa, että edellä kuvatun kaltainen jäsenyys on olemassa, on seuraava. Keskustelu voi kattaa hyvin erilaisia tilanteita, vuorovaikutuksia, joissa henkilöt tai ryhmät toimivat perin erilaisissa identiteeteissä; keskustelu voi olla herkkä erilaisille osanottajien yhdistelmille ja se voi käsitellä tilanteenmuutosta tilanteessa itsessään. Täytyy siis olla jonkinlainen formaali välineistö, joka on sinänsä kontekstista riippumaton mutta yksittäisissä tapauksissa käytettynä sensitiivinen kulloisenkin sosiaalisen todellisuuden erilaisille muuttujille. Voidaan olettaa, että jotkin keskustelun jäsenytymisen puolet ovat tällä tavalla sekä kontekstista riippumattomia että kontekstiherkkiä; keskusteluhan toimii vuorovaikutuksen välineenä osapuolten kesken, joiden identiteetti voi olla millainen tahansa ja jotka voivat olla millä tavoin tahansa keskenään tuttuja tai tuntemattomia. Olemme päätyneet siihen, että keskustelun *vuorottelun* jäsenyminen voisi olla tällainen asia. Toisin sanoen, sillä näyttää olevan sekä sopivan kaltaista yleistä abstraktisuutta että potentiaalia tapauskohtaiseen eriytymiseen.

Kaiken kaikkiaan vuorottelu näyttää olevan keskustelun jäsenytymisen perusmuoto – ”perus-”, koska itse vuorottelujärjestelmä pysyy osallistujille muuttumattomana niin, että se voi systeemiä muuttamatta sopeuttaa minkä tahansa vaihtelun, jonka osallistujat keskusteluun tuovatkin, ja silti myös mukautua valikoivasti yksittäisten kontekstien sosiaalisiin erityispiirteisiin. Vuorottelujäsenytymisen kuvauksen tulisi käydä yksin vaihtelun kanssa siten, että kuvauksessa on tilaa kontekstiherkkyydelle, mutta kuvaus tulisi kuitenkin rakentaa siten, että se tavoittaa keskustelun yleiset piirteet ilman että siinä tarvitsee viitata tiettyihin yksittäisiin konteksteihin.

maan tarkasti, mitä kaikkea ”kontekstiin” sisältyy. Toistaiseksi meille riittää sosiaalitieteissä pitkään vallinnut tapa ymmärtää ”konteksti” – siihen kuuluvat vuorovaikutuksen paikka, ajankohta ja osanottajien identiteetit. Haluamme korostaa, että vuorottelujäsenytymisen keskeiset piirteet eivät mukaudu tällaisiin kontekstin piirteisiin; siinä suhteessa ne ovat ”kontekstista vapaita”. Empiiristen aineistojen tutkiminen osoittaa, miten käytössä olevia kontekstivapaita vuorottelujärjestelmän voimavaroja hyödynnetään kontekstin erityispiirteisiin sopivilla tavoilla. Kontekstista riippumaton rakenne määrittää, miten ja milloin kontekstiherkkyys voi ilmetä; kontekstin erityispiirteet nousevat esiin järjestelmällisesti organisoituilla tavoilla ja järjestelmällisesti organisoituissa paikoissa, joita muovaa kontekstista riippumaton jäsenyys.

Ymmärtääksemme kielitieteilijöille ”kontekstista riippumaton” ja ”kontekstiherkkä” tarkoittavat jotain muuta: ”kontekstillä” tarkoitetaan heillä lause- tai äänneopillista ympäristöä siten, että vaihtoehdot ”kontekstivapaa” ja ”kontekstiherkkä” ovat toisensa pois sulkevia. Meidän puhetaapamme tarkoittaa ennen muuta sosiaalista kontekstia; emme pysty sanomaan, onko sillä vaikutusta äänne- tai lauseopilliseen kontekstiin.

Vakavasti otettavan mallin pitäisi nähdäksemme pystyä sisällyttämään itseensä seuraavat mitä ilmeisimmät tosiseikat (ts. sen pitäisi joko olla niiden kanssa yhteensopiva tai mahdollistaa ne).¹¹ Seuraavat seikat ovat havaittavissa missä tahansa keskustelussa:¹²

- 1) Puhuja vaihtuu toistamiseen, tai ainakin vaihdoksia tapahtuu (ks. 4.1).
- 2) Ylivoimaisesti useimmin yksi osapuoli puhuu kerrallaan (ks. 4.2).
- 3) Päällekkäin puhutut jaksot ovat yleisiä mutta lyhytkestoisia (ks. 4.3).
- 4) Siirtymät (vuorosta seuraavaan) vailla viivettä (*gap*) ja päällekkäisyyttä ovat yleisiä. Valtaosa siirtymistä tapahtuu joko ilman viivettä tai päällekkäispuhuntaa, tai niissä on lyhyt viive tai päällekkäispuhunta (ks. 4.4).
- 5) Vuorojen järjestys ei ole kiinteä vaan vaihtelee (ks. 4.5).
- 6) Vuorojen pituus ei ole kiinteä vaan vaihtelee (ks. 4.6).
- 7) Keskustelun pituutta ei ole ennalta määrätty (ks. 4.7).
- 8) Se mitä osapuolet sanovat, ei ole ennalta määrättyä (ks. 4.8).
- 9) Vuorojen suhteellista jakautumista puhujien kesken ei ole ennalta määrätty (ks. 4.9).
- 10) Osallistujien lukumäärä voi vaihdella (ks. 4.10).
- 11) Puhe voi olla jatkuvaa tai katkonaista (ks. 4.11).
- 12) Vuorojen jakamistekniikoita selvästikin käytetään. Äänessäolija (*current speaker*) voi valita seuraavan puhujan (esimerkiksi osoittamalla kysymyksen

11. Tässä listassa on eräitä silmäänpestäviä rakenteita: yhteyksiä historiallisiin rakenteisiin, joiden puitteissa jotkin asiat sijoittuvat vasta toisten jälkeen, ja pysyviin (*substantive*) rakenteisiin, joissa asiat ovat monin eri tavoin suhteessa toisiinsa. Tämä lista esitetään kaikkia sellaisia rakenteita tärkeämpänä. Niiden pohtimisesta voitaisiin ehkä oppia paljon, mutta meitä ei tässä yhteydessä kiinnosta näiden näkökohtien pohtiminen. Listan tarkoitus on esittää ehdottamallemme mallille joukko empiirisiä rajoituksia eikä toistaiseksi mitään muuta – aivan kuten suurin osa vuorottelumallimme kohdistuvasta huomiosta käytetään sen näyttämiseen, että malli kohtaa empiiristen havaintojen asettamat rajoitukset. Listaa kannattaa lukea pitäen mielessä nämä aiotut käytöt. Esimerkiksi jokainen kohta voidaan lukea siten, että se seuraisi koko listan alussa olevaa virkettä sen sijaan, että se luettaisiin juuri edeltävää kohtaa seuraavana.

12. Ilmaus *missä tahansa keskustelussa* on nostattanut useiden artikkelin käsikirjoituksen lukeneiden mielessä kysymyksen kulttuurienvälisestä pätevyydestä. Kysymys voidaan tietenkin ratkaista ainoastaan empiirisesti, erilaisia keskusteluaineistoja tutkimalla. Voimme raportoida väitteidemme pitävyydestä niiden aineistojen pohjalta, joita olemme tutkineet, ja ilmeisesti myös Moermanin (1972) tutkimien thainkielisten aineistojen ja G. Sankoffin (henkilökohtainen tiedonanto) tutkimien Uuden-Guinean kreolinkielisten aineistojen nojalla sekä lisäksi niiden monien kielten perusteella, joita huomattava määrä kielitieteilijöitä (Ann Arborin Kielitieteellisessä instituutissa kesällä 1973 ja muualla) tuntee. He ovat havainneet tässä artikkelissa seuraavaksi esitettävän kuvauksen olevan yhdenmukainen sen kanssa, mitä he tietävät näistä kielistä, tai toisaalta valaisevan heidän tunteitaan vastaanharavia ongelmia. Lisäksi sellaisen monikulttuurisen keskustelun tutkiminen, jonka osallistujat eivät jaa yhteisen kielen kompetenssia vaan *lingua franca*n, jossa kaikki ovat vain juuri ja juuri kompetentteja, on yhdenmukainen tässä artikkelissa seuraavaksi esitettävän kanssa (ks. Jordan & Fuller, käsikirj.). Lopuksi kysymys kulttuurienvälisyydestä, kuten me sen ymmärrämme, nostaa pohdittavaksi, miten raporttoimamme rakenteet (leksikaaliset tai syntaktiset) vaihtelevat eri kielten tai kieliyhteisöjen tai sosiaalisten järjestelmien jne. kesken: rakenteet, joille on annettu perustavin rooli. Tämä järjestys ei ole meille laisinkaan selvä. Me kyllä huomaamme, että jotkin vuorottelujärjestelmien aspektit voivat vaihdella toisten keskustelun sekvenssijäsennyksen aspektien mukaan. Ja kuten tämän artikkelin viimeisessä luvussa ehdotetaan, on olemassa erilaisia vuorottelujäsennyksiä (*turn taking systems*) ja erilaisia puheen vuorottelujärjestelmiä (*speech-exchange systems*), kuten keskustelua, debattia jne. varten.

erityisesti yhdelle osallistujista) tai osallistujat voivat itse valita itsensä seuraavaksi puhujaksi alkaessaan puhua (ks. 4.12).

- 13) Käytössä on erilaisia ”vuoron rakenneyksiköitä”: esim. vuorot voivat olla ennakoidusti ”yhden sanan mittaisia”, tai ne voivat olla lauseen mittaisia (ks. 4.13).
- 14) On olemassa korjausmekanismeja (*repair mechanisms*), joilla käsitellään vuorottelussa esiintyviä virheitä ja rikkomuksia: esim. jos kaksi osapuolta huomaa puhuvansa samanaikaisesti, toinen heistä lopettaa ennenaikaisesti ja korjaa siten ongelman (ks. 4.14).

Jotta saataisiin näkyviin tämän alueen kiinnostavuus, otamme tässä pohdittavaksi keskustelun vuorottelun perussystematiikan, joka sopii yhteen edellä olevassa listassa esitettyjen huomioiden kanssa.¹³ Sen jälkeen näytämme, miten se toimii käytännössä sekä edellä kuvattujen ilmeisten tosiasioiden että joidenkin toisten, vähemmän ilmeisten tosiasioiden suhteen. Sitten tarkastelemme sen rakennetta ja merkitystä. Huomautamme kuitenkin jo nyt kahdesta seikasta, joiden takia malli on mahdollisesti kiinnostava:

a) Kun edellä lueteltuja asioita vertaa niihin, jotka vallitsevat useissa muissa puheen vuorottelusysteemeissä (esim. kokouksissa, haastatteluissa, debateissa tai seremoioissa), eroja on helppo huomata. Esimerkiksi debateissa vuorojen pituudet ja järjestykset ovat selvästi ennalta määrättyjä. Erot viittaavat siihen, että on erilaisia vuorottelusysteemejä. Keskustelulla on puheen vuorottelusysteemien joukossa selvästi keskeinen asema: ehkä juuri sen vuorottelusysteemi selittää tämän keskeisyyden.

b) Vuoroja pidetään arvossa, tavoitellaan tai vältellään. Vuorojen jakautumista osallistujien kesken ohjaa sen sosiaalinen jäsentyminen. Vuorojen jakautumisen on täytyntä ainakin osittain muotoutua taloudelliseksi. Sellaisena on odotuksenmukaista, että – kuten muissakin talousjärjestelmissä – sen jäsenyys vaikuttaa nimenomaan sen ilmiön suhteelliseen jakautumiseen, jonka se itse järjestää. Ellei vuorottelujäsenyystä ratkaista, ei voi tietää, mistä sen seuraukset koostuvat ja missä ne tulevat näkyville. Mutta koska kaikenlaisessa tieteellisessä ja soveltavassa tutkimuksessa käytetään nykyisin hyväksi keskustelua, niissä käytetään välinettä, jonka seurauksia ei tunneta. Ehkä se onkin tarpeetonta.

13. Muitakin keskustelun selviä empiirisiä ominaispiirteitä voisi lisätä edellä olevaan listaan. Ne, joihin olemme kiinnittäneet erityisesti huomiota, ovat kaikki keskustelun vuorottelusysteemin perusmekanismien tärkeitä aspekteja, ja ne ovat siksi ratkaisevia perusmekanismien mallin kriittiseksi testaamiseksi. Tilan huomioon ottaminen estää kehitlemästä jokaisen asian kohdalla erikseen, millä tavoin juuri se on ratkaiseva. Yksi todiste ainakin joidenkin asioiden ratkaisevasta luonteesta on se, että jos kyseessä on jokin muu kuin edellä esittämämme piirre, vuorottelusysteemi, jolle se on oikea, ei ole keskustelun vaan jonkin toisen puhesysteemin piirre. Tässä mielessä mikä tahansa sellainen ominaispiirre (esim. puheenvuorojen järjestyksen tai koon ennalta määräämättömyys) toimii vapaan keskustelun vuorottelusysteemin perusmekanismien kriteerinä, ja on ratkaisevaa, että ehdotettu malli on sen kanssa yhteensopiva.

2 Litteraatiot

Ennen vuorottelun systematiikkaan paneutumista lukijaa kehoitetaan tutustumaan liitteeseen, jossa selitetään litteraatioissa käytetyt erikoismerkit (ks. s. 57).

3 Perussystematiikka (*a simplest systematics*)

Keskustelun vuorottelusysteemi voidaan kuvata kahden komponentin ja sääntökokoelman avulla seuraavasti.

3.1 Vuoron rakennekomponentti (*turn-constructional component*)

Vuoroa muodostaessaan puhuja voi käyttää useanlaisia vuoron rakenneyksikkötyyppejä (*unit-type*). Englannissa rakenneyksikkötyyppejä ovat ainakin virke, lause, lauseke sekä leksikaaliset yksiköt (ks. 4.13 s. 37). Tällä tavoin käytettyjen rakenneyksikkötyyppien esiintymät sallivat meneillään olevan yksikkötyypin tunnistamisen ja ennakoimisen (*projection*): mitä on suurin piirtein odotettavissa, jotta jonkin yksikkötyypin esiintymä saatetaan loppuun. Yksikkötyyppejä, joiden rakenne ei tällaista ennakoimista mahdollista, ei voi käyttää samalla tavoin.¹⁴

Kun puhuja aloittaa puheenvuoronsa (*turn's talk*) jollakin vuoron rakenneyksikkötyypeistä, hänellä on vuoron saadessaan oikeus yhteen sellaiseen rakenneyksikköön. Ensimmäisen yksikön ensimmäisessä mahdollisessa päättymiskohdassa (*first possible completion*) on siirtymän mahdollistava kohta (*transition-relevance place*). Puhujuuden vaihtumista koordinoidaan suhteessa siirtymän mahdollistaviin kohtiin, joihin jokainen yksikkötyyppi päättyy.

3.2 Vuoron jakamiskomponentti (*turn-allocation component*)

Vuoron jakamistekniikat jakautuvat kahteen ryhmään: a) niihin, joissa äänessäolija valitsee seuraavan vuoron puhujan, sekä b) niihin, joissa puhuja itse valitsee itsensä seuraavaksi puhujaksi.¹⁵

3.3 Säännöt

Seuraava sääntöjoukko näyttää muodostavan perussäännöstön, joka ohjaa vuoron rakentumista siten, että seuraavan vuoron jakaminen yhdelle seuraavalle puhujalle tulee mahdolliseksi ja siirtymä seuraavaan vuoroon tapahtuu koordinoitusti, minimoiden viiheet ja päällekkäisyydet.

14. Ks. esimerkit sivulla 65.

15. Ks. esimerkit sivulla 67.

1. Vuoron rakenneyksikön ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa toteutuu aina jokin seuraavista vaihtoehdoista:

- a) Jos tähänastinen vuoro (*turn-so-far*) on rakennettu siten, että siinä käytetään ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa (*current speaker selects next*), on valitulla osapuolella oikeus ja velvollisuus ottaa vuoro; muilla ei vastaavaa oikeutta eikä velvollisuutta ole. Tällöin siirtymä tapahtuu ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa.
- b) Jos tähänastinen vuoro on rakentunut siten, että siinä ei käytetä ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa, voidaan käyttää seuraavan puhujan itsevalintaa (*self-selection for next speakership*): ensimmäisenä aloittava saa oikeuden vuoroon. Tällöin siirtymä tapahtuu ensimmäisessä vuoronvaihdon mahdollistavassa kohdassa.
- c) Jos tähänastinen vuoro on rakentunut siten, että siinä ei käytetä ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa eikä kukaan muu valitse itseään seuraavaksi puhujaksi, äänessäolija voi mutta hänen ei tarvitse jatkaa.¹⁶

2. Jos vuoron rakenneyksikön ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa ei toteudu 1a eikä 1b vaan 1c eli äänessäolija jatkaa, sovelletaan säännöstöä a–c rekursiivisesti aina seuraavassa siirtymän mahdollistavassa kohdassa, kunnes siirtymä on toteutettu.

3.4 Sääntöjen järjestys

Sääntöjen järjestys rajoittaa kunkin säännön mahdollistaman vaihtoehdon toteutumista. Se, että 1a on ensimmäiseksi sovellettava sääntö, ei tarkoita, että mahdollisuus käyttää sitä olisi täysin vapaa niistä säännöistä, joita sovellettaisiin, mikäli 1a:ta ei käytetä. Sääntöä 1b voidaan käyttää, mikäli sääntöä 1a ei ole käytetty; niinpä säännön 1a soveltamisen metodiseksi varmistamiseksi sitä tulee käyttää ennen vuoron rakenneyksikön ensimmäistä siirtymän mahdollistavaa kohta. Sääntö 1b rajoittaa siis säännön 1a soveltamista siitä riippumatta, käytetäänkö sääntöä 1b vai ei. Vastaavasti säännön 1b käytön mahdollistamiseksi, ottaen huomioon säännön 1c olemassaolon, sitä tulee soveltaa vuoron rakenneyksikön ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa, ennen kuin on otettu käyttöön äänessäolijan mahdollisuus jatkaa (sääntö 1c). Jos sääntö 1c otetaan käyttöön, voimaan astuu sääntö 2 eli koko säännöstö a–c otetaan uudelleen käyttöön: säännön 1a optio on taas etusijalla suhteessa säännön 1b optioon. Tällä tavoin sääntö 1c rajoittaa säännön 1b käyttämistä siitä riippumatta, käytetäänkö sääntöä 1c vai ei. Alhaisemman prioriteetin säännöt siis rajoittavat ensisijaisten sääntöjen käyttämistä, mutta on kuitenkin muistettava, että rajoitukset, joita ensimmäiseksi sovellettavat säännöt asettavat myöhemmin sovellettavien sääntöjen käytölle, sisältyvät itse säännöstöön.

Säännöt tuottavat sellaisen järjestyksen kahteen eri tekniikkaryhmään kuuluvien vuoron jakamistekniikoiden (*turn-allocation techniques*) soveltamiseen, joka tekee näiden kahden tekniikkatyyppin sisällyttämisen säännöstöön yhteensopivaksi ”yksi pu-

16. Ks. esimerkit sivulla 69.

huu kerrallaan” -periaatteen kanssa. Tämä estää sellaiset vuorottelun häiriöt, joita voisi syntyä tekniikoiden samanaikaisesta soveltamisesta. Jos ei olisi ryhmien keskinäistä järjestystä – jos kumpikin ryhmä olisi milloin tahansa käytettävissä – sallisivat nämä tekniikat, joiden käytön pitäisi nimenomaan johtaa vain yhteen seuraavaan puhujaan, sen, että useampi kuin yksi osapuoli valikoituisi samanaikaisesti puhujaksi. Näin voisi käydä, koska eri osapuolilla on käytössään eri tekniikoita: jollei itse itsensä puhujaksi valinnut osallistuja ole sama henkilö kuin äänessäolijan valitsema seuraava puhuja, useampi kuin yksi puhuja tulee valituksi. Tämän mahdollisuuden poistaa se, että säännöstö määrää tekniikoiden soveltamisjärjestyksen. Jos kuitenkin useampi kuin yksi valitsee itsensä puhujaksi, silloin sääntö 1b eli ”ensimmäisenä aloittava saa oikeuden vuoron” takaa puheoikeuden sille, joka ehtii aloittaa ensin.

Viipeiden ja päällekkäisyyksien minimointi saavutetaan kahdella tavalla: ensimmäinen niistä paikantaa ongelman, toinen käsittelee ongelmaa paikallisesti. Yhdessä säännöstöön sisältyvien optioiden tuottamien rajoitusten kanssa se eliminoi viipeet ja päällekkäisyydet suuresta osasta keskustelua eliminoimalla ne useimmista yksittäisistä vuoroista. Säännöt mahdollistavat vuoron vaihtumisen siirtymän mahdollistavassa kohdassa aina, kun vuoron jakamistekniikkaa on toteutettu rakenteellisesti. ”Äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa voidaankin käyttää vuorossa käytetyn vuoron rakenneyksikkötyypin alussa (tietyissä yksikkötyypeissä esim. käyttämällä jotain puhuttelumuotoa), mutta vuoronvaihto toteutuu vasta ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Itsevalintatekniikoiden käyttö rajoittuu tilanteisiin, jolloin ei käytetä ”äänessäolija valitsee seuraavan” -tekniikkaa. Sitä voidaan kuitenkin käyttää milloin tahansa ensimmäiseen siirtymän mahdollistavaan kohtaan asti, joten itsevalintaa ei voi tehdä (tekniikkaa ei voi valita tai siirtymää yrittää) ennen ensimmäistä siirtymän mahdollistavaa kohtaa. Jos itsevalintaa ei tehdä, äänessäolija voi jatkaa (sääntö 1c), mikä johtaa sääntöjen kierrätykseen: näin ollen itsevalinta on varmuuden vuoksi tehtävä vuoronvaihtokohdassa.¹⁷ Vuorottelusäännöstö paikallistaa siis viipeen ja päällekkäisyyden mahdollisuudet siirtymän mahdollistaviin kohtiin ja niiden välittömään läheisyyteen siten, että muussa osassa vuoron ”tilaa” ei ole viipeeseen tai päällekkäisyyteen systemaattista mahdollisuutta.

17. Puhumme ”siirtymän mahdollistavasta kohdasta” välttääksemme termiä, joka vaatisi valitsemaan juuri tutkimamme vaihtoehdoisen, mahdollisesti kuitenkin yhteensopivan tavan vuoron siirron koordinoimiseksi. Siirtymän koordinoinnissa on ulottuvuuksia, jotka tuntuvat vaativan siirtymälle käsitettä ’tila’ (*space*), esim. vuorojen väliset hiljaisuudet, joita osallistujat eivät käsittele viipeinä (*gaps*) tai taukoina (*pauses*). Ja siirtymässä on ulottuvuuksia, joille käsite ’siirtymän kohta’ (*point*) tuntuu oikealta: esimerkiksi kysymyksen loppu, joka valitsee seuraavan puhujan, näyttää usein muodostavan siirtymäkohdan – uusi vuoro alkaa siitä, alkoipa toinen puhua heti tai ei. ”Tilan” ja ”kohdan” ei tarvitse olla toisiaan poissulkevia, kuten myöhempi käsittely osoittaa. Tämä artikkeli ei liiku näin yksityiskohtaisella tasolla, ja vältämme muodostamasta ennakkoluuloja asiasta käyttämällä *kohtaa*, jonka mahdollisia tarkennuksia kumpikin, sekä ”tila” että ”kohta”, ovat.

4 Miten mekanismi selittää tosiseikat

Tässä luvussa yhdistetään edellä kuvattu systeemi alussa esittämiimme mitä ilmeisimpiin tosiseikkoihin, jotta nähdään, miten malli joko tuottaa ne tai on niiden kanssa yhteensopiva. Lisäksi tarkastellaan joukkoa toisia, vähemmän ilmeisiä löydöksiä, joita mallista seuraa. Seuraavat kohdat 4.1–4.14 vastaavat luvussa 1 numeroitujen havaintojen järjestystä.

4.1 Puhuja vaihtuu toistamiseen tai ainakin vaihdoksia tapahtuu

Tässä artikkelissa esitetty vuorottelusysteemi tarjoaa systemaattisen perustan puhujanvaihdoksille ja niiden toistumiselle tekemättä niistä kuitenkaan automaattisia. Puhujanvaihdoksen mahdollisuus on sisäänrakennettu toistuvasti jokaiseen vuoron rakenneyksikköön ja toistuvasti jokaiseen uuteen vuoroon, koska mikä tahansa sellaisen yksikkötyypin esiintymä, josta vuoro voi rakentua, päättyy siirtymän mahdollistavaan kohtaan, jossa kaksi ensisijaista optiota siirtää vuoron seuraavalle puhujalle. Puhujanvaihdos ja puhujanvaihdoksen toistuminen eivät ole automaattisia, koska jokaisessa siirtymän mahdollistavassa kohdassa saattaa käydä niin, että sääntöjen (ks. 3.3) 1a ja 1b tarjoamia vaihtoehtoja ei käytetä, kun taas säännön 1c tarjoamaa vaihtoehtoa käytetään. Niin kauan kuin tätä yhdistelmää sovelletaan jokaisessa siirtymän mahdollistavassa kohdassa, kehkeytyy puhejakso, jossa ei ole puhujanvaihdosta. Puhujanvaihdoksen esiintyminen on puhujanvaihdoksen toistuvan esiintymisen erikoistapaus, joka on [tila]rajoituksen takia liian monimutkainen tässä käsiteltäväksi.¹⁸

4.2 Ylivoimaisesti useimmin yksi osapuoli puhuu kerrallaan

Tämän turvaavat kaksi systeemin ominaisuutta. Ensiksikin systeemi jakaa yksittäisiä vuoroja yksittäisille puhujille: kuka tahansa puhuja saa vuoronsa aikana yksinoikeuden puhua ensimmäisen vuoron rakenneyksikkötyypin esiintymän ensimmäiseen siirtymän mahdollistavaan kohtaan asti – tämä oikeus uusiutuu jokaisen seuraavan yksittäisen yksikkötyypin esiintymän kohdalla säännön 1c mukaisesti. Toiseksi kaikki siirtymät koordinoidaan siirtymän mahdollistavien kohtien läheisyydessä, jotka puolestaan määrittävät yksikkötyyppien mahdollisten lopetuskohtien mukaan.

4.3 Päälekkäin puhutut jaksot ovat yleisiä mutta lyhytkestoisia

Edellä on jo käsitelty sitä, miten säännöstö paikallistaa päällekkäisyyksien esiintymisen. Seuraavaksi käsitellään systemaattisia lähtökohtia päällekkäispuhunnan syntymiselle ja lyhyelle kestolle.

On olemassa joukko systemaattisia lähtökohtia päällekkäispuhunnan esiintymiselle, joista mainittakoon vain muutama.

¹⁸ Puhujanvaihdoksen esiintyminen tarkoittaa kahden vuoron muodostamaa sekvenssiä, esimerkiksi vain "A: Terve; B: Terve", jonka jälkeen ei seuraa mitään muuta.

a) Sääntö 1b suosii jokaisen itsensä seuraavan vuoron puhujaksi valitsevan (*self-selector*) aikaisinta mahdollista aloitusta, sillä se kohdentaa vuoron sille itsensä valitsevalle puhujalle, joka aloittaa ensimmäisenä. Se mahdollistaa päällekkäispuhunnan itse itsensä valitsevien kesken siten, että jokainen ennakoi aloituksensa aikaisimmaksi mahdolliseksi siirtymän mahdollistavassa kohdassa, mikä tuottaa samanaikaisia aloituksia. Esimerkkejä:

(1) [Labovs: Battersea:A:7]

Parky: Oo what they call them dog-s that
 PRTC WH 3PL kutsua.PRES DEM.DIST.PL koira-PL REL
Miks niitä sanotaan niitä koiria jotka

pull the sleigh-s.
 vetää.PRES ART.DEF reki-PL
vetää rekiä

(0.5)

Parky: S- sledge dog-s.
 reki koira-PL
 R- rekikoiksi

(0.7)

Old Man: Oh uh [:: uh
 PRTC PRTC PRTC
Tota öö

→ **Tourist:** [Uh- Huskie-s.=
 PRTC husky-PL
Tota huskyiksi

→ **Old Man:** =[Huskie-s. Mm,
 husky-PL PRTC
Huskyiksi. Mm,

→ **Parky:** =[Huskie-s. Yeh Huskie-s.
 husky-PL PRTC husky-PL
huskyiksi. Joo huskyiksi

(2) [Labov et al: Travel Agency:2]

Lil: Bertha-'s lost, on our scale,
 FN-AUX.PRES.3SG kadottaa.PTCP PREP 1PL.GEN vaaka
Bertha on laihtunut meidän vaa'an mukaan

about fourteen pound-s.
 ADV NUM pauna-PL
noin neljätoista paunaa

Dam: Oh [:: no::.
 PRTC PRTC
Voi ei

→ **Jean:** **[Twelve pound-s I think was-n't it.=**
 NUM pauna.PL 1SG ajatella.PRES olla.PAST.SG-NEG 3SG.N
 Kakstoista paunaa eiks se niin ollu

→ **Daisy:** =**[Can you believe it?**
 AUX 2 uskoa 3SG.N
 Eiks oo uskomatonta

→ **Lil:** =**[Twelve pound-s on the Weight Watcher'-s scale.**
 NUM pauna-PL PREP ART.DEF Painonvartijat-GEN vaaka
 Kakstoista paunaa Painonvartijoiden vaa'an mukaan

(3) [Frankel:67]

→ **Mike:** **I know who d' guy is.=**
 1SG tietää.PRES REL ART.DEF mies olla.PRES.3SG
 Mä tiedän kuka se kaveri on

Vic: =**[He-'s ba::d.**
 3SG.M-olla.PRES.SG paha
 Se on paha

→ **James:** =**[You know the gu:y?**
 2 tietää.PRES ART.DEF mies
 Tiedätsä sen kaverin

Huomattakoon, että tällaiset samanaikaiset aloitukset todistavat jokaisen osallistujan itsenäisestä siirtymän mahdollistavan kohdan ennakoimisesta sen puheen nojalla, josta meneillään oleva vuoro on kehkeytymässä.

b) Toinen lähtökohta päällekkäispuhunnalle on mahdollisen lopetuksen tai siirtymän mahdollistavan kohdan ennakoitavuudessa. Puheenvuoron ennakoituvan viimeisen osan ennakoitavasti viimeinen komponentti on itse asiassa merkittävä artikulaatorisen variaation keskittymä. Tämä variaatio tuottaa odotuksenmukaisesti meneillään olevan ja seuraavan vuoron päällekkäisyyttä:

(4) [Crandall:2-15-68:93]

A: Well if you knew my argument why did
 PRTC CONJ.SUB 2 tietää.PAST 1SG.GEN argumentti WH AUX.PAST
 No jos sä tiesit mikä mun argumentti on ni miks

you bother to a:[sk.
 2 viiitsiä INF kysyä
 sä yleensä kysyit

B: [Because I-'d like to defend
 CONJ.SUB 1SG-AUX haluta INF puolustaa
 Koska mä tahtoisin puolustaa

my argument.
 1SG.GEN argumentti
 mun argumenttia

(5) [Civil Defense HQ:2:88]

B: Well it was-n't me [::
PRTC 3SG.N olla.PAST-NEG 1SG
No minä se en ollu

A: [No, but you know who
PRTC CONJ.COOR 2 tietää.PRES REL
Et niin mut sä tiedät

it was.
3SG.N olla.PAST.SG
kuka se oli

(6) [NB:I:6:7]

A: Sixty two feet is pretty good si:[ze.
NUM NUM jalka.PL olla.PRES.3SG ADV hyvä koko
Kuuskyt kaks jalkaa on aika iso

B: [Oh:: boy.
PRTC PRTC
Oho

(7) [GTS:1:2:24]

A: Terr::ifi::[c.
upea
Upeeta

B: [I think it-'s much better
1SG ajatella.PRES 3SG.N-olla.PRES ADV hyvä.CMP
Must se on paljon parempi

than about a:: black 'n white nun-s
PREP PREP ART.INDEF musta CONJ.COOR valkea nunna-PL
ku (vaan) mustavalkosii nunnia

go-ing down stai:r-s.
mennä-PTCP ADV rappu-PL
menemässä rappusii alas

(8) [GTS:1:2:28]

A: So yer not a Pontiac People
PRTC 2.olla.PRES NEG ART.INDEF PN kansa
Niin te ette oo

anymo(hh)[re.
ADV.TEMP
enää Pontiac-ihmisii

B: [They-'re gonna hit you with a bi:::ll,
3PL-AUX.3PL AUX.PRES iskeä 2 PREP ART.INDEF lasku
Ne lätkäsee teille laskun

Vastaavasti sellaisten valinnaisten elementtien lisääminen, joita tuotetaan erityisesti siirtymän mahdollistavan kohdan jälkeen ja jotka eivät ilmaise aikomusta jatkaa (esim. puhuttelu- ja kohteliaisuussanat), tuottavat rakenteesta käsin aiheutuvaa päällekkäispuhuntaa (ja niiden puuttuminen puolestaan voi tuottaa samalla tavoin rakenteen aiheuttamia viipeitä).¹⁹ Esimerkkejä:

(9) [NB:III:3:5]

A: Uh you been down here before [have-n-che.
PRTC 2 olla.PTCP ADV DEM.PROX ADV.TEMP AUX-NEG-2
Niin te ootte/sä oot ollu täällä aikasemminki eiks niin

B: [Yeh.
PRTC
Jep

(10) [Trio:II:12]

P: Yeh alright [dear
PRTC PRTC rakas
Joo okei kulta

J: [Okay
PRTC
Okei

(11) [FD:IV:35]

A: What-'s yer name again please [sir,
WH-olla.PRES.3SG 2.GEN nimi ADV.TEMP PRTC herra
Mikä herran nimi taas olikaan

B: [F.T. Galloway.
FN FN LN
F T Galloway

Yksi ilmeinen syy siihen, että useamman kuin yhden osapuolen samanaikaisten puhejaksojen esiintymät ovat lyhyitä, on, että ne esiintyvät siirtymän mahdollistavissa kohdissa, toisin sanoen kohdissa, joissa äänessäolija voi tai hänen pitäisi lopettaa ja poistaa siten osa puheen päällekkäisyyttä – ja näin ollen koko päällekkäisyys.

4.4 Siirtymät (vuorosta seuraavaan) vailla viivettä ja vailla päällekkäisyyttä ovat yleisiä

Valtaosa siirtymistä toteutuu joko ilman viivettä tai päällekkäispuhuntaa tai niin, että viive tai päällekkäispuhunta on lyhytkestoinen. Edellä mainitut komponentit ja säännöstö, joka jäsentää siirtymän yksinomaan vuorojen välisen siirtymätilan läheisyyteen, mahdollistavat viipeettömän ja päällekkäispuheettoman vuoronvaihdon. Olemme

¹⁹ Ks. Jefferson 1973, joka käsittelee erityisesti tätä.

edellä jo kuvanneet joitakin rakenteellisia lähtökohtia lyhyelle viipeelle tai päällekkäispuhunnalle. Nämä lähtökohdat seuraavat juuri siitä säännöstöstä, joka turvaa viipeettömän ja päällekkäispuheettoman vuoronvaihdon ja jonka ansiosta viipeet tai päällekkäispuhunnat ovat myös lyhyitä.²⁰

4.5 Vuorojen järjestys ei ole kiinteä vaan vaihtelee

Tämä seuraa systeemin kahden ominaisuuden yhdistelmästä: (a) yksi puheenvuoro jaetaan (*allocated*) kerrallaan, ja (b) jokaisen vuoronjaon kohdalla on joukko vaihtoehtoja, joista jokainen tuottaa eri puhujia seuraavaksi. Koska siis puhujien järjestys määräytyy paikallisesti, se voi vaihdella.

Lisättäköön, että vaikka vuorojen järjestys vaihtelee, vaihtelu ei ole satunnaista. Yksi erityisen tärkeä painotus vuorojen järjestymisessä on, että äänessäolijaa edeltänyt puhuja valitaan seuraavaksi puhujaksi:

(12) [GTS:2:2:70]

- **Roger:** ((To Jim)) **Are you just agree-ing**
AUX.PRES 2 vain suostua-PTCP
Ootsä vaan samaa mieltä
- because you feel you wanna uh
CONJ.SUB 2 tuntea.PRES 2 tahtoa.PRES PRTC
koska sä haluaisit tota
- **Jim:** **Hm?**
PRTC
Ai mitä
- **Roger:** **You just agree-ing?**
2 vain suostua-PTCP
Ootsä vaan samaa mieltä
- **Jim:** **What the hell-'s that.**
WH ART.DEF helvetti-olla.PRES.3SG DEM.DIST.SG
Mitä hittoa toi on
- Al:** **It-'s- Agree [-ing?]**
3SG.N-olla.PRES.3SG suostua-PTCP
Tarkottaakse et sä oot samaa mieltä
- **Roger:** **[Agree-ing.**
suostua-PTCP
Samaa mieltä
- **Jim:** **Agree: -n.**
suostua-PTCP
Samaa mieltä

20. Tässä artikkelissa ei käsitellä onnistuneiden siirtymien yhteydessä mahdollisesti esiintyvien pienten viipeiden ja sellaisten pitkittyneiden hiljaisuuksien välistä suhdetta, joita keskustelussa esiintyy sekvenssien välissä. Huomautettakoon kuitenkin, että säännön 1b mukaan itsevalinta on valinnaista ja säännön 1c mukaan saman puhujan jatkaminen on myös valinnaista. Tämä yhdistelmä mahdollistaa keskustelutauon (*lapse*), jota tarkastellaan myöhemmin kohdassa 4.11.

- **Roger:** **Yeah.**
PRTC
Joo
- Al:** **With us. Just go-ing along with us.**
PREP 1PL.OBJ ADV mennä-PTCP ADV PREP 1PL.OBJ
Meidän kanssa. Et sä oot vaan samaa mieltä meidän kanssa
- **Jim:** **No.**
PRTC
Ei
- **Roger:** **Say-ing 'yes, yes' [hehheh hh hehhh hh hehheh hh**
sanoa-PTCP PRTC PRTC
Jos sanoo 'joo, joo'
- **Jim:** **[Well, i-i-it-'s-**
PRTC 3SG.N-Olla.PRES.3SG
No se on-
- it-'s true. Everything he**
3SG.N-Olla.PRES.3SG tosi Q 3SG.M
se on totta. Kaikki mitä se
- sai(h)-d is true, so**
sanoa-PAST Olla.PRES.3SG tosi PRTC
sano on totta, ni

Mallit ”Roger viimeksi puhuneena ja Jimin jälkeen puhuvana” ja ”Jim viimeksi puhuneena ja Rogerin jälkeen puhuvana” toimivat kautta sekvenssin: Alin ensimmäinen vuoro ei pääse täysivaltaiseksi, ja hänen toinen vuoronsa on muotoiltu lisäykseksi toisen puhujan vuoroon. Katso myös alaviitteen 14 esimerkkiä b edellä ja esimerkkiä 14 jäljempänä.

Sen painottaminen, että äänessäolijaa edeltänyt puhuja valitaan seuraavaksi puhujaksi, ei sisälly vuorottelusysteemin perusjäsenyykseen, eikä sitä voida kuvata tarkemmin tässä artikkelissa (ks. 4.12 kohta b). Huomattakoon kuitenkin, että säännöstön sisältämien vaihtoehtojen järjestys sallii tällaisen painotuksen. Vaihtoehdon ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” ensisijaisuus tekee painotuksen mahdolliseksi.

Tämän painotuksen yksi tärkeä ominaisuus on seuraava. Sen ansiosta keskusteleminen (*colloquy*) on systemaattisesti mahdollista. Ennen muuta se mahdollistaa kuulemisen, ymmärtämisen, samanmielisyyden ynnä muiden käsittelyn paikallisesti. Kuulemisen, ymmärtämisen ynnä muut ongelmat on todellakin suotavaa nostaa esiin heti ongelmavuoron jälkeen; ongelman voi nostaa esiin valitsemalla edellisen puhujan seuraavaksi puhujaksi pyytämällä häntä toistamaan, selventämään ja niin edelleen.²¹

4.6 Vuorojen pituus ei ole kiinteä vaan vaihtelee

Vuoron koon vaihtelun selvimmät lähteet ovat kahdessa kuvaamamme systeemin ominaisuudessa:

21. Kuten alaviitteen 13 esim. a–g, alaviitteen 14 esim. a–c, sekä esimerkeissä 1–3 ja 21–23.

a) Vuorot voidaan rakentaa erikokoisista yksikkötyypeistä, joista äänessäolija voi vapaasti valita. Tästä seuraa, että yhteen yksikköön per vuoro oikeutettujen puhujien vuorot ovat erikokoisia.²² Lauseen muotoiset yksiköt (*sentential constructions*) ovat tässä mielessä yksiköistä kiinnostavimpia, sillä niiden rakenne sallii laajennuksia jopa *ennen* ensimmäistä mahdollista lopetuskohtaa:²³

(13) [GTS:2]

Ken: I still say though that- if you take
 1SG ADV.TEMP sanoa.PRES ADV COMP CONJ.SUB 2 ottaa.PRES
Mä sanoisin kuitenkin et jos menee

if you take uh a big fancy car out on
 CONJ.SUB 2 ottaa.PRES PRTC ART.INDEF iso hieno auto ADV PREP
jos menee tota ison hienon auton kanssa

the road and you-'re hotrodd-in' around, you-'re-
 ART.DEF tie CONJ.COOR 2-AUX.PRES hurjastella-PROG ADV 2-olla.PRES
kadulle ja hurjastelee siellä,

you-'re bound to get- you-'re bound to get
 2-olla.PRES sitoa.PTCP INF joutua 2-olla.PRES sitoa.PTCP INF joutua
jää ihan varmasti jää ihan varmasti

caught, and you-'re bound to get shaft-ed
 saada.kiinni.PTCP CONJ.COOR 2-olla.PRES sitoa.PTCP INF joutua panna-PTCP
kiinni ja käy ihan varmasti tosi huonosti

Näin ollen jo pelkkä lauseenmuotoisuus mahdollistaa vuorojen koon vaihtelun. Vuorottelusysteemin komponentin 1 ominaisuus ”ennakoitava lopetuskohta” (*projectable completion*) on ymmärrettävä juuri tämän lauseenmuotoisten yksikköjen ominaisuuden nojalla: niitä voidaan laajentaa jo ennen ensimmäistä mahdollista lopetuskohtaa. Keskustelun yksi osapuoli/kuulija voi analysoida lauseenmuotoisia yksiköitä sitä mukaa kuin niitä tuotetaan ja ennakoida sen perusteella niiden mahdollista jatkoa ja lopetuskohtaa. Minkä tahansa lauseenmuotoisen yksikön muotoutumisen aikana on (keskustelussa) nopeasti ennakoitavissa, mihin se mahdollisesti suuntautuu ja mihin se loppuu. Lauserakenteen jatkuessa nämä analyysit voivat muuntua mutta samalla ne myös määrittävät tarkemmin (ks. Schegloff, käsikirj.).

b) Toinen lähde vuoron koon variaatiolle on seuraava. Säännön 1c (ks. s. 10) mukaisesti kuka tahansa äänessäolija voi saada mahdollisuuden tuottaa enemmän kuin yhden vuoron rakenneyksikkötyypin verran (ks. alaviitteen 14 esimerkkiä c). Mahdollisuus soveltaa sääntöä 1c tarkoittaa, ettei systeemi määritä vuoron enimmäiskokoa, mutta vuoron rakennekomponentti määrittää vuoron vähimmäiskoon. Sääntö 1a tarjoaa siirtymän mahdollistavassa kohdassa kenelle tahansa äänessäolijalle vuoron päät-

22. Yhdestä yksiköstä koostuvien vuorojen koon vaihtelua havainnollistavat alaviitteen 13 esimerkit a-g, alaviitteen 14 esimerkit a-c ja esimerkit muualla.

23. Lyhyitä yhden lauseen vuoroja havainnollistavat alaviitteen 13 esimerkki b ja alaviitteen 14 esimerkki c.

tämistekniikan (*rule termination technique*), joka on käytettävissä missä tahansa siirtymän mahdollistavassa kohdassa, ja siksi vuorojen pituuden vaihtelu on systemaattisesti tuotettu eikä riipu aineistotyypistä (a).

4.7 Keskustelun pituutta ei ole ennalta määrätty

Vuorottelusysteemi sinänsä ei kerro mitään keskustelun pituudesta tai päättymisestä. Se rajoittaa kuitenkin sitä, miten sääntöjärjestelmä, jonka tarkoituksena on saada aikaan keskustelun päättymisen (ja näin ollen määrätä sen pituus), voisi toimia. Esimerkiksi säännön 1a perusteella keskustelun ei tulisi päättyä eikä se yleensä päätäkään sellaisen vuoron jälkeen, jossa on käytetty ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa.

Keskustelun pituutta tai päättämistä ohjaavat muuntyyppiset jäsenyykset kuin vuorottelusysteemi. Yhtä sellaista jäsenyyttä ovat kuvanneet Schegloff ja Sacks (1973); toteamme tässä vain, että keskustelun päättymisen ja näin ollen myös sen pituus kehkeytyvät keskustelun edetessä sisältä käsin (samoin kuin vuoron pituus, kuten edellä on kuvattu). Kaikki sellainen keskustelutoiminta, jolle vuorottelusysteemi on relevantti, ei välttämättä tapahdu sellaisen ”yksittäisen keskustelun” kokonaisuudessa, jolle systemaattinen loppuunsaattaminen olisi relevanttia. Vuorottelusysteemi on ensi sijassa ”puhesekvenssejä” varten. ”Sekvenssityyppejä” (*types of sequences*) ohjaa oma jäsenyyksensä, joiden nojalla tällaisten yksiköiden sisältämän keskustelun pituus määräytyy. Itse vuorottelusysteemi on yhteensopiva vaihtelevien pituuksien kanssa, eikä se määrää ennalta mitään pituutta.

4.8 Se, mitä osapuolet sanovat, ei ole ennalta määrättyä

Voidaan verrata keskenään muodollisia tilaisuuksia, joissa osallistujien puheen sisältöä on tarvittavassa määrin ennalta määrätty. Debateissa osallistujien puheenvuorot järjestetään heidän puheensa sisällön mukaan ja osallistujat voidaan luokitella sen mukaan, ovatko he ”puolesta” tai ”vastaan”, ja vastaavasti heidän puheenvuoronsa esimerkiksi ”argumenteiksi” (*rebuttal*) ja ”vasta-argumenteiksi” (*counter-rebuttal*). Vuorot, joita jäsentää ”haastattelusysteemi”, ovat ”kysymyksiä” ja ”vastauksia”. Näissä ja muissa puheen vuorottelusysteemeissä toimii vuorottelujäsenyyksen yhtenä resurssina vuorottelujäsenyyksen järjestämien vuorojen suurempi tai vähäisempi ennalta määriteltävyys sen suhteen, mitä niissä tehdään.

Toisin kuin muissa puheen vuorottelusysteemeissä, vuorottelujäsenyys ei keskustelussa ohjaa vuorojen sisältöä eikä myöskään rajoita sitä, mitä vuoroissa tehdään (tai tulee tehdä). Sen paremmin edellä esitellyt komponentit kuin säännötkään eivät näihin asioihin vaikuta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö olisi mitään rajoituksia sen suhteen, mitä vuoroissa voi tehdä. ”Ensimmäiset vuorot” ovat tiettyssä rakenteellisesti luonnehdittavassa tilanteessa odotuksenmukaisesti ”tervehdyksiä”, ja ”edeltävät vuorot” saattavat rajoittaa ”seuraavia vuoroja” monin tarkasti kuvattavin tavoin. Todettakoon vain, että keskustelussa tällaiset rajoitteet tulevat vuorottelusysteemin ulkopuolisista systeemeistä. Keskustelun joustavuus seuraa osittain juuri tästä vuorottelujäsenyyksen

ominaisuudesta: keskustelun vuorottelujäsennys (ja siten itse keskustelutoiminta) toimii vuorojen sisältöjen luonnehdinnoista eli ”topiikeista” riippumattomasti.

Kuten muitakin vaihtelusta tekemiämme havaintoja myös sitä, että osapuolten puheen sisältöä ei ole sovittu ennalta, on tarkennettava tarkastelemalla muuatta puheen sisältöä ohjaavaa painotusta. Sitä vuoron jakamistekniikoiden ryhmää, josta on käytetty nimitystä ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan”, ei voi hyödyntää minkä tahansa lausuman tai lausumatyyppin yhteydessä. On kuitenkin joukko lausumatyyppisiä, vierusparin (*adjacency pair*) etujäsenet²⁴, joita voi käyttää tällaisen valinnan toteuttamiseen, ja etujäseniä koskevat rajoitukset rajoittavat myös puheen sisältöä. Huomatakoon kuitenkin: (a) yhdenkään osallistujan ei ole missään vuorossa pakko käyttää ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa, ja (b) kenellä tahansa osallistujalla, joka haluaa niin tehdä, on käytettävissään huomattavan suuri joukko lausumatyyppisiä, joilla valinnan voi toteuttaa. Ja vaikka tällaisella tekniikalla valitun puhujan vuoro onkin rajoitettu sisältönsä suhteen (puhujalla on esim. velvoite tuottaa ”vastaus”, jos hänet on valittu käyttämällä ”kysymyksen” tekniikkaa), nämä rajoitteet tuottaa sen ”sekvenssityypin” jäsenyys²⁵, jonka etujäsen toteuttaa ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa, eikä itse vuorottelujäsennys. Se, että keskustelun vuorottelusysteemi ei rajoita vuorojen sisältöä, vapauttaa vuorot muiden systeemien käyttöön. Näiden muiden systeemien komponentteja ohjaa sitten taas niiden vuorojen tilannesidonnainen jäsenyys, joita systeemit hyödyntävät.

4.9 Vuorojen suhteellista jakautumista puhujien kesken ei ole ennalta määrätty

Säännöstö maksimoi ”mahdollisten seuraavien puhujien” joukon: toisin sanoen säännön 1a mukaan äänessäolija voi valita kenet tahansa muista osallistujista seuraavaksi puhujaksi; säännön 1b mukaan kuka tahansa osallistujista paitsi äänessäolija voi valita itsensä seuraavaksi puhujaksi. Näiden sääntöjen yhdistelmä tarjoaa vaihtoehtoisia reittejä, jotka johtavat siihen, että kuka tahansa vaitiolija (*non-speaker*) on mahdollinen seuraava puhuja. Lisäksi säännöstä 1c seuraa, että äänessäolijakin voi olla seuraava puhuja – sillä poikkeuksella, että systeemi mahdollistaa tämän vaihtoehdon käyttämisen vuoronsisäisenä tapahtumana: se ei siis edusta vuoron jakamista (*turn allocation*) samalle puhujalle vaan äänessäolijan vuoron laajentamista. Säännöstö 1a–c on käytettävissä jokaisessa siirtymän mahdollistavassa kohdassa, ja jokaisessa sellaisessa kohdassa kenestä tahansa keskustelun osapuolesta voi tulla seuraava puhuja; näin ollen säännöstö tarjoaa mahdollisuuden millaiseen tahansa vuorojen kokonaisjakautumiseen ja vuorojen jakautumisen manipulointiin, sikäli kuin sellaiseen on vuoroja jaettaessa intressejä.²⁶

24. Ks. 4.12 – ja perusteellisemmin Schegloff & Sacks 1973.

25. Useista sekvenssityypeistä on julkaistu tutkimuksia: esimerkkejä näistä ovat puhelimen soiminen–vastaus–sekvenssit (Schegloff 1968), sivusekvenssit (Jefferson 1972), välisekvenssit (Schegloff 1972), päättämissekvenssit (Schegloff & Sacks 1973), kertomissekvenssit (Sacks 1974), laajennetut sekvenssit (Jefferson & Schenkein, käsikirj.) ja monet muut (esim. Jefferson 1973).

26. Esimerkiksi pienryhmiä koskevassa kirjallisuudessa on toisinaan esitetty, että vuorojen suhteellinen jakautuminen (tai jokin muu vastaava mittari) on vallan, statuksen, vaikuttamisen tms. osoitin (tai väline). Näin Bales (1970: 62, 76–77):

Koska vuorojen suhteellinen jakautuminen puhujien kesken toteutuu kumulatiivisesti vuoro vuorolta, saattavat vuorottelusysteemin painotukset (joista yksi on mainittu edellä kohdassa 4.5) tuottaa systeemille ominaisia vuorojen kokonaisjakauman vinoumia missä tahansa keskustelun kohdassa.

4.10 Osallistujien (*parties*) lukumäärä voi vaihdella

Vuorottelusysteemi mahdollistaa osallistujien lukumäärän vaihtelun samalla tavalla kuin se mahdollistaa vaihtelevan pituiset keskustelut. Samoin kuin se on rakentunut koordinoimaan kerrallaan vain kahta vuoroa, meneillään olevaa ja seuraavaa, ja niiden välistä siirtymää rajoittamatta niiden meneillään olevien (*currents*) ja seuraavien (*nexts*) määrää, joita se voi peräkkäin koordinoita, se koordinoi kerrallaan myös vain kahta puhujaa – äänestäjää ja seuraavaa puhujaa – ohjaamatta havaittavasti sen joukon kokoa, josta puhujat valikoituvat. Koska systeemi ei säädi puhujien lukumäärää muuten kuin äänestäjän ja seuraavan puhujan osalta, se on yhteensopiva keskustelusta toiseen vaihtuvien osallistujamäärien kanssa. Koska se on yhteensopiva erilaisten osallistujamäärien kanssa, se on yhteensopiva myös minkä tahansa yksittäisen keskustelun kuluessa vaihtuvan osallistujamäärän kanssa: on olemassa mekanismeja uusien osallistujien liittymiseksi keskusteluun ja nykyisten osallistujien (*participants*) poistumiseksi (joskaan niitä ei kuvata tässä).

Vaikka vuorottelusysteemi ei rajoita jäsentämänsä keskustelun osapuolten määrää, se on silti muotoutunut suotuisimmaksi pienehkölle osallistujamäärälle. Tämä johtuu ennen kaikkea niistä vuorojen järjestymisen mekanismien painotuksista, joita on käsitelty kohdassa 4.5. Yksinkertaisimmin esitettyä: säännöstö ohjaa vain kahta puhujaa, äänestäjää ja seuraavaa; vuorojärjestyksen painotus ohjaa toimiessaan valitsemaan ”äänestäjää edeltävän” seuraavaksi puhujaksi. Kahdenvälisessä keskustelussa ne kaksi puhujaa, joita säännöstö ja vuorojärjestyksen painotus (*turn-order bias*) koskevat, muodostavat keskustelun koko osallistujajoukon, eikä silloin ole mielekästä puhua vuorojärjestyksen ”painotuksesta”. ”Edeltävä seuraavaksi” -painotus pysyy kuitenkin muuttumattomana osallistujien lukumäärän kasvaessa – ja aina osallistujamäärän

On totta, että puheen määrä ei ole täysin luotettava statuksen merkki – tiettyjen henkilöiden tai alaryhmien havaittu käyttäytyminen näyttää toisinaan poikkeavan merkittäväällä tavalla siitä, mitä voisi olettaa, jos osallistumisen määrät vastaisivat konventionaalista statusjärjestystä. Silti huomion kiinnittäminen siihen, kuka puhuu, kuinka paljon ja kenelle, voi olla yllättävän valaisevaa –.

Se, kuka puhuu, kuinka paljon ja kenelle, on ”yksinkertainen tosiasia”, joka luonnehtii aktuaalista käsillä olevaa tilannetta. Puhuminen vie aikaa. Kun yksi jäsen puhuu, se vie aikaa ja huomiota ryhmän kaikilta muilta jäseniltä, joista osa saattaa itse haluta puhua. Ajan varaaminen puhumiseen pienryhmässä on vallankäyttöä ryhmän muita jäseniä kohtaan ainakin puhumiseen käytetyn jakson aikana, riippumatta puheen sisällöstä. Se on vallankäyttöä, joka ei välttämättä vastaa yksilön ulkoisilla kriteereillä määriteltä asemaa eikä edes ryhmässä kehittyneillä erityisillä kriteereillä määriteltä asemaa –.

Pienryhmän sisällä tietyn henkilön tiettyssä sessiossa viemä aika on käytännöllisesti katsoen suora osoitin sen vallan määrästä, jota hän on pyrkinyt sinä aikana käyttämään.

Seuraavassa kappaleessa esitämme toisenlaisen varauksen niiden lisäksi, joita tällä alueella toimivat tutkijat ovat epäilemättä havainneet. Varaus saattaisi kannattaa ottaa huomioon tehtäessä mainitunlaisia huomioita vuorojen suhteellisesta jakautumisesta.

kasvaessa se pyrkii kohdentamaan vuorojen jakautumisen progressiivisesti yhdelle mahdollisten seuraavien puhujien osajoukolle. Tarkimmillaan painotus johtaa siihen, että kolmen osallistujan keskustelussa yksi, neljän osallistujan keskustelussa kaksi saattaa tulla ”jätetyksi ulos” ja niin edelleen.

Huomattakoon, että jotkin tässä artikkelissa käsitellyt muuttujat kytkeytyvät toisiinsa (kuten osallistujien lukumäärä ja vuorojen järjestys) ja niiden relevanssi vaihtelee. Muuttujien relevanssien osittaista järjestystä voi ehkä havainnollistaa parametrimilla ”osallistujien (*parties*) määrä”. Kahdelle osallistujalle relevantti muuttuja ei ole vuorojen suhteellinen jakautuminen (oletuksena on, että he vuorottelevat) vaan vuorojen koko. Kolmen osallistujan keskustelussa nousee relevantiksi vuorojen suhteellinen jakautuminen. Vuoron koon pysyessä yhä relevanttina muuttujana paine pienempää vuoron kokoa kohtaan kuitenkin kasvaa. Kun joukkoon liittyy kolmas keskustelija, ”seuraava vuoro” ei ole enää taattu (eikä sen ottamiseen ole velvoitetta) kenellekään vaitiolijalle. Kahden osallistujan keskustelussa vastaanottaja voi jättää käyttämättä minkä tahansa sellaisen siirtymän mahdollistavan kohdan, jossa siirtymä ei ole pakollinen (eli sellaisen, jossa ei ole käytetty ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa), täysin vakuuttuneena siitä, että saa vuoron jossain vaiheessa; kolmen ja neljän osallistujan keskustelussa tämä ei ole taattua. Jos vaitiolija, joka haluaa puhua seuraavaksi, ei valitse itseään puhujaksi seuraavassa siirtymän mahdollistavassa kohdassa, joku toinen vaitiolija saattaa valita itsensä ja omassa vuorossaan valita jonkun toisen, tai äänessäolija saattaa jatkaa ja valita jatkaessaan jonkun toisen vaitiolijan. Siksi vaitiolijan, joka haluaa puhua seuraavaksi, täytyy valita itsensä seuraavaksi puhujaksi ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa ja jokaisessa seuraavassa vastaavassa kohdassa. Myös äänessäolijan, joka haluaa valita seuraavan puhujan, täytyy tehdä tämä valinta ennen ensimmäistä siirtymän mahdollistavaa kohta (jossa siirtymä sitten tapahtuu säännön 1a mukaisesti), jotta sellainen vaitiolija, jonka ei toivota puhuvan seuraavaksi, ei valitse itseään siinä kohdassa. Näin ollen kummaltakin suunnalta syntyy paine vuoron koon minimoimiseksi varsinkin silloin, kun osallistujia on kolme tai useampia.

Neljän hengen keskustelussa mukaan tulee muuttuja, jota ei ole vielä käsitelty, eli käytettävissä olevien vuorottelujärjestelmien lukumäärä. On olemassa mekanismeja, joiden vaikutuksesta yksi keskustelu jakautuu useammaksi kuin yhdeksi keskusteluksi (*schism*). Nämä mekanismit voivat toimia, kun läsnä on vähintään neljä osallistujaa, koska silloin heitä on riittävästi kahteen keskusteluun. Neljälle keskustelijalle kaksi rinnakkaista keskustelua on systemaattinen mahdollisuus. Huomautimme aiemmin, että vuorojen järjestyksessä viimeisen puhujan suosiminen seuraavana puhujana muuttuu vuorojen suhteellisen jakautumisen painotukseksi, kun keskustelijoita on kolme tai neljä. Kun keskustelijoita on neljä tai viisi, keskustelun jakautuminen kahtia johtaa viimeksi mainitun painotuksen uudelleenarviointiin. Jos tavoitteena on keskustelun säilyttäminen yhtenä (jossa on vähintään neljä osallistujaa), vuorottelujäsenyyksen tarjoama keino tähän on ”vuorojen jako sinne tänne”, koska ketkä tahansa kaksi osallistujaa, jotka eivät saa tai ota vuoroa jonkin sekvenssin aikana, voivat päätyä aloittamaan sellaisen toisen keskustelun, johon heillä on kummallakin pääsy:

- (14) Ethel, Ben ja Max ovat vierailulla Billin ja Lorin luona. He ovat tuoneet mukanaan paljon ruokaa, myös salamin, jonka Max on ottanut esiin jääkaapista. Benillä on uusi silmälasikuulokojeyhdistelmä. Katkelman alkaessa Lori tarjoo juomia. [Schenkein:II: 13-, äärimmilleen yksinkertaistettu versio]

Ethel: I-'ll take scotch, if you have it,
 1SG-AUX ottaa (skotti)viski CONJ.SUB 2 olla.PRES 3SG.N
Mä ottaisin viskiä jos teillä on

→ Ben: You-'re gonna have to quit yell-ing, you see,
 2-olla.PRES AUX olla INF lopettaa kiljua-PTCP 2 nähdä.PRES
Sun täytyy lopettaa huutaminen kato

Ethel: [Oh look-it his ear!
 PRTC katsoa.IMP-PRON 3SG.M.GEN korva
Voi kato ton korvaa

→ Lori: [Oh that-'s right. You got-
 PRTC DEM.DIST-olla.PRES.3SG oikein 2 saada.PAST
Ai niinpä. Sun pitää- tosiaan

I know I notice-d when he came in.
 1SG tietää.PRES 1SG huomata-PAST CONJ.SUB 3SG.M tulla.PAST ADV
mä huomasin ku se tuli sisään

→ Ben: Did you notice it?
 AUX.PAST 2 huomata 3SG.N
Huomasit sä sen?

→ Lori: Yeah how do you like it.
 PRTC WH AUX.PRES 2 pitää 3SG.N
Joo mitä sä tykkäät siitä

→ Ben: It-'s fantastic.
 3SG.N-olla.PRES.3SG fantastinen
Se on fantastinen

Ethel: Except the thing press-es into his head.
 CONJ.SUB ART.DEF asia painaa-PRES.3SG PREP 3SG.M.GEN pää
Paitsi et toi juttu painaa sen päätä

→ Ben: It- it hurt-s me terrible
 3SG.N 3SG.N sattuu-PRES.3SG 1SG.OBJ kauhea
Se sattuu kamalasti

I have to go down and get it adjust-ed.
 1SG AUX.PRES INF mennä ADV CONJ.COOR AUX.PASS 3SG.N säätää-PTCP
Mun täytyy mennä sinne ja pyytää että se säädetään

→ Lori: Yeah.
 PRTC
Joo

→ Ben: It kill-s me right here.
 3SG tappaa-PRES.3SG 1SG.OBJ ADV ADV.PROX
Se sattuu mielettömästi just tohon

→ Lori: It-'s,
 3SG-olla.PRES.3SG
Se on,

→ Ben: The glass-es are tight I feel it.
ART.DEF lasi-PL olla.PRES tiukka 1SG tuntea.PRES 3SG.N
Nää lasit on liian tiukat se tuntuu ihan selvästi

Max: Is the salami dry?
PRES.3SG ART.DEF salami kuiva
Onks se salami kuivaa

Lori: What happen-s if
WH tapahtua-PRES.3SG CONJ.SUB
Mitä tapahtuu jos

somebody else put-s it on,
PRON.INDEF ADJ panna-PRES.3SG 3SG.N ADV
joku toinen panee sen päälle

Max: Bill,
FN
Bill

Ben: Nothin,
PRON.INDEF
Ei mitään

Lori: Will I hear it?
AUX 1SG kuulla3SG.N
Kuulenko minä sen?

Max: Did it get dry?
AUX.PAST 3SG tulla kuiva
Kuivuiko se?

Lori: Will I hear it?
AUX 1SG kuulla 3SG.N
Kuulenko minä sen

Bill: A little bit,
ART.INDEF pieni pala
Vähän joo,

Ben: You gotta put this
2 AUX panna DEM.SG.PRO
Sun pitää panna tämä

Bill: But it-'s good
CONJ.COOR 3SG.N-PRES.3SG hyvä
Mut se on hyvää

inside the ear. that way.
PREP ART.INDEF korva DEM.SG.DIST tapa
korvan sisään sillä lailla

Lori: And then it
CONJ-COOR ADV.TEMP 3SG.N

Bill: (Because) all the fat
CONJ.SUB Q ART.DEF rasva

will be realloud?
AUX olla ADV kova
Ja sit se kuuluu tosi kovaa

evaporate-s.
haihtua-PRES.3SG
Koska kaikki rasva haihtuu

Ben: Well, yeah. Probably will
PRTC PRTC ADV AUX
No joo. Varmaan

be because you-'re-
olla CONJ.SUB 2-olla.PRES
koska sä olet

Ethel: Y' know we had-
2 tietää.PRES 1PL olla.PAST
Tietsä meil oli-

Lori: It won't be
 3SG.N AUX.NEG olla
Se ei ole

too loud,
 ADV kova
liian kovalla

Ben: Well I could adjust the
 PRTC 1SG AUX säätää ART.DEF
No mä voisin säätää

volume, I have it-
 äänenvoimakkuus 1SG olla.PRES 3SG.N
äänenvoimakkuutta mullon se-

Ethel: We knew somebody who
 1PL tuntea.PAST PRON.INDEF REL
Meilloli yks tuttu joka

used to hang-
 AUX.PAST INF kiinnittää
riiputti

Ethel: Hang it-
 riiputtaa 3SG.N
riiputti sitä-

Ben: I have it down
 1SG olla.PRES 3SG.N ADV
Mullon se käännettynä

almost all the way.
 ADV Q ART.INDEF tie
melkeen pienimmälle

Ethel: Leave it outside
 jättää 3SG.N ADV
Piti sitä ulkona

all the time.
 Q ART.INDEF aika
koko ajan

Lori: Okay
 PRTC
Okei

Ethel: So it would dry out
 ADV 3SG AUX kuivua ADV
Niin että se kuivui

Ben: Yeah. Because see
 PRTC CONJ.SUB PRTC
Joo. Kato ku

Ethel: The fat would
 ART.DEF rasva AUX
Rasva

I have perfect
 1SG olla.PRES täydellinen
mullon täydellinen

dry all out.
 kuivua Q ADV
kuivu pois kokonaan

hearing in this ear.
 kuulo PREP DEM.SG.PROX korva
kuulo tässä korvassa

Tässä mielessä pyrkiminen siihen, että keskustelu säilyy kokonaisuena eikä jakaudu, kannustaa sellaiseen vuoronjakoon, joka ei johda painottuneeseen vuorojärjestykseen. Huomattakoon, että neljännen osallistujan mukanaan tuomaa keskustelun jakaantumisen mahdollisuutta voi käyttää myös kolmen keskustelijan vuorottelun arvioimiseen. Vastaavasti kolmannen osallistujan mukanaolo mahdollistaa sen vuoron kokoon liittyvän mekanismin arvioinnin, joka toimii kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Huomattakoon kuitenkin myös, että rinnakkaiskeskustelun mahdollisuus vuorojen jakautumisen periaatteen ”tarkistuksena” on kyseenalainen – jotkut puhujat voivat yltä hyvin käyttää vuorojen suhteellista jakautumista keinona saattaa toiset puhujat aloittamaan rinnakkaiskeskustelun.

4.11 Puhe voi olla jatkuvaa tai katkonaista

Puhe on jatkuvaa silloin, kun vuoro vaihtuu siirtymän mahdollistavissa kohdissa (joko niin, että toinen puhuja aloittaa tai sama puhuja jatkaa) ilman mainittavaa viivettä tai päällekkäisyyttä. Katkonaista puhe on silloin, kun jossakin siirtymän mahdollistavassa kohdassa²⁷ äänessäolija on vaiennut, kukaan ei aloita (tai jatka) ja puhumattomuus hahmottuu viivettä pidemmäksi – kun kyseessä ei ole pelkkä vuorojen välinen viive vaan keskustelutauko (*lapse*).

(15) [C-J:2]

J: Oh I could drive if you want me to.
PRTC 1SG AUX ajaa CONJ.SUB 2 haluta.PRES 1SG.OBJ INF
Ai mä voin ajaa jos sä haluat

C: Well no I-'ll drive (I don' m//in')
PRTC PRTC 1SG-AUX ajaa 1SG AUX.NEG välittää
No ei mä ajan (ihan mielelläni)

J: hhh

(1.0)

J: I meant to offah.
1SG tarkoittaa.PAST INF tarjoutua
Mä vaan halusin tarjoutua

→ (16.0)

J: Those shoe-s look nice when you
DEM.PL.DIST kenkä-PL näyttää.PRES hyvä CONJ.SUB 2
Noi kengät näyttää hyvältä kun

keep on putt-ing stuff on 'em.
jatkaa.PRES PRTC panna-PTCP aine PREP 3SG.PL.OBJ
niihin laittaa jatkuvasti jotain ainetta

C: Yeah I 'ave to get another can cuz
PRTC 1SG AUX INF hankkia DET.INDEF purkki CONJ.SUB
Joo mun täytyy hankkia uus purkki ku

cuz it ran out.
CONJ.SUB 3SG.N juosta.PAST PRTC
ku se loppu

I mean it-'s a//lmost(h) ou(h)*t=
1SG tarkoittaa.PRES 3SG-OLLA.PRES.3SG ADV ADV
Siis se on melkeen loppu

J: Oh::ah*he .hh heh=
PRTC
Ai jaa he .hh heh

27. Tämä ei päde kaikkiin siirtymän mahdollistaviin kohtiin vaan pelkästään siihen tiettyyn siirtymäkohtien luokkaan, johon vaikuttaa sekvenssijäsennys, ei vuorottelujäsennys.

- C: =yeah well it clean-s 'em
 PRTC PRTC 3SG.N puhdistaa-PRES.3SG 3PL.OBJ
Joo no se puhdistaa
- and keep-s // 'em clean.
 CONJ.COOR pitää-PRES.3SG 3PL.OBJ puhdas
ja pitää ne puhtaina
- J: Yeah right=
 PRTC PRTC
Joo totta
- C: =I should get a brush too and
 1SG AUX hankkia ART.INDEF harja ADV CONJ.COOR
Mun pitäis hankkia harjakin ja
- you should gett-a brush-'n
 2 AUX hankkia-ART.INDEF harja-CONJ.COOR
sun pitäis hankkia harja ja
- //you should-* fix your hiking boo//t-s
 2 AUX korjata 2-GEN vaellus saapas-PL
sun pitäis pistää sun vaelluskengät kuntoon
- J: Yeah suh::
 PRTC ADV
Joo tietty
- J: my hiking boot-s
 1SG.GEN vaellus saapas-PL
mun vaelluskengät
- C: which you were gonna do this weekend.
 REL 2 AUX.PAST aikoa tehdä DEM.SG.PROX viikonloppu
Niinku sun piti tehdä tänä viikonloppuna
- J: Pooh, did I have time this wk- well::
 PRTC AUX.PAST 1SG olla aikaa DEM.SG.PROX PRTC
No höh, oliko mulla muka aikaa tänä viik- no
- C: Ahh c'mon=
 PRTC tulla.IMP
No älä viitti
- J: =wh'n we get- (uh::kay),
 CONJ.SUB 1PL saada.PRES (PRTC)
ku me saadaan- (okei)
- I have-n't even sat down to do any-
 1SG AUX-NEG ADV istua.PTCP ADV INF tehdä PRON.INDEF
Mä en oo istahtanu edes-
- y'-know like today I-'m gonna
 2-tietää.PRES PRTC ADV.TEMP 1SG-AUX.PRES.1SG aikoa
tietsä niinku tänään mä aion
- sit down 'n read
 istua ADV CONJ-COOR lukea
istua ja lukea
- while you-'re do-ing yur coat, (0.7)
 CONJ.SUB 2-AUX.PRES tehdä-PROG 2.GEN takki
sillä aikaa ku sä teet sun takkia,

do yur- hood.
tehdä.PRES 2.GEN huppu
teet sun huppua

C: Yehhh=
PRTC

J: =(ok) (2.0) I have-n't not done anything
PRTC 1SG AUX-NEG NEG tehdä.PTCP PRON.INDEF
(Ok) (2.0) mä en oo tehny mitään

the whole weekend.
ART.DEF koko viikonloppu
koko viikonloppuna

C: (okay)
PRTC
(okei)

→ (14.0)

J: Das-s a rilly nice swe::der, ,
DEM.SG.DIST-olla.PRES.3SG ART.INDEF ADV kiva villapaita
Toi on tosi kiva villapaita

(.hh) 'at'-s my favorite sweater
(PRTC) DEM.SG.DIST-olla.PRES.3SG 1SG.GEN lempi villapaita
Mä tykkään siitä eniten sun villapaidoista

on you it'-s the only one
PREP 2 3SG.N-olla.PRES.3SG ART.DEF ADV PRON
Se on ainoo

that look-s right on you.
REL näyttää-PRES.3SG oikea PREP 2
joka näyttää hyvältä sun päällä

C: mm huh.
PRTC
Aha

→ (90.0)

Säännöstö takaa puheen jatkuvuuden siten, että jokainen säännöstön vaihtoehtoista tarjoaa menettelyn, jolla seuraava puhuja voidaan paikantaa missä tahansa siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Puhumismahdollisuuksien käyttäminen järjestyksessä jokaisessa tarjolle tulevassa siirtymän mahdollistavassa kohdassa johtaa keskeytymättömään puheeseen. Mutta keskustelu voi myös katketa, koska säännöt tarjoavat option puhua (erityisesti viimeinen sääntö tarjoaa option puhua sen sijaan, että se varmistaisi seuraavan puhujan, mikäli aiempia optioita ei ole käytetty). Jokaisessa siirtymäkohdassa, jossa mitään säännöistä ei ole hyödynnetty, voi syntyä keskustelutauko ja siten häiriö puheen jatkuvuudessa.

Keskustelutaukojen esiintymiselle on useita rajoituksia. Vuorottelusysteemi itse tarjoaa yhden tärkeän rajoituksen. Jos puheenvuorossa sovelletaan sääntöä 1a eli siinä valitaan meneillään olevaa vuoroa seuraavan vuoron puhuja, keskustelutaukoa ei oikeastaan voi esiintyä: tällaista vuoroa seuraava hiljaisuus ei ole kuultavissa

keskustelutaukona eikä viipeenä vaan taukona ennen valitun puhujan vuoron alkua. Näin ollen: viipeitä vähentää myös järjestelmällinen luokittelu, jonka perusteella hiljaisuus voidaan ymmärtää ”viipeeksi” (*gap*), ”tauoksi” (*pause*) tai ”keskustelutauoksi” (*lapse*).²⁸

Jos meneillään olevassa puheenvuorossa on sovellettu sääntöä 1a, ei keskustelutauko ole mahdollinen heti sen vuoron jälkeen. Keskustelutauko syntyy kierrättämällä sääntöjen 1b ja 1c tarjoamia optioita, jos sääntöä 1a ei ole sovellettu. Toisin sanoen itsensä valitseva puhuja voi ottaa seuraavan vuoron, kun sääntöä 1a ei ole sovellettu; jos kukaan ei valitse itseään, äänessäolija voi valita itsensä jatkajaksi (ja soveltaa jatkossa mahdollisesti sääntöä 1a). Jos äänessäolija ei valitse itseään jatkajaksi, sääntö 1a pysyy poissa käytöstä ja tarjoutuu uusi tila (uusi kierros) itsevalinnalle, – ja ellei kukaan valitse itseään, äänessäolijan itsevalinnalle ja niin edelleen. Voi siis syntyä useita toisten osallistujien mahdollisen itsevalinnan ja äänessäolijan itsevalinnan – sääntöjen 1b ja 1c – kierroksia, ja kun yhdessäkään niistä kukaan ei ota vuoroa, syntyy keskustelutauko.²⁹

4.12 Vuorojen jakamistekniikoita käytetään³⁰

Se, että keskustelussa käytetään seuraavan puhujan valitsemistekniikoita, on alustavasti havaittavissa ”ilmeisistä tapauksista”, esimerkiksi niistä, joissa toiselle osallistujalle osoitettu kysymys valitsee tämän puhumaan seuraavaksi – tai joissa yksi osallistujista valitsee itsensä seuraavaksi puhujaksi alkamalla puhua vaikkei olisi tullut valituksi.³¹ Tästä voidaan tehdä kaksi päätelmää: 1) Koska ilmeiset tapaukset viittaavat siihen, että valitsemistekniikoita käytetään, on syytä etsiä keskustelusta myös tekniikoita, jotka ovat vähemmän ilmeisiä mutta oletettavasti käytössä. 2) Ilmeiset tapaukset viittaavat siihen, että tekniikoita voidaan ryhmitellä ja lisäksi tietyllä tavalla, mikä voi jäsentää muiden tekniikoiden etsimistä.

28. Toisin sanoen se, miten osallistujat kohtelevat hiljaisuuksia, riippuu niiden paikasta keskustelussa. Suurin piirtein: näin vuoron sisäinen tauko (joka ei esiinny siirtymän mahdollistavassa kohdassa) on tauko (*pause*), jonka aikana muiden ei tule puhua, siirtymän mahdollistavan kohdan jälkeinen hiljaisuus on viive (*gap*), joka pitää minimoida; pitkistä hiljaisuuksista siirtymän mahdollistavassa kohdassa voi kehittyä keskustelutaukoja (*lapse*). Mutta joidenkin hiljaisuuksien luonne voi muuttua. Toisin sanoen jos hiljaisuus kehittyi siirtymän mahdollistavassa kohdassa ja on siten (mahdollinen) viive, sama puhuja voi katkaista hiljaisuuden, jolloin viive muuntuu tauoksi (*pause*) (ja on näin ollen vuoron sisäinen). Tämä on yksi tapa minimoida viipeitä (vrt. alaviitteen 15 esimerkit b ja c sekä esim. 1).

29. Tässä esitettyjen sääntöjen 1a ja 1b välinen valintakierto saattaa osaltaan selittää Matarazzon ja Wiensin (1972) saamia tuloksia, joiden mukaan ”reaktioajat” (*reaction time latencies*, yhden puhujan lopettamisen ja seuraavan puhujan aloittamisen väliin jäävä aika) ovat keskimäärin lyhyempiä kuin ”aloitteellisen” vuoron aloittamiseen kuluva aika (puhujan lopetuksen ja saman puhujan uuden jatkolausuman väliin jäävä aika) silloin, kuin toinen osallistuja ei ole puhunut. Samanlaisten tapausten havaitseminen omassa aineistossamme sai meidät muotoilemaan tämänkaltaiset säännöt.

30. Koska vuorojen jako sekä ilmenee keskustelussa empiirisesti että esiintyy osana keskustelun komponentteja (ks. lukua 3) ja sääntökokoelmaa, vuorojen jakoa käsitellään enemmän kuin muita kohtia. Samalla pyritään ainakin osittain selittämään tätä osaa sääntökokoelmasta.

Käsittely, jolla osoitamme mallin yhteensopivuuden ilmeisten tosiseikkojen kanssa, on erilainen vuorojen jaon kuin muiden tosiseikkojen suhteen. Tämä siksi, että vuorojen jako seuraa suoraan mallista, joka asettaa moninaiset jakamistekniikat järjestykseen, joka on yhteensopiva sen kanssa, että yksi puhuu kerrallaan (ks. lukua 3).

31. Katso alaviitettä 14 ja esimerkkiä 21 jäljempänä.

Muita tekniikoita onkin olemassa, ja ne myös näyttävät ryhmittyvän kahteen tyyppiin: ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” (*current selects next*) sekä ”itsensä valitseminen” (*self-selection*) -tyyppiin. Eri tekniikoita voidaan tässä kuvata vain lyhyesti ja samalla osoittaa, että ne ryhmittyvät luonnostaan juuri näin.

a) Edellä mainittu ”ilmeinen” tapaus, toiselle osoitettu kysymys, on itse asiassa vain sen joukon erityistapaus, jonka jäsenet ovat tietyyntyyppisiä lausumia tai ”sekvenssi-tyyppien” osia ja joiden yhteinen ominaisuus on, että niillä voidaan valita seuraava puhuja. Toisin sanoen kysymys on yksi esimerkki sellaisen sekventiaalisen yksikön etujäsenestä, jonka olemme muualla nimenneet ”vieruspariksi” (ks. Schegloff & Sacks 1973). Näiden yksiköiden joukkoon kuuluvat myös sellaiset sekvenssit kuin ”tervehdys-tervehdys”, ”kutsu-hyväksyminen/kieltäytyminen” ja niin edelleen:

(16) Valitus (*complaint*)/ kieltäminen (*denial*) [GTS:1]

Ken: Hey yuh took my chair by the way
 PRTC 2 ottaa.PAST 1SG.GEN tuoli muuten
Hei sä otit muuten mun tuolin

an' I do-n't think that
 CONJ.COOR 1SG AUX-NEG ajatella DEM.SG.DIST
eikä se ollut musta

was very nice.
 olla.PAST.3SG ADV kiva
oikein kivasti tehty

Al: I did-n' take yer chair,
 1SG AUX.PAST-NEG ottaa 2.GEN tuoli
En mä ottanu sun tuolia,

it-'s my chair.
 3SG.N-olla.PRES.3SG 1SG.GEN tuoli
se on mun tuoli

(17) Kohteliaisuus (*compliment*)/ torjunta (*rejection*) [FN]

A: I-'m glad I have
 1SG-OLLA.PRES.1SG iloinen 1SG olla.PRES
Musta on kivaa et

you for a friend.
 2 PREP ART.INDEF ystävä
sä oot mun ystävä

B: That-'s because you
 DEM.SG.DIST-olla.PRES.3SG CONJ.SUB 2
Se johtuu siitä et sul

do-n't have any other-s.
 AUX.PRES-NEG olla Q muu-PL
ei oo muita [ystäviä]

(18) Haaste (*challenge*)/ torjunta [SU:1]

A: It-'s not break time yet.
3SG.N-olla.PRES.3SG NEG tauko aika ADV.TEMP
Ei oo vielä tauon aika

B: I finish-ed my box, so shut up.
1SG lopettaa-PAST 1SG.GEN laatikko ADV sulkea.IMP PRTC
Mä tein mun laatikon loppuun joten pää kiinni

(19) Pyyntö (*request*)/ myöntyminen (*grant*) [Barker & Wright 1951:22]

'7:19. Raymond istui tuolissaan. Aamiainen oli melkein loppuun syöty. Hän sanoi hieman valittavalla äänellä:

"Mommie, I do-n't want this
ADD 1SG AUX-NEG haluta DEM.SG.PROX
Äiti, mä en halua tätä

other piece of toast."
toinen pala PREP paahtoleipä
toista paahtoleivän palasta

Äiti sanoi rauhallisesti:

"You do-n't? Well, O.K., I guess
2 AUX.PRES-NEG PRTC PRTC 1SG arvata.PRES
Ai et vai. No ok, ei kai

you do-n't have to eat it."
2 AUX-NEG AUX INF syödä 3SG.N
sun sit tarvi syödä sitä

Raymond söi aamiaisen loppuun.

Tarjouksesta (*offer*)/ hyväksynnästä (*accept*) ja tarjouksesta/torjunnasta, ks. alaviitteen 14 esim. a; kysymyksestä/vastauksesta ks. esim. b, mp.; tarjouksesta/torjunnasta ja kohteliaisuusdesta/hyväksynnästä ks. esim. 15; ohjeesta (*instruct*)/ vastaanottamisesta (*receipt*) ks. Goldberg (käsikirj.); vielä muistakin ks. alaviitteessä 24 mainittuja lähteitä.

Tähän joukkoon kuuluvien yksiköiden piirteitä on osittain kuvattu muualla ja tullaan kuvaamaan myöhemmissä artikkeleissa. Yksikön ensimmäisiä osia voidaan kutsua etujäseniksi (*first pair-parts*). Etujäsen rajoittaa sitä, mitä seuraavassa vuorossa tulisi tehdä (esim. "kysymys" tekee "vastauksen" erityisen relevantiksi seuraavaksi vuoroksi), mutta ei sinänsä jaa seuraavaa vuoroa jollekulle seuraavalle puhujaehdokkaalle. Se on kuitenkin seuraavan puhujan valitsemisessa perustavanlaatuista, koska mitä ilmeisimmin kaikkein tehokkain seuraavan puhujan valitsemisen keino, toisen puhuttelemisen, kytkeytyy ensisijaisesti juuri etujäseniin.³² Niinpä tärkeä – tai kenties keskeinen – yleistekniikka, jolla seuraava puhuja valitaan, on liittää etujäsenen puhuttelusana

32. Puhuttelu voi toimia yksinään etujäsenenä, kuten esimerkiksi kutsuna (*summoning*), ks. Schegloff 1968. (Puhuttelusanan käyttö on ennen muuta englanninkielisen keskustelun keino. Suom. huom.)

(tai jokin muu ”vastaanottajaksi merkitsemisen” keino, esim. katseen suuntaaminen).³³ Mutta vuoron osoittaminen jollekulle osallistujista ei välttämättä sinänsä valikoi tätä seuraavaksi puhujaksi. Niinpä osoittamalla kysymyksensä B:lle A valitsee hänet seuraavaksi puhujaksi; mutta kun B puhuu seuraavaksi ja osoittaa vastauksensa (jälkijäsenen) A:lle, hän ei välttämättä valitse A:ta seuraavaksi puhujaksi:

(20) [SN-4:3]

Sharon: You did-n' come tuh talk tuh Karen?
 2 AUX.PAST-NEG tulla INF puhua PREP FN
Et sä tullu puhumaan Karenin kanssa

Mark: No, Karen- Karen 'n I-'re
 PRTC FN FN CONJ.COOR 1SG-AUX.PRES
En Karen ja mä

hav-ing a fight, (0.4) after
 olla-PROG ART.INDEF riita CONJ.SUB
ollaan riidoissa ku

she went out with Keith
 3SG.F mennä.PAST PRTC PREP FN
se meni treffeille Keithin kanssa

an' not with (me).
 CONJ.COOR NEG PREP 1SG.OBJ
eikä mun kanssa

→ **Ruthie: hah hah hah hah**

→ **Karen: Wul Mark, you never ask-ed me out.**
 PRTC FN 2 ADV.TEMP pyytää-PAST 1SG.OBJ ADV
No Mark, sä et oo koskaan pyytäny mua treffeille.

(21) [Toni-6: 372-380]

S: Oscar did you work for somebody
 FN AUX.PAST 2 työskennellä PREP PRON.INDEF
Oscar olitsä töissä jossain muualla

before you work-ed for Zappa?
 CONJ.SUB 2 työskennellä-PAST PREP NAME
ennen ku sä teit töitä Zappalla

O: Yeh, many many. (3.0) Canned Heat for a year.
 PRTC Q Q NIMI PREP ART.INDEF vuosi
Joo, tosi monessa. (3.0) Canned Heatilla vuoden

S: Did-ya?
 AUX.PAST-2
Olit vai

O: Poco for a year.
 NAME PREP ART.INDEF vuosi
Pocolla vuoden

33. Kuten alaviitteen 14 esimerkissä a tai esimerkeissä 14 ja 21.

- **T:** **ooh when they were good?**
PRTC CONJ.SUB 3PL olla.PAST.PL hyvä
Vau sillon ku ne oli hyviä
- O:** Bangor Flunt Madura fer a y-couple year-s
NAME PREP ART.INDEF Q vuosi-PL
Bangor Flunt Maduralla yh- pari vuotta
- T:** Bangor Flunt Madura?
NAME
- O:** Bangor Flying Circus.
NAME
- **J:** **Oh: yeh I //remember Bangor Flying Circus**
PRTC PRTC 1SG muistaa NAME
Ai niin mä muistan Bangor Flying Circuksen

Katso esimerkkejä, joihin viitataan alaviitteessä 32. Huomaa, että näissä tapauksissa vastauksen jälkeinen puhuja ei ole kysyjä, jolle vastaus on osoitettu. Esimerkissä 21 on toki myös sekvenssejä, joissa vastauksen jälkeen kysyjä puhuu seuraavaksi.

b) Yksi tapa käyttää etujäsentä seuraavan puhujan valitsemiseen mahdollistaa puhujanvalinnan myös ilman puhuttelua tai muuta vastaavaa tekniikkaa. Silti se valitsee juuri tietyn osallistujan seuraavaksi puhujaksi. Tämä keino on yksi ”kysymyksen” muoto ja yhdentyyppinen etujäsen – nimittäin edellisen vuoron osittainen toistaminen ”kysymysintonaatiolla” (ks. Jefferson 1972), valikoima ”yhden sanan kysymyksiä”, kuten *mitä?, kuka?* ja niin edelleen, sekä muita ”korjaustekniikoita”:

(22) [Schenkein:II:38]

- Ben:** They gott-a- a garage sale.
3PL saada.PRES-ART.INDEF ART.INDEF autotalli myyjäiset
Niillon kirppari
- **Lori:** **Where.**
WH
Missä
- Ben:** On Third Avenue.
PREP NAME
Kolmannella avenueella

Katso alaviitteen 13 esimerkit a–f sekä esimerkit 12 (”Jim: Agree::in”) ja 22 (”T: Bangor Flunt Madura?”).

Tätä kysymystyyppiä voidaan käyttää ilman mitään erillistä tekniikkaa, jolla tietty toinen valitaan, ja siksi se valitsee juuri edellä puhuneen seuraavaksi puhujaksi. Nämä korjaustekniikat muodostavat sen keskeisen mekanismin, joka johtaa vuorojen painottuneeseen järjestykseen (ja kumulatiivisesti vuorojen painottuneeseen jakautumiseen puhujien kesken), jota aiemmin on käsitelty. Ainoa systemaattinen seuraavan puhujan

valintaan käytettävissä oleva mekanismi, joka voi muodollisesti pelkästään vuorottelun perusteella (ja siten kontekstista riippumattomasti) asettaa etusijalle identifioitun seuraavan puhujan, on juuri sellainen, joka valitsee edellisen puhujan seuraavaksi.

c) Kohdassa a kuvattu tekniikka eli se, että etujäsen osoitetaan jollekin tietylle vastaanottajalle, saattaa vaikuttaa siltä, että se rajoittaisi huomattavasti puhetta vuorossa, jossa käytetään ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa. Toisin sanoen voi vaikuttaa siltä, että mikä tahansa tällainen vuoro pitäisi muotoilla etujäseneksi, jolloin ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikka ei olisi yleispätevä vaan käytettävissä ainoastaan etujäseneksi muotoilluissa lausumissa. Siksi on tärkeää huomata, että olipa puheenvuoro alun perin muotoiltu etujäseneksi tai ei, siinä voi soveltaa ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikkaa käyttämällä liitekysymystä (*tag question*), esimerkiksi *vai mitä?* tai *eikö vaan?*

Mahdollisuus käyttää liitekysymystä puheenvuoron lopussa on erityisen kätevä, koska liitekysymys on alati käytettävissä oleva ”vuorosta poistumisen tekniikka” (*exit technique*). Jos toisin sanoen äännessäolija on muotoillut puheensa siirtymän mahdollistavaan kohtaan asti valitsematta seuraavaa puhujaa ja havainnut, että kukaan muu ei ole valitsemassa itseään seuraavaksi puhujaksi, hän voi lisätä liitekysymyksen käyttämällä oikeuttaan jatkaa ja valita tällä tavoin jonkun toisen seuraavaksi puhujaksi lopetetaan näin oman vuoronsa. Tässä suhteessa liitekysymys kuuluu luokkaan, jota voi kutsua ”jälkilisäyksiksi” (*recompleter*); tämä luokka on merkittävä säännön 1c optiota toteuttavan puheen varanto. Liitekysymysten teho perustuu siihen, että vuoron lopetuskohdassa tulee seuraavan puhujan aloittaa vuoro noudattaen sääntöä 1a. Huomattakoon, että säännön 1a toteuttaminen liitekysymystä käyttämällä eroaa sekventiaalisesti varsin paljon säännön 1a toteuttamisesta silloin, kun vuoro on alusta alkaen muotoiltu esimerkiksi jollekulle osoitetuksi kysymykseksi. Liitekysymyksiä käytettäessä sääntöä 1a sovelletaan vain, kun sääntö 1b ei ole toteutunut: Vuorot, joissa sovelletaan alusta alkaen sääntöä 1a, ennakoivat vuoron vaihtumista ensimmäisessä siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Liitekysymykset (joita voisi kutsua nimellä ”1c-1a:t”) puolestaan tulevat ensimmäisen siirtymän mahdollistavan kohdan jälkeen ja toimivat siten säännöstön toisella kierroksella.

d) ”Äännessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikoiden luetteloa voi kasvattaa suuresti ottamalla mukaan tekniikoita, joiden käyttämisessä hyödynnetään sosiaalisia identiteettejä. Niinpä jos keskusteluun osallistuu kaksi pariskuntaa, kutsu lähteä elokuviin tulee kuulluksi siten, että se valitsee seuraavaksi puhujaksi ”toisen pariskunnan” jäsenen sulkien puhujan ”oman puolison” kutsun ulkopuolelle. Tiettyjen sosiaalisten identiteettien huomioiminen kuvaamissamme tekniikoissa on kuitenkin erityisen merkikasta, sillä aivan keskeinen tekijä keskustelun joustavuudessa on se, että keskustelu on yhteensopiva joidenkin ”samojen” osallistujien moninaisten identiteettien ja identiteettien muutosten kanssa. Muodollista kuvausta siitä, miten keskustelun kuluessa osallistujien sosiaaliset identiteetit tehdään relevanteiksi ja miten niitä muutetaan, ei vielä ole, vaikka työ tältä osin onkin edistymässä. Selvää on, että osa ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikoista on sidoksissa identiteetteihin ja niiden muutoksiin, mutta nämä tekniikat ovat toistaiseksi liian vaikeaselkoisia, jotta niitä voisi esitellä yksityiskohtaisesti (ks. Sacks 1972).

e) Itsensä valitsemisen perustekniikka on ”ensin aloittaminen”. Tämä sisältyy eksplisiittisesti sääntöön 1b, jossa todetaan, että ”ensin aloittava saa vuoron”. Säännön muotoilua ei tule ymmärtää niin, että sääntö tarkoittaa tilannetta, jossa edellisen vuoron tullessa loppuun useampi osapuoli alkaa puhua ja heistä ensimmäisenä aloittanut jatkaa. Pikemminkin muotoilu tuo esille sen, että yleensä – hyvin lyhyen tauon jälkeen – vain yksi puhuja aloittaa. Toisin sanoen lausumien väliset tauot ovat hyvin lyhyitä, mikä on merkki siitä, että seuraava vuoro alkaa yleensä nopeasti: *yksittäinen* aloittaja tulisi ”ensimmäisenä aloittanut jatkaa” -säännön perusteella ymmärtää ”ensimmäisenä aloittavaksi”, mikäli hän onnistuu olemaan yksittäinen aloittaja, ja ymmärtää itsensä tarpeettomaksi sellaiseksi, ellei hän olisi aloittanut nopeasti vaan joku toinen olisi. Nyt on aiheellista muistuttaa aiemmin käsitellystä paineesta, jonka sääntö 1b ja sen ”ensin aloittamisen” ehto asettaa vuoron koolle: ensin aloittamisen ehto toimii vaikuttimena sille, että jokainen itsevalintaa aikova osallistuja aloittaa niin aikaisin kuin mahdollista aikaisimmassa/seuraavassa siirtymän mahdollistavassa kohdassa; myös äänestäjä orientoituu tähän tekemällä puheenvuoronsa sellaiseksi, että se muotoutuu eheäksi kohdatessaan tämän paineen. Paine vuoron koon minimoimiseen tulee siis kummaltakin puolelta.

”Ensin aloittava saa vuoron” -ehdolla itsensä puhujaksi valitseviin kohdistuvaa painetta rajoittaa eräs niiden yksikkötyyppien ominaisuus, joista puheenvuoron voi muodostaa. Kohdassa 3.1 todettiin, että yksikkötyypit ennakoivat alusta alkaen rakennetaan, suuntaansa ja sitä, mitä tarvitaan niiden loppuunsaattamiseksi.³⁴ Sillä itsensä seuraavaksi puhujaksi valitsevalla, joka pyrkii aikaisimpaan aloitukseen eli sellaiseen, jota meneillään oleva vuoro ennakoi ja joka sopii tarkasti yhteen meneillään olevan vuoron loppuunsaattamisen kanssa, on ongelma: hänen aikaisimman aloituksensa pitää alkaa yksikkötyypin mukaisella aloituksella – sellaisella, joka ennakoivuudessaan kuvastaa jonkinlaista puheenvuoron suunnitelmallisuutta ja ennakoi itsekin tuota suunnitelmallisuutta. Näin on oltava siitä huolimatta, että meneillään oleva vuoro on yhä kesken ja sitä voidaan sisäisesti laajentaa siten, että sen suunta muuttuu. On olemassa myös kohdassa 4.3 mainitut lisäykset edelliseen vuoroon eli äänteenvenytykset sekä ensimmäisen siirtymän mahdollistavan kohdan jälkeen tulevat valinnaiset jälkilisäysolementit. Seuraavan vuoron aloitus on siis monista syistä altis päällekkäispuhunnalle, ja yksikkötyypin alussa esiintyvä päällekkäispuhunta voi häiritä yksikkötyypin aloituksen osuutta vuorossa tuotettavan lausuman muotoilussa ja vuoron suunnan ennakoimisessa. Tarve aloittaa vuoro lauseenmuotoista vuoroa ennakoivalla aloituksella (kun suunniteltu yksikkö on lause) rajoittaa siis vuoron aloittamisen suhteellista ajoitusta, koska päällekkäispuhunta voi häiritä vuoron aloituksen analysoitavuutta.

Yksi tavallinen kielellisten rakenteiden luokka on erityisen kiinnostava ”aloita aloituksella” -ehdon ja sen seurausten näkökulmasta. *Appositionalisilla* (*appositional*) aloi-

34. Yksi iso ryhmä vuoron aloituksia ovat esimerkiksi lauseen aloitukset (*sentence starts*). Kaikki ne paljastavat jotain aloittamansa lauseen tai vuoron luonteesta, toiset varsin paljon. Niinpä esimerkiksi kysymyksen alkava puheenvuoro projisoi vahvasti, että vuoro on luonteeltaan kysymys, jolla on jo nyt tutuksi tulleita seurauksia: se valitsee mahdollisesti seuraavan puhujan, se valitsee mahdollisesti seuraavaksi puhujaksi edellisen puhujan ja (koska yksinäiset kysymysvuorot ovat mahdollisia) se saa mahdollisesti aikaan nopean vuoronvaihdon.

tuksilla kuten *well* 'no', *but* 'mutta', *and* 'ja', *so* 'niin että' jne. aloittaminen on erittäin yleistä, ja ne vastaavat aloituksilta edellytetyjä seikkoja. Ne vastaavat niitä kuitenkin paljastamatta paljoakaan aloittamansa lauseen rakenteellisista piirteistä, toisin sanoen niitä käyttävällä puhujalla ei tarvitse olla suunnitelmaa ennen aloittamistaan. Myöskään päällekkäispuhunta ei häiritse niiden aloittaman lauseen rakenteellista etene- mistä tai analysoitavuutta. Appositiomaiset aloitukset ovat siis vastaavalla tavalla vuor- on aloittamisen välineitä (*turn-entry devices*) tai esialoituksia (*pre-starts*) kuin liite- kysymykset ovat vuorosta poistumisen keinoja tai jälkilisäyksiä. Appositiomaisia aloi- tuksia ja liitekysymyksiä käytetään hyvin paljon, joskaan niiden käytön syyt eivät ole kielellisesti millään tavoin itsestään selviä. Esitämme, että molemmat tulisi ymmärtää välineiksi, joilla on vuorottelun jäsentymisessä tärkeä tehtävä.

f) Vaikka itsevalinnan perustekniikka on "ensimmäisenä aloittaminen" siitä syystä, että yleensä ensiksi aloittaneet ovat myös ainoita aloittaneita, on itsestään selvää, että itsevalintaa tapahtuu silloinkin, kun toinen puhuja on jo aloittanut ja että myös tällä tavoin itsensä valinneet *voivat* aloittaa puheenvuoron. Paitsi "useampi kuin yksi kerral- laan" -tilanne, joka aiheutuu useammasta mahdollisimman aikaiseen aloitukseen täh- täävästä samanaikaisesta itsevalinnasta, on olemassa esimerkkejä "useampi kuin yksi kerrallaan" -tilanteista, joissa toinen puhuja on selvästi aloittanut aiemmin. On siis tek- niikoita "toisena aloittaville" ja "myöhemmin (*subsequent*) aloittaville".

Ensimmäisenä itsensä puhujaksi valinnut voi aloittaa millä tahansa lausumatyy- pillä. Toisena aloittaneen mahdollisuudet syrjäyttää ensimmäisenä aloittanut puhuja riippuvat siitä, mitä hänen lausumansa aloitus paljastaa sen tyyppistä. Tässä ei ole mah- dollista selostaa tarkemmin ehtoja, joilla toinen aloittaja voi syrjäyttää ensinnä aloitta- neen. Voidaan kuitenkin palauttaa mieleen yksi tällaisen syrjäyttämisen peruste, jota on aiemmin käsitelty. Vuorojen järjestyksen painottumisesta todettiin, että edellinen puhuja voidaan systemaattisesti valita seuraavaksi puhujaksi käyttämällä tekniikkaa, joka kohdistuu edellisen vuoron ymmärtämisiongelmiin selvittämiseen. Näin luodaan perusta sujuvalle keskustelulle. Huomautettakoon siis, että tällainen ymmärtämis- ongelmiin käsitteleminen saa keskustelussa etusijan. Kun itsensä valinneen puhujan vuoron alku paljastaa puheenvuoron mahdollisesti käsittelevän edelliseen vuoroon liit- tyvää ymmärtämisiongelmaa, hän voi tämän perusteella saada vuoron, vaikka joku toi- nen olisi siirtymäkohdassa aloittanut ensin ja ongelman osoittaja vasta toisena:

(23) [KC-4:2]

R: Hey::, the place look-s different.
PRTC ART.DEF paikka näyttää-PRES.3SG erilainen
Hei tääl on erinäköstä

F: Yea::h.
PRTC
Joo

→ K: Ya have to see all ou [r new-*
2 AUX INF nähdä Q 1PL-GEN uusi
Sun pitää nähä kaikki meidän uudet-

→ D:

[It doe-s?*
3SG.N AUX-PRES.3SG
Onko

R: Oh yeah
 PRTC PRTC
 No on

Esimerkissä 23 D aloittaa huomattavasti myöhemmin kuin K eikä K vetäydy ennen kuin D:n vuoroa on riittävästi ilmoilla (tässä tapauksessa koko vuoro, jotta siitä käy ilmi, että D ottaa esiin ymmärtämisiongelman).

4.13 Vuoron tuottamisessa käytetään erilaisia vuoron rakenneyksiköitä

Tässä kuvattu vuorottelujärjestelmä koskee keskustelua, toisin sanoen vuorovaikutuspuhetta. Olemme esittäneet, että puhetilän jakamisen jäsenitys perustuu vuorojen *sisältämän* puheen rakenteeseen. Keskeistä tässä jäsennyksessä on yksi puheenvuorojen muotoilun piirre: niissä on mahdollisia lopetuskohtia, jotka ovat ennakoitavissa siitä huolimatta, mitä yksikköjä muotoilussa hyödynnetään tai mitä teoreettista kieltä niiden kuvailussa käytetään. Tärkein asia, jota vuorottelusysteemi edellyttää kieleltä, on siis jonkinlainen rakenteiden ennakoitavuus.

Edellä kohdassa 3.1 käsitelty vuorottelusysteemin vuoron rakennekomponentti tunnistaa sellaisia vuoron rakenneyksiköiden tyyppisiä kuin virke, lause, lauseke ja sana – siis syntaktisia. Myös pohdinnan, joka koskee appositioita ja liitekysymyksiä (*tag questions*), ja etenkin sen, miten vuoronvaihdon mahdollisuus ensimmäisessä mahdollisessa vuorojen välisessä siirtymätilassa asettaa ehtoja erilaisia vasemmalle tehtäviä upotuksia ja yhdysluserakenteita koskeville ratkaisuille, pitäisi osoittaa, miten syvälinen merkitys syntaksilla vuorottelulle on. Tosin syntaksi on ymmärrettävä sen vuorovaikutukselle merkityksellisestä näkökulmasta. Jos tutkitaan empiirisestä aineistosta sitä, missä kohdassa meneillään olevaa vuoroa seuraavat puhujat aloittavat (tai yrittävät aloittaa) seuraavia vuoroja, huomataan, ettei näitä aloituksia tehdä kaiken aikaa vielä kehkeytymässä olevan vuoron kanssa päällekkäin vaan tietyissä kohdissa vuoron aikana. Toisin sanoen siirtymän mahdollistavat kohdat toistuvat tietyissä kohdissa vuoron aikana (tämä on säännön 2 merkitys). Tutkimalla, *missä* seuraavan vuoron aloitukset esiintyvät suhteessa meneillään olevaan vuoroon, huomataan niiden esiintyvän ”mahdollisessa lopetuskohdassa”. Nämä osoittautuvat virkkeiden, lauseiden, lausekkeiden ja sananmittaisten rakenteiden³⁵ ja niiden kerrannaisten ”mahdollisiksi lopetuskohdiksi”:

(24) [Trio:II]

Penny: An' the fact is I- is-
 CONJ.COOR ART.DEF tosiasia olla.PRES.3SG 1SG olla.PRES.3SG
 Ja itse asiassa mä- on-

35. Ks. alaviitettä 13 edellä.

I jus' thought it was
1SG PRTC ajatella.PAST 3SG.N olla.PAST.3SG
mä vaan ajattelin et

so kind of stupid
ADV ADV PREP tyhmä
se oli niin tavallaan hölmöä

[I did-n' even say anything
1SG AUX.PAST-NEG ADV sanoa PRON.INDEF
mä en ees sanonu mitään

Janet: [Y-

Penny: [when I came ho:me.
CONJ.SUB.TEMP 1SG tulla.PAST koti
kun mä tulin kotiin

Janet: [Eh-
(0.3)

Janet: Well Estelle jus' called 'n...
PRTC FN ADV soittaa.PAST CONJ.COOR
No Estelle just soitti ja...

(25) [T.Labov: Battersea:B:1]

Tourist: Has the park cha:nge-d much,
AUX.PRES.3SG ART.DEF puisto muuttua-PTCP ADV
Onkse puisto muuttunut paljon

Parky: Oh:: ye:s.
PRTC PRTC
On se

(1.0)

Old man: Th' Funfair change-d it
ART.DEF NAME muuttaa-PAST 3SG.N
Funfair muutti sitä

'n [ahful lot [did-n it.
o kamala paljon AUX.PAST-NEG 3SG.N
tosi paljon eiks muuttanu

Parky: [Th- [That-
DEM.DIST.SG
Se-

Parky: That change-d it.
DEM.DIST.SG muuttaa-PAST 3SG.N
Joo se muutti sen

(26) [GTS:5:9]

Ken: I saw 'em last night
1SG nähdä.PAST 3PL.OBJ viime yö
Mä näin ne eilen illalla

[at uhm school.
PREP PRTC koulu
tota koululla

Jim: [They-'re a riot.
3PL-olla.PRES ART.INDEF mellakka
Ne on tosi hassuja

(27) [GTS:1:mcl:7]

Louise: I think it-'s really
1SG ajatella.PRES 3SG.N-olla.PRES.3SG ADV
Musta sitä on tosi

funny [to watch.
hassu INF katsella
hauska katsella

Roger: [Ohhh God!
PRTC EXP
Voi herranjestas!

(28) [CDHQ:2:82]

A: Well we just wonder-ed,
PRTC 1PL ADV miettiä-PAST
No me vaan mietittiin

A: We just came in from Alexandria,
1PL ADV tulla.PAST ADV PREP NAME
Me tultiin just Alexandriasta

A: Just got home
ADV saada.PAST koti
Just tultiin kotiin

A: and [these wind-s were so bad we-'re
CONJ.COOR DEM.PROX.PL tuuli-PL olla.PAST ADV paha 1PL-AUX.PRES
ja nää tuulet oli niin kamalia että me on

B: [Mm hm,
PRTC
Mhm

A: gett-ing scared again heh
saada-PROG peloissaan ADV PRTC
alettu taas pelätä

B: No, [we doh-
PRTC 1PL
Ei, me ei-

A: [And we wonder-ed whether we should
CONJ.COOR 1PL miettiä-PAST COMP 1PL AUX
Ja me mietittiin et pitäiskö

go to a motel or something.
 mennä PREP ART.INDEF motelli CONJ.COOR PRON.INDEF
 meidän mennä johonkin motelliin tai sellaseen

B: No, you stay right where you are...
 PRTC 2 pysyä-IMP ADV REL 2 olla.PRES
 Ei, pysykää ihan siellä missä te olette

Esimerkeissä 24–27 seuraavan vuoron aloitukset esiintyvät ensimmäisissä mahdollisissa siirtymäkohdissa ja seuraavissa mahdollisissa siirtymäkohdissa. Esimerkissä 28 A saattaa loppuun useita vuoron rakenneyksiköitä ennen kuin B ottaa vuoron ja aloittaa uudelleen ensimmäisen leksikaalisen yksikön jälkeen, B taas aloittaa uudelleen ensimmäisen mahdollisen lauserakenteen lopetuskohdassa. Katso myös esimerkkiä 33 jäljempänä.

Empiirinen keskusteluaineisto ohjaa siis tarkkailemaan tällaisia komponentteja ja sisällyttämään ne vuorottelujäsennyksen malliin aineksina, joista vuorot rakentuvat.

Epäilemättä myös jossakin mielessä ”äänen tuottaminen” (*sound production*) (eli fonologia, intonaatio jne.) on vuorottelujäsennykselle erittäin merkityksellistä. Esimerkiksi yksinään esiintyvän ja lauseenmuotoisen vuoron alussa käytetyn *mitä*-sanana välillä ei ole syntaktista eroa vaan prosodininen. Kun oivalletaan ensin, että mistä tahansa sanasta voi intonaation avulla tehdä yksisanaisen yksikkötyypin edustajan,³⁶ voidaan käsittää, että yksikkötyyppejä voidaan kuvata syntaktisesti vain osittain.

Vaikka säännöstö itsessään näyttää kohtelevan keskeisinä ainoastaan niitä isäntälausuman kielellisiä piirteitä, jotka ennakoivat lausuman lopetuskohtaa, on kuitenkin hedelmällistä olettaa – ottaen huomioon keskustelun aseman tärkeänä, ellei tärkeimpänä, kielenkäytön esiintymisympäristönä – että myös kielen muut rakenteelliset ominaisuudet ovat muovautuneet palvelemaan keskustelua ja siten myös vuorottelua. Syntaktisten ja vuorotteluun liittyvien rakenteiden yhteispelin ymmärtäminen edellyttää kuitenkin vielä perusteellista tutkimusta. Tällainen tutkimus voisi kenties edetä pitkin seuraavanlaisia suuntaviivoja.

Edellä olemme todenneet, että vuorottelujäsennysjärjestelmä palvelee vuoroista muodostuvia sekvenssejä. Yksittäinen vuoro ajatellaan ”vuoroksi vuorojen sarjassa”, josta mahdollisesti muodostuu sekvenssi. Vuoroissa näkyy karkeitä jäsennyspiirteitä, jotka heijastavat sitä, että vuorot esiintyvät sarjassa. Vuorojen rakenne on yleensä kolmiosainen: yksi keskittyy siihen, miten vuoro suhteutuu aiempaan vuoroon, toinen siihen, mistä vuorossa on kyse, ja kolmas siihen, miten vuoro suhteutuu seuraavaan. Nämä osat esiintyvät säännönmukaisesti tässä järjestyksessä – joka on ilmeisen rationaalinen järjestys jäsennykselle, joka liittyy vuoron toisiin vuoroihin kummaltakin puolelta:

(29) [TZ:21-23]

A: It would bum you out to kiss me
 3SG.N AUX.COND harmittaa 2 PRTC INF suudella 1SG.OBJ
 Sua siis harmittais pussata mua

36. Ks. kohdan 4.12 kohtaa b osittaisista toistoista sekä siellä olevaa lainausta.

then, [hunh
ADV.TEMP PRTC
vai

B: [Yeah well we all know
PRTC PRTC 1PL Q tietää.PRES
Joo no me kaikki tiedetään

where that-'s at.
REL DEM.DIST.SG-olla.3SG.PRES ADV
mistä siin on kyse

((tauko))

A: [()]

B: [I mean you went- you went through a-
1SG tarkoittaa 2 mennä.PAST 2 mennä.PAST ADV ART.INDEF
Mä tarkotan että sähän kävit- sä kävit läpi

a long rap on that one.=
ART.INDEF pitkä puhe PREP DEM.DIST.SG PRON.INDEF
pitkät puheet siitä

→ A: =Yeah, so I say that
PRTC ADV 1SG sanoa.PRES DEM.DIST.SG
Joo, niin mä sanon et

would bum you out then, hunh
AUX.COND harmittaa 2 ADV ADV.TEMP PRTC
se siis harmittais sua, eiks niin

(30) [Fat tape: 1]

D: Jude love-s olive-s.
FN rakastaa-PRES.3SG oliivi-PL
Jude tykkää oliiveista

J: That-'s not bad.
DEM.DIST.SG-olla.PRES.3SG NEG paha
Ei siinä ole mitään pahaa

→ D: She eat-s them all the time.
3SG.F syödä-PRES.3SG 3PL.OBJ Q ART.DEF aika
Se syö niitä koko ajan

I understand they-'re fattening, huh?
1SG ymmärtää.PRES 3PL-olla.PRES lihottava PRTC
Mun tietääkseni ne lihottaa, eikö

(31) [Fat tape: 6]

J: But by the time you get out of the shower
CONJ.COOR PREP ART.DEF aika 2 saada.PRES ADV PREP ART.DEF suihku
Mut siinä ajassa kun sä olet käynyt suihkussa

and get your d- self [ready,
CONJ.COOR saada.PRES 2.GEN itse valmis
ja oot valmis

→ M: [Well I-'m not ready.
 PRTC 1SG-olla.PRES.1SG NEG valmis
 No mä en oo valmis

I have-n't kept you wait-ing yet though, have I?
 1SG AUX.PRES-NEG pitää.PTCP 2 odottaa-PTCP ADV ADV AUX.PRES 1SG
 Mä en oo odotuttanu sua vielä vai oonko

J: Michael, you will, I know you will
 FN 2 AUX 1SG tietää 2 AUX
 Michael, sä tuut [tekeen niin], mä tiedän et sä tuut

(32) [Ladies:12:13]

B: Maybelle-'s tak-in' this week off, and she-
 FN-AUX.PRS.3SG ottaa-PROG DEM.PROX.SG viikko ADV CONJ.COOR 3SG.F
 Maybelle pitää tän viikon vapaata, ja se-

you know something, she look-ed kinda tired.
 2 tietää.PRES PRON.INDEF 3SG.F näyttää-PAST ADV väsynyt
 se näytti tietsä vähän väsyneeltä

→ A: Uh huh. (2.0) Uhm well I guess
 PRTC PRTC PRTC 1SG arvata.PRES
 Jep. No tota

she-'s been work-ing
 3SG.F-AUX.PRES.3SG AUX.PTCP työskennellä-PROG
 se on kai tehny töitä

pretty steady-ly, [has-n't she.
 ADV jatkuva-ADV AUX.PRES.3SG-NEG 3SG.F
 aika jatkuvasti eiks oookki

B: [Yeah, she'-s been
 PRTC 3SG.F-AUX.PRES.3SG AUX.PTCP
 Joo se on

work-in pretty steady,
 työskennellä-PROG ADV jatkuva
 tehnyt töitä aika lailla jatkuvasti

and she-'s had some difficult case-s.
 CONJ.COOR 3SG.F-AUX.PRES.3SG olla.PTCP Q vaikea tapaus-PL
 ja sillä on ollu joitakin vaikeita tapauksia

(33) [HG:2-3]

N: Yah an' an' the fact that you-'re
 PRTC CONJ.COOR CONJ.COOR ART.DEF tosiasia COMP 2-olla.PRES
 Joo ja se että sillon

you feel guilty about eating them
 2 tuntea.PRES syyllinen PREP syödä-GER 3.PL-OBJ
 sä tunnet syyllisyyttä niiden syömisestä

that-'s what make-s you break out,
 DEM.DIST.SG-olla.PRES.3SG REL tehdä-PRES.3SG 2 rikkoa PRTC
 niin siksi sä saat näppylöitä

because it-'s- it-'s all inside you.
 CONJ.SUB 3SG.N-Olla.PRES.3SG 3SG.N-Olla.PRES.3SG Q PREP 2
koska se on- se tulee kaikki sisältä

H: So people who-'ve brok-en out
 ADV ihminen REL-AUX.PRES rikki-PTCP PRTC
Et ne jotka saa näppylöitä

they'-re just very emotional
 3PL-olla.PRES ADV ADV tunteellinen
niin ne on vaan kovin tunteellisia

H: [people, huh,
 ihminen PRTC
tyyppejä vai

N: [Heh heh heh, and they-'re worried
 CONJ.COOR 3PL-olla.PRES huolestunut
Heh heh heh, ja ne on huolissaan

[about it.
 PREP 3SG.N
siitä

H: [heh heh heh heh heh heh

→ N: I do-n't know. It sound-s kinda crazy, bu:t
 1SG AUX-NEG tietää 3SG.N kuulostaa-PRES.3SG ADV hullu CONJ.COOR
Emmä tiä. Kuulostaa vähä hassulta mut

H: 'hh just a little.
 ADV Q pieni
Ihan vähän vaan

Vuorottelusysteemi – tämän pitäisi jo olla selvää – luo paineita toteuttaa nämä syste-
 maattisesti mahdolliset vuoron osat tai vuoron tehtävät ennen ensimmäistä mahdol-
 lista lopetuskohtaa, esimerkiksi yhdellä virkkeellä:

(34) [TZ:57-59]

A: So it could happen to:: some people. 'hh
 ADV 3SG.N AUX.COND tapahtua PREP Q ihminen.PL
Niin et se vois tapahtua joillekin

But I: I would-n' uh I would-n':
 CONJ.COOR 1SG 1SG AUX-NEG PRTC 1SG AUX-NEG
Mut mä mä en tota mä en

I wou- I say I would-n' uh ((pause))
 1SG (AUX) 1SG sanoa.PRES 1SG AUX-NEG PRTC
mä e- mä sanon et mä en tota

I do-n' know of anybody- that- 'cause anybody
 1SG AUX-NEG tietää PREP PRON.INDEF REL CONJ.SUB INDEF
mä en tiedä ketään- joka- ku kuka tahansa

that I really did-n't di:g I would-n't have
 REL 1SG ADV AUX.PAST-NEG kaivaa 1SG AUX.COND-NEG olla
josta mä en todellakaan pidä mulleli olis

the ti:me, uh: a:n: to waste I would say,
 ART.DEF aika PRTC CONJ.COOR INF tuhlata 1SG AUX.COND sanoa
aikaa, tota: ja hukattavana sanoisin

uh if I did-n' [()]
 PRTC CONJ.SUB 1SG AUX.PAST-NEG
tota jos mä en

→ B: [And you consider it
 CONJ.COOR 2 pitää.PRES 3SG.N
Ja sun mielestä se on

wast-ing to jist be- you know-
 tuhlata-GER INF ADV X 2 tietää
hukkaan mennyttä jos vaan tiätsä

to jist like talk-in' an' be-in' with somebody.
 INF ADV ADV puhua-GER CONJ.COOR olla-GER PREP PRON.INDEF
jos vaan niinku puhuu ja on jonkun kanssa

A: Yeah. If you have-n't got nothin' go-in'
 PRTC CONJ.SUB 2 AUX-NEG saada Q mennä-PTCP
Joo Jollei oo mitään menossa

(you-'re) jist wast-in' your time.
 2-AUX.PRES ADV tuhlata-PROG 2-GEN aika
niin siinä vaan hukkaa aikaa(nsa)

'hh You could be do-in' somethin' important to you.
 2 AUX.COND AUX tehdä-PROG PRON.INDEF tärkeä PREP 2
'hh vois olla tekemässä jotain itelleen tärkeätä

You know an-=
 2 tietää.PRES CONJ.COOR
Tietsä ja-

Tässä B kytkee edelliseen vuoroon konjunktiolla (*and*) ja viittaamalla edellä olleeseen tarkoitteeseen (*it*) ja seuraavaan vuoroon muotoilemalla vuoronsa etujäseneksi: vahvistuksen pyyttämiseksi tai vahvistukseksi, johon hän saakin seuraavaksi vahvistuksen.

(35) [HG:3]

N: So [what ti*me-
 ADV WH aika
Niin mihin aikaan-

H: [Now what-
 ADV WH
No mitä-

→ N: Oh so we we get the ticket-s when we
 PRTC ADV 1PL 1PL saada.PRES ART.DEF lippu-PL CONJ.SUB 1PL
Ai me ostetaan liput ku me

get **there,** **[right?**
saada.PRES DEM.DIST PRTC
tullaan sinne, vai.

H: [yeah yeah they-'re reserved seat-s.
PRTC PRTC 3PL-olla.PRES varattu paikka-PL
Joo joo siellon varatut paikat

Tässä keskeytyksen merkki (*interruption marker*) "oh" on osoittamassa suhdetta edeltävään ja liitekysymys seuraavaan. Katso myös esimerkkiä 33, jonka toinen vuoro on samanlainen kuin 34.

On siis odotuksenmukaista, että jotkin lauseen syntaksin piirteet ovat parhaiten ymmärrettävissä suhteessa asioihin, jotka vuorossa on tehtävä, kun vuoro esiintyy sarjassa vuoroja; vuorothan ovat lauseiden keskeisimpiä esiintymisympäristöjä.

4.14 On olemassa korjausmekanismeja, joilla käsitellään vuorottelussa esiintyviä virheitä ja rikkomuksia

Keskustelussa toimivat moninaiset jäsennykset ovat alttiita virheille, rikkeille ja ongelmille, ja niitä varten on tarjolla korjauskäytänteitä. Emme voi tässä yhteydessä ryhtyä käsittelemään korjausta täysimittaisesti;³⁷ sen sijaan aiomme käsitellä lyhyesti kolmea teemaa.

Ensinnäkin korjauskeinojen joukossa on sellaisia, jotka suuntautuvat – ja jotka ovat muovautuneet – vuorottelun ongelmien ratkaisemiseen. Ei tarvita erityistä teoreettista motivaatiota sen havaitsemiseksi, että sellaiset kysymykset kuin *kuka, minäkö?*³⁸,

37. Korjauksen kahdesta eri aspektista ks. Jefferson 1972, Sacks & Schegloff 1974.

38. Esimerkissä äiti, tämän 11-vuotias tytär ja koira ovat vuoteessa; tytär on menossa nukkumaan; aiemmin keskustelussa osallistujat ovat puhutelleet koiraa.

M: Whad are you do-in'.
 WH AUX 2 tehdä-PROG
 Mitä sä oikeen teet

→ L: Me?
 1SG.OBJ
 Minä vai

M: Yeh, [you goin-a go ta sleep like that?
 PRTC 2 AUX-INF mennä INF nukkuu PREP DEM.DIST.SG
 Joo, aiotsä mennä nukkuun noin

L: [Nothing
 Q
 En mitään

L: No, hh heh hh hh
 PRTC
 En, hh heh hh hh

M: With your rear end stick-ing up in the air,
 PREP 2-GEN perä puoli törröttää-PROG ADV PREP ART.DEF ilma
 Peffa pystyssä

tavanmukainen ”keskeyttämisen” etiketti ja keskeyttämisestä valittaminen, sellaisten keskeyttämisen merkitsimien käyttäminen kuin *anteeksi*, väärät aloitukset, toisten puheen alle jääneiden vuoron osien toistaminen ja kierrättäminen – samoin kuin päällekkäispuhunnan osapuolten ennenaikaiset vuoron lopetukset (ts. ennen vuoron mahdollista lopetuskohtaa) – ovat korjauskäytänteitä, jotka suuntaavat vuorottelujäsennyksen ja vuorojen jakautumisen ongelmien ratkaisemiseen.

Toisekseen ainakin osa vuorottelun korjausmekanismeista kuuluu olennaisesti siihen nimenomaiseen systeemiin, jonka ongelmia se korjaa. Niinpä peruskeinosto ”useampi kuin yksi kerrallaan” -tilanteen korjaamiseksi sisältää itsessään teon, joka on muutoin vuorottelunormien vastainen, nimittäin vuoron lopettamisen ennen vuoronvaihdon mahdollistavaa kohtaa (ks. esim. 23); siihen sisältyy siis muunnelma yhdestä vuorottelujärjestelmän keskeisestä ominaisuudesta – vuoron rakenneyksikön käyttäminen vuoronvaihdon mahdollistavaan kohtaan asti – eikä mikään vuorottelujärjestelmästä erillinen keinosto. Tähän liittyen on syytä huomata edelleen, että vuorottelusaännöissä itsessään on kohtia, jotka on suunniteltu korjaamista varten; tällainen on varsinkin sääntöjen 1b ja 1c takaamien vaihtoehtojen kierto. Tilanteessa, joka aiemmin (4.12, kohta c) esiteltiin ”1c-1a:nä” – äänessäolija jatkaa, jos vuoro ei vaihdu siirtymän mahdollistavassa kohdassa – jatko, joka valitsee seuraavan puhujan, voidaan nähdä korjauksena epäonnistuneeseen vuoronvaihtoon. Tällainen korjausmahdollisuus on siis sisäänrakennettu vuorottelujäsennykseen. Sellaisella käyttäytymisen rationaalisella jäsenyksellä, joka nousee tosielämän intresseistä eikä ulkoisista vaikutteista, on siis yksi merkittävä ominaisuus: siihen sisältyy resursseja ja menetelmiä sen oman perustavanlaatuisen järjestyksen korjaamiseksi.

Kolmanneksi vuorottelusysteemi rajoittaa muiden kuin vuorotteluun liittyvien korjausten tekemistä. Esimerkiksi muut kuin äänessäolija eivät tee korjauksia ennen vuoronvaihdon mahdollistavaa kohtaa kunnioittaen näin vuorottelusysteemin antamaa oikeutta vuoroon silloinkin, kun korjaus olisi tarpeellinen. Itse asiassa suurin osa korjauksista (esim. sanojen oikaisuista) tehdään siinä vuorossa, jossa ongelmakohta (*repairable*) esiintyy. Mutta kun korjaus ylittää vuoron rajat, kuten silloin kun joku muu kuin äänessäolija aloittaa korjauksen ongelmavuoroa seuraavassa vuorossa, jäsenyytys korjaussekvenssikin vuorottelusysteemin mukaan ja siinä on kaikki ne vuorottelun piirteet, jotka olemme esitelleet, mukaan lukien juuri parhaillaan esiteltävä piirre: korjaussekvensseissäkin voi olla korjauksia.³⁹

Vuorottelusysteemin ja korjauksen yhteensopivuus on kaksinaista: vuorottelusysteemi tarjoaa itsessään keinoja omien ongelmiansa korjaamiseen, ja vuorottelu-

how	you	gonna	sleep	like	that.	
WH	2	AUX	nukkua	PREP	DEM.DIST.SG	
			<i>miten</i>		<i>sä</i>	<i>noin voit nukkua</i>

L:	heh	heh	I-’m	n(h)ot(h)	
			1SG-AUX.PRES.1SG	NEG	
		<i>heh</i>	<i>heh emmä</i>	<i>aiokaan</i>	[L&M:7]

39. Aikaisemmassa tutkimuksessa korjauksesta (esim. Jefferson 1972; Schegloff 1972; Sacks & Schegloff 1974) on havaittu, että vuorottelusysteemi sääntelee korjausta ilman, että tällaista yhteyttä olisi lähdetty etsimään. Ks. erityisesti Jefferson 1972 ja siinä oleva aineisto.

systemi on perustavanlaatuinen jäsenitys minkä tahansa keskustelussa ilmenneiden ongelmien korjaamiseen. Vuorottelujärjestelmä ja korjausjärjestelmä ovat siis kaksinkertaisesti ”toisiaan varten luotuja”.

5 Millainen malli tämä on?

Toistaiseksi olemme käsitelleet hieman sitä monenlaista kirjallisuutta, johon on koottu vuorottelujärjestyksen kannalta relevanttia aineistoa tai jossa tällaiseen aineistoon keskitytään tai sitä analysoidaan, joskaan ei välttämättä käyttäen nimenomaan vuorovaihtoon liittyvää terminologiaa. Olemme ehdottaneet, että on joukko helposti havaittavia keskustelun piirteitä, joiden kanssa vuorottelujärjestelmän tulisi olla yhteensopiva, jotta malli olisi vakavasti otettavissa. Olemme ehdottaneet mallia keskustelun vuorottelujärjestelmästä tai vähintään joitakin mallin tärkeimpiä komponentteja, ja olemme hahmotelleet sitä, miten malli sopii yhteen niiden tosiseikkojen kanssa, jotka ehdotuksessamme toimivat mallin rajoitteina. Toivoaksemme on käsittelyn kuluessa saatu esille myös joitakin mallin kiinnostavia piirteitä ja käyttäjiä. Ehdottamamme malli on varmasti monin tavoin puutteellinen tai riittämätön. Kaikenlaisista puutteista huolimatta uskomme kuitenkin osoittaneemme, että tarkoituksenmukaisin malli keskustelussa tapahtuvalle vuorottelulle on esittämämme mallin *tyyppinen*. Tässä osassa pyrimme luonnehtimaan, mitä mallin ”tyyppinen” tarkoittaa nostamalla esiin ja kuvaamalla aiempaa tarkemmin muutamia sen tärkeimpiä piirteitä. Nämä piirteet ovat: se on *paikallisesti ohjautuva järjestelmä* (*local management system*) ja *vuorovaikutuksen ohjaama järjestelmä* (*interactionally managed system*). Luonnehdittuamme järjestelmän tyyppiä esittelemme hahmotelman ongelmatyypistä, jonka ratkaisemiseksi järjestelmä näkyy syntyneen.

Luonnehdittaessa vuorottelujärjestelmää, jota olemme käsitelleet ”paikallisesti ohjautuvana”, huomattakoon seuraavat säännösten selvät ominaisuudet ja osat:

- 1) Järjestelmä kohdistuu yhteen siirtymään kerrallaan ja näin ollen vain niihin kahteen vuoroon, joita kyseinen siirtymä yhdistää; toisin sanoen järjestelmä jakaa (*allocates*) vain yhden vuoron kerrallaan.
- 2) Se yksittäinen vuoro, joka kulloisessakin siirtymässä jaetaan, on ”seuraava vuoro”.
- 3) Vaikka järjestelmä käsittelee kerrallaan vain yhtä siirtymää, se käsittelee siirtymiä
 - a) kattavasti – toisin sanoen minkä tahansa niistä mahdollisista siirtymistä, joita se jäsentää,
 - b) poissulkevasti – toisin sanoen yksikään toinen järjestelmä ei voi jäsentää siirtymiä vuorottelujärjestelmästä riippumattomasti,⁴⁰

40. Tämä tarkoittaa, että tietyille osallistujalle osoitettu kysymys vaatii häneltä vastausta, mutta vuorottelujärjestelmä on se, joka vaatii, että seuraava vuoro on vastaus, pikemminkin kuin jotkin ”kysymyksen” syntaktiset tai semanttiset piirteet.

- c) sarjassa, siinä järjestyksessä, jossa siirtymät ilmaantuvat, käsittelemällä aina ”seuraavaa vuoroa”.

Nämä ominaisuudet johtavat jo sinänsä luonnehtimaan systeemiä (johon ne kuuluvat) paikallisesti ohjautuvaksi, koska kaikki toimenpiteet ovat ”paikallisia” eli suuntautuvat ”seuraavaan vuoroon” tai ”seuraavaan siirtymään”, aina vuoro vuorolta. Huomattakoon, että tähän mennessä esitetty alistaa vain vuorojen järjestyksen paikallisesti ohjautuvaksi; systeemi ohjaa kuitenkin myös vuorojen pituutta paikallisesti. Paitsi että vuorojen jakaminen järjesty jokaisessa vuorossa seuraavaa varten, myös vuorojen koon määrittäminen tapahtuu paikallisesti jokaisen vuoron kehkeytymisen aikana – sekä seuraavan vuoron asettamien rajoitusten alaisena että suuntautumisenä seuraavaan vuoroon meneillään olevassa vuorossa. Aikaisemmat pohdintamme ovat tuoneet esille joukon keskustelun ominaisuuksia, jotka eivät ole pysyviä vaan vaihtelevat, mutta ne kaksi ominaisuutta, jotka suoraan ja eksplisiittisesti kuuluvat systeemin alaisuuteen, ovat vuorojen koko ja järjestys. Vuorottelusysteemi on paikallisesti ohjautuva systeemi sikäli, että se sallii vuorojen koon ja vuorojen järjestyksen paikallisen vaihtelun paikallisessa ohjauksessa. Se pätee muiden parametrien vaihtelusta huolimatta ja saavuttaa silti sekä kaikkien puheen vuorottelusysteemien päämäärän – ”*n* kerrallaan” -jäsennyksen – että kaikkien puheen vuorottelusysteemien vuorottelujäsennyksen päämäärän – ”yksi kerrallaan, kun puhujanvaihdos on toistuvaa” (ks. Miller 1963: 418).

Tarkastelemaamme vuorottelusysteemin kuvausta voi jatkaa sen suhteen, minkälainen paikallisesti ohjautuva systeemi se on. Niiden sääntöjen luonne ja järjestys, joihin systeemin paikallinen ohjautuvuus perustuu, määrittävät itsessään systeemin yksityiskohtaisemman jäsennyksen: ne paitsi sallivat ja/tai vaativat vuorojen koon ja järjestyksen vaihtelun, asettavat myös niiden vaihtelun missä tahansa keskustelussa osallistujien hallittavaksi. Paikallisesti ohjautuvien systeemien joukossa se on siis ”osallistujien hallinnoima” systeemi. Tämän lisäksi se tekee vuorojen koosta ja vuorojen järjestyksestä toisistaan riippuvaiset yhdistämällä niiden kummankin määräytymisen mekanismit – vuorojen jakamismekanismit vaikuttavat vuorojen kokoon, ja menettelmissä, joilla säädellään tai määrätään vuorojen kokoa, käytetään vuoron jakamistekniikoita (kuten liitekysymyksiä vuorosta poistumisen ja siten puheenvuoron lopettamisen keinoina). Tällä tavoin systeemi yhdistää vuoron koon ja vuorojen järjestyksen hallintajärjestelmät ja asettaa koko tämän järjestelmän osallistujien hallinnoitavaksi missä tahansa keskustelussa. Mekanismit, joka tarjoaa järjestelmän osallistujien hallinnoitavaksi, joka yhdistää vuoron koon ja järjestyksen määräytymisen ja joka mahdollistaa vuoronvaihdon, on vaihtoehtojen kierto (*option-cycle*), joka perustuu järjestelmälliseen sääntöjoukkoon. Tämä sääntöjoukko tarjoaa vaihtoehtoja ”puhujille” ja ”potentiaalisille seuraaville puhujille” ja on näin ollen osallistujien palveluksessa; se kytkee toisiinsa ”nykyisen lopettamisen” ja ”seuraavan aloittamisen” liittäen näin vuoron koon vuorojen järjestykseen, ja se on sillä tavoin abstraktisti muotoiltu, ettei se sulje pois mitään siirtymäkohtaa.

Muut systeemin piirteet, jotka on koottu otsikon ”vuorovaikutuksen ohjaama” alle, käsittelevät tapoja, joilla vuorottelusysteemi asettuu paikallisessa, osallistujien hallinnoimassa muodossaan keskustelun vuorovaikutukseen mukautumalla siihen varta vasten.

Osallistujien hallinnoinnin ei tarvitse olla vuorovaikutuksellista. Keskustelun vuorottelusysteemissä se kuitenkin on. Tämä osallistujien hallinnoima, vuorottelun paikallinen ohjaaminen toteutuu, koska säännösten järjestelmällisyys tuottaa vaihtoehtojen syklin, jossa kenen tahansa osapuolen osallisuus vuorojen järjestyksen määrittämiseen riippuu toisten osapuolten osallisuudesta ja suuntautuu niihin.

Tämä riippuvuus (*contingency*) perustuu siihen, miten sääntöjen tarjoamien vaihtoehtojen käytäntöönpano riippuu ylemmän tason vaihtoehtojen toteutumatta jäämisestä ja on alemman tason vaihtoehtojen ennakoitujen toteutumisen rajoittamaa (tätä on käsitelty kohdassa 3.4).

Vuoron koko on tulos paitsi osallistujien hallinnoimasta paikallisesta ohjauksesta myös vuorovaikutuksesta. Tässä vaikuttaa vuorottelusysteemissä käytettävän vuoronyksikön (*turn-unit*) laatu: tekijä, jonka avulla voidaan nyt selittää tarkemmin, mitä tarkoitetaan sanottaessa järjestelmää ”vuorovaikutuksen ohjaamaksi”. Vuoronyksikön a) minimikoko on tarkahkosti määritetty, mutta b) se mahdollistaa yksikön sisäisen laajenemisen, c) sen etenemisen voi pysäyttää (joskaan ei milloin tahansa), d) siinä on toistuvia erillisiä siirtymäkohtia, e) jotka itsessään voivat laajeta tai supistua; kaikki ominaisuudet paitsi ensimmäinen määräytyvät vuorovaikutuksessa. Tämän takia on väärinkäsitys pitää vuoroja sellaisen työnjaon tuloksena, jossa puhuja määrittää yksikön ja sen rajat ja muiden osallistujien tehtävänä on niiden tunnistaminen. Sen sijaan vuoro on yksikkö, joka muotoutuu ja rajautuu edellä kuvaamamme tehtäväjaon mukaisesti: puhuja voi puhua siten, että hän puheellaan sallii vuoron mahdollisen päättymisen ennakoinnin vuoron alusta alkaen, jolloin muut voivat käyttää vuorossa esiintyviä siirtymäkohtia alkaakseen puhua tai jättääkseen aloittamatta, vaikuttaakseen puheen suuntaan ja niin edelleen; ja että heidän puheen aloituksensa, mikäli se sijoittuu oikeaan kohtaan, voi määrittää, milloin puhujan pitäisi lopettaa. Toisin sanoen vuoro yksikkönä määräytyy vuorovaikutuksesta.⁴¹

Keskustelijoiden näkökulmasta se, että vuorojen koko ja järjestys ovat paikallisesti ohjautuvia, osallistujien hallinnoimia ja vuorovaikutuksen kontrolloimia, tarkoittaa, että nämä ja näistä johtuvat keskustelun puolet voidaan saattaa kenties kaikkein yleisimmän keskusteluvuorovaikutuksen periaatteen, nimittäin *vastaanottajan huomioivan muotoilun* (*recipient design*) alaisuuteen.⁴² ”Vastaanottajan huomioivalla muotoilulla” tarkoitetaan niitä monia tapoja, joilla keskusteluun osallistujan puhe on rakennettu tai suunniteltu ilmaisemaan, että puhe suuntautuu tiety(i)lle toise(i)lle keskustelukumppan(e)ille (*co-participant(s)*) ja ottaa hänet (heidät) huomioon. Olemme huomanneet, että vastaanottajan huomioiva muotoilu toteutuu sananvalinnoissa, aiheenvalinnoissa, sekvenssien sopivuudessa (*admissibility*) ja järjestymisessä, keskustelujen aloittamisen ja päättämisen mahdollisuuksissa ja velvollisuuksissa ja niin edelleen, kuten muissa julkaisuissa

41. Aiemmat tutkimukset, esimerkiksi Bales 1950 ja Jaffe & Feldstein 1970, joissa yritettiin etsiä ”tunnistettavaa” yksikköä (oletettavasti hyvistä teknisistä syistä) ovat keskittyneet yksikön itsemääräytyvyyteen, riippumattomuuteen ja tunnistettavaan loppuun saattamiseen (*completeness*). Tämä tuntuu olevan ristiriidassa sen keskustelun ominaisuutteen kanssa, että vuorot muotoutuvat vuorovaikutuksessa.

42. Tätä emme olisi oivaltaneet, ellemmme olisi tutustuneet Harold Garfinkeliin; ks. Garfinkel 1967 ja Garfinkel [& Sacks] 1970.

raportoidaan.⁴³ Vastaanottajan huomioiva muotoilu on keskeinen perusta sille aidoissa keskusteluissa ilmenevälle variaatiolle, jota nimitetään kontekstiherkkydeksi. Viitatesamme tapaan, jolla vastaanottajan huomioiva muotoilu vaikuttaa vuorojen kokoon ja vuorojen järjestykseen, tarkoitamme, että osallistujilla on keinoja tietyn ”tämän keskustelun” yksilöimiseksi; heidän yhteistyönsä vuorojen jakamisessa ja vuorojen muodostamisessa tuottaa tietynkokoisten vuorojen tietyn järjestyksen ja siirtymien tietyn ominaislaadun yhden nimenomaisen keskustelun nimenomaisessa kohdassa.⁴⁴ Kehityksessään mekanismiksi, jossa vuorottelujäsennys on tarkoituksenmukaisella tavalla alisteinen vastaanottajan huomioivalle muotoilulle, vuorottelu – abstraktisti ymmärrettynä – on sopeutunut nimenomaan keskusteluun.

6 Seurauksia mallista

Tässä osassa aiomme kuvata lyhyesti joitakin seurauksia, joita koituu esittämämme jäsenyyksen tyypistä. Käsittelemme vain sellaisia seurauksia, jotka ovat ”yleisesti kiinnostavia”.

6.1 Kuuntelemiselle on tunnistettavissa luontainen motivaatio

Vuorottelusysteemin vuoron jakamistekniikat tuottavat luontaisen motivaation kuunnella kaikkia keskustelun lausumia; tämä motivaatio on erillinen muista mahdollisista motivaatioista, esimerkiksi kiinnostuksesta ja kohteliaisuudesta. Moninaiset seuraavan puhujan valitsemiskniikat sekä niiden järjestys velvoittavat ketä tahansa halukasta puhujaa tai mahdollisesti puhujaksi aikovaa kuuntelemaan ja analysoimaan jokaisen lausuman keskustelun kehkeytyessä. Osallistujan, joka on halukas puhumaan seuraavaksi, mikäli tulee valituksi, on siis kuunneltava ja analysoitava jokainen lausuma ainakin saadaksesen selville, valitaanko hänet siinä seuraavaksi puhujaksi. Ja kenen tahansa, joka aikoo puhua seuraavaksi, tulee kuunnella jokainen lausuma, jonka jälkeen hän mahdollisesti haluaa puhua, ainakin saadaksesen selville, että ketään toista ei ole valittu seuraavaksi puhujaksi. Näissä kummassakin tilanteessa seuraavaksi puhujaksi halua van tai aikovan on kuunneltava meneillään oleva lausuma loppuun saakka selviytyäkseen siirtymästä kunnolla ja ehkä myös varmistaakseen seuraavan vuoron puhujuu tensa. Äänessäolijakin altistuu vuoronsa loputtua tälle motivaatiolle, koska yksi vuorojen järjestystä ohjaavista mekanismeista on se, että edellinen puhuja valikoituu seuraavaksi puhujaksi. Maksimoimalla mahdollisten seuraavien puhujien määrän minkä tahansa seuraavan vuoron kohdalla (ks. 4.9) systeemi kääntää halukkuuden tai mahdollisen toiveen puhua vastavuoroiseksi veloitteeksi kuunnella.

43. Sananvalinnasta ks. Sacks & Schegloff 1974.

44. Ks. Jefferson 1973: 56–71 *passim*.

6.2 Vuorottelujäsennys ohjaa ainakin osittain lausumien ymmärtämistä

Kysymykseen siitä, miten puhe ymmärretään, voidaan tarjota monenlaisia vastaus-ehdokkaita. Vuorottelun tutkiminen auttaa tämän ongelman parissa monin tavoin. Niinpä edellä käsiteltyä perustaa, jonka vuorottelusysteemi kuuntelemiselle luo, voidaan täsmentää seuraavalla tavalla. Mahdolliseksi puhujaksi halukkaan osallistujan, mikäli hänet valitaan, on kuunneltava jokaista lausumaa havaitakseen, valitaanko hänet siinä seuraavaksi puhujaksi. Koska ”äänessäolija valitsee seuraavan puhujan” -tekniikoiden keskeinen luokka muodostuu ”etujäsenistä” eli tyyppin mukaisista (*type-characterized*) lausumista, kuten ”tervehdys” (*greeting*), ”kysymys” (*question*), ”loukkaus” (*insult*), ”valitus” (*complaint*) ja niin edelleen, puhujaksi haluavan on analysoitava lausumia saadakseen selville, ovatko ne näitä lausumatyyppejä ja käytetäänkö niitä tavalla, joka mahdollisesti valitsee hänet seuraavaksi puhujaksi. Ja mahdollisesti puhujaksi aikovan on tarkasteltava jokaista lausumaa, jonka jälkeen hän saattaisi haluta puhua, saadakseen selville, onko tällainen lausuma esitetty hänelle vai jollekulle muulle.

6.3 Sen sivutuotteena, millaiseksi vuorottelusysteemi on muotoutunut, on tullut vuorojen analyysin todentamismenetelmä (*proof procedure*)

Olemme panneet merkille, että kun A osoittaa B:lle etujäsenen, esimerkiksi ”kysymyksen” tai ”valituksen”, A valitsee B:n seuraavaksi puhujaksi. Samalla hän valitsee B:n puolesta, että tämä esittää A:n aloittaman ”vierusparin” jälkijäsenen, esimerkiksi ”vastauksen” tai ”anteeksipyyntöön” (muiden mahdollisten toimintojen joukosta). Kun B sitten tekee niin, hän paitsi tuottaa kyseisen lausumatyyppin, tuo myös ilmi (ensisijaisesti keskustelukumppaneille) oman ymmärryksensä edellisestä puheenvuorosta etujäsenenä eli ”kysymyksenä” tai ”valituksenä”.

Tämä juuri on keskeinen metodologinen resurssi keskustelun tutkimiseksi (kaunokirjallisten ja muiden tekstimateriaalien tutkimiseen verrattuna): resurssi, jonka mahdollistaa keskustelun läpikotainen vuorovaikutuksellisuus. Keskustelun vuorottelusysteemistä seuraa systemaattisesti, että se velvoittaa osallistujat (*participants*) tuomaan puheenvuorossaan ilmi ymmärryksensä toisten osallistujien puheenvuoroista. Yleisesti ottaen puheenvuoro kuullaan suuntautuneeksi edeltävään puheenvuoroon (*turn's talk*), ellei käytetä erityisiä tekniikoita vuoron kohdistamiseksi johonkin muuhun puheeseen. Puheenvuoro tuo siis säännöllisesti esiin puhujansa ymmärryksen edeltävästä puheenvuorosta tai mistä tahansa muusta puheesta, johon puheenvuoron on merkitty suuntautuvan (vrt. Moerman & Sacks, käsikirj.).

Nämä ymmärrykset esitetään tietenkin ensisijaisesti keskustelukumppaneille, ja ne ovat keskustelun paikallisen itsekorjausmekanismin tärkeä perusta. Ne ovat selvästi myös ”viimeisin seuraavaksi” -vuorojärjestyksen painatuksen keskeinen perusta: edeltävä puhuja on motivoitunut valitsemaan itsensä seuraavaksi puhujaksi, mikäli äännessäolijan puheesta käy ilmi, että hänen oman edeltävän lausumansa tulkinta ei ole hyväksyttävissä.

Mutta siinä missä toisten puheenvuorojen ymmärrykset käyvät ilmi keskustelukumppaneille (*co-participants*), ne ovat myös ammattitutkijoiden käytössä. Näin tut-

kijat saavat todentamiskriteerin (ja tutkimusmenetelmän) analyysilleen siitä, mistä puheenvuorossa on kyse. Koska osallistujien ymmärrys edeltävistä puheenvuoroista ohjaa sitä, miten he muodostavat seuraavia vuoroja, on analyysissä haettava juuri *heidän* tulkintojaan. Se, että nämä tulkinnat käyvät ilmi myöhemmistä vuoroista, tarjoaa sekä resurssin edeltävien vuorojen analysoimiseksi että todentamismenetelmän ammattimaisille analyysille – resurssin, joka on aineiston itsensä olennainen (*intrinsic*) osatekijä.

7 Keskustelun asema puheen vuorottelusysteemien joukossa

Vuorottelusysteemin käyttäminen sen takaamiseksi, että vain yksi puhuu kerrallaan, vaikka puhujanvaihdoksia on kuitenkin toistuvasti, ei ole vain keskustelulle ominaista. Sitä käytetään laajasti seremonioissa, debateissa, kokouksissa, lehdistötilaisuuksissa, seminaareissa, terapiaistunnoissa, haastatteluissa, oikeudenkäynneissä ja niin edelleen. Kaikki ne poikkeavat keskustelusta (ja toisistaan) useiden muiden vuorottelun parametrien suhteen sekä jäsenyyksen suhteen, jolla ne saavat aikaan sen parametrien arvojen joukon, jota ne kulloinkin jäsentävät.⁴⁵

Tällaista vertailevaa tarkastelua jonkin yhteiskunnan jäsenten saatavilla olevista erilaisista puheen vuorottelusysteemeistä emme ole juurikaan tehneet. Joitakin silmiinpistäviä asetelmia voi kuitenkin todeta, vaikkapa vain osoittamaan tämän aihepiirin mahdollisen kiinnostavuuden.

Kuten todettua, lienee oikein esittää, että keskustelun vuoronjakotekniikat perustuvat yhden vuoron jakamiseen kerrallaan. Tällaiselle toimintatavalle on kuitenkin helppo löytää vaihtoehtoja. Niinpä debateissa kaikkien vuorojen järjestys on jaettu kaavamaisesti etukäteen ”puolesta” ja ”vastaan” -asemiin. Puheenjohtajien vetämissä kokouksissa taas, toisin kuin sekä debateissa että keskustelussa, vuorot on jaettu osittain ennalta, mikä mahdollistaa myös ennalta jakamattomien vuorojen jakamisen ennalta jaettujen vuorojen avulla. Puheenjohtajilla on oikeus puhua ensimmäisenä ja jokaisen muun puhujan jälkeen, ja he voivat käyttää jokaisen vuoronsa seuraavan puheenvuoron myöntämiseen.

Edellä esitetty riittää viittaamaan erääseen rakenteelliseen mahdollisuuteen: vuorottelusysteemit tai ainakin niiden vuorottelusysteemien luokka, jotka ylläpitävät ”yksi puhuu kerrallaan” -periaatetta, asettuvat vuorojen jakamisjärjestelyjensä suhteen jatkumolle. Jatkumon yhdessä ääripäässä (jota edustaa keskustelu) toteutetaan ”yksi vuoro kerrallaan” -jakoa eli paikallista vuoronjakoa, toisessa ääripäässä (jota edustaa debatti) toteutetaan kaikkien vuorojen ennaltajakoa, ja välimuodoissa (joita edustavat kokoukset) erilaisia vuorojen ennalta jakamisen ja paikallisen jakamisen keinojen yhdistelmiä.

Se, että erilaiset tyytit voidaan tällä tavoin asettaa jatkumolle, mahdollistaa niiden vertailun funktionaaliselta kannalta. Yhteen ääripäähän (vuorojen paikallinen jako) asettuvat systeemit sallivat mahdollisten seuraavan vuoron puhujien joukon

45. Tämä piirre ei myöskään kuulu yksinomaan jollekin tietylle kieli- tai sosiaaliselle yhteisölle (*community*). Se tulee todistettavasti näkyviin keskustelussa, kokouksissa, jne. sellaisissa yhteiskunnissa (*societies*), joiden kielet ja sosiaalisen järjestyksen jäsenyykset ovat radikaalisti erilaisia.

maksimoimisen, mutta ne eivät ole järjestelmällisesti kehittyneet palvelemaan vuorojen tasaamista mahdollisten puhujien kesken. Toisaalta toiseen ääripäähän (kaikkien vuorojen jakaminen ennalta) asettuvat systeemit ovat muotoutuneet mahdollistamaan vuorojen tasaamisen (tai voivat olla – ne ovat voineet muotoutuneet myös muihin tarkoituksiin), jonka ne toteuttavat määrittämällä seuraavan puhujan ja minimoimalla siten mahdollisten seuraavien puhujien joukon. Kun vuorottelusysteemit asettaa jatkumolle, jonka yhdessä päässä ovat täydellistä ennaltajakoa ja toisessa vuoro kerrallaan -jakamista toteuttavat systeemit, minkä tahansa systeemin voi havaita maksimoivan, minimoivan tai olevan jäsenykseltään epärelevantti sellaisten tehtävien joukkoon nähden kuin vuorojen tasaaminen osallistujien kesken, mahdollisten seuraavien puhujien joukon koon maksimointi jne. Sen jälkeen voi tarkastella tehtäviä, joita mikä tahansa näistä systeemeistä on muotoutunut toteuttamaan, ja eri systeemejä voi verrata keskenään sen suhteen, millainen merkitys niillä on kulloinkin tarkasteltavan tehtävän kannalta. Kahden mainitsemamme tehtävän, vuorojen tasaamisen ja seuraavien puhujaehdokkaiden joukon koon maksimoimisen, suhteen vuorojen paikallinen jakaminen ja vuorojen jakaminen kokonaan ennalta ovat toistensa vastakohtia – ne saattavat tosiaan paljastua sellaisiksi minkä tahansa muunkin tehtävän suhteen, jonka toteuttamiselle vuorojen jakaminen systemaattisesti on relevanttia.

Kun otetaan huomioon keskustelun paikka puheen vuorottelusysteemien jatkumon ääripäässä ja tämän paikan sallima tehtävien maksimimäärä, keskustelun vuorottelujäsenyyksen luonnehdinta on muutenkin kuin vain etnografisesti merkityksellistä. Keskustelu asettuu siis tehtäviensä suhteen kiinnostavaan positioon jatkumolla ja on siksi vähintäänkin edustava esimerkki jäsenyyskeinoista, joilla yksi ääripääasema on saavutettavissa.

Kaikki jatkumon positiot ovat sellaisia, joissa käytetään vuoroja ja pyritään ylläpitämään ”yksi osapuoli puhuu kerrallaan” -tilannetta. Vaikka nämä ominaisuudet määrittävät kussakin positioissa eri tavoin ja vaikka me olemme luonnehtineet systemaattisesti vain keskustelua, mainittakoon kuitenkin yksi pidemmälle menevä yleisyys – ja sellainen erojen järjestyneisyys, jonka se ohjaa huomaamaan. Kaikissa jatkumon positioissa ”vuorot” jäsenyvät ainakin osittain kielispesifien rakenneyksikköjen mukaan, esimerkiksi syntaktisten rakenteiden (joista lauseen muotoinen yksikkö on tärkein ja tutuin muttei ainoa tapaus). Vuoron kokoon voivat vaikuttaa kaksi erilaista lauseiden järjestymiseen liittyvää seikkaa: a) lauseiden määrää voi lisätä yhden vuoron sisällä, ja b) lauseiden sisäistä syntaktista kompleksisuutta voi lisätä. Vuoron koosta ja sen suhteesta jatkumon eri positioihin voidaan tehdä kaksi huomiota. Ensinnäkin vuorojen koko kasvaa ennalta jaeltujen vuorojen määrän kasvaessa. Toiseksi yksikkö, jolla vuorojen kokoa mitataan ja jolla vuorojen kokoa voidaan rakenteellisesti (*constructionally*) kasvattaa, voi muuttua jatkumon positioiden mukana. Lausemaisten yksiköiden lisääminen on keskeinen käytäntö jatkumon siinä päässä, jossa vuoroja jaetaan ennalta, lauseen sisäisen kompleksisuuden lisääminen yhden (tai minimaalisen) lauseenmuotoisen vuoron sisällä on keskeinen käytäntö niissä systeemeissä, jotka toteuttavat paikallista vuorojakoa. Kumpikin seikka on nähtävissä jatkumolla eri kohtiin asetuvien, eri tarkoituksiin muotoutuneiden vuorottelusysteemien luonnollisiksi seurauksiksi.

Olemme käsitelleet keskustelua ”yhtenä polaarisen jatkumon ääripäänä” ja ”seremoniaa” jatkumon mahdollisena toisena ääripäänä. Tätä ei kuitenkaan tule ymmärtää siten, että ehdottaisimme keskustelulla ja seremonialla olevan ääripäinä toisistaan riippumattomat tai samanarvoiset statukset. Näyttää siltä, että keskustelua tulee pitää puheen vuorottelusysteemien perusmuotona muiden jatkumolle asetettujen systeemien edustaessa keskustelun vuorottelusysteemin erilaisia muunnelmia. Tässä valossa debatti ja seremonia eivät edusta jatkumon muista systeemeistä itsenäistä ääripäätä vaan ennemminkin keskustelun äärimmäisiä muunnoksia – äärimmäisiä siksi, että niissä määräytyvät ennalta ne kaikkein tärkeimmät (kenties melkein kaikki) parametrit, joiden vaihtelun keskustelu mahdollistaa.

Lähteet

- ALBERT, E. 1964: 'Rhetoric,' logic,' and 'poetics' in Burundi. Culture patterning of speech behavior. – J. J. Gumperz & D. Hymes (toim.), *The ethnography of communication* s. 35–54. American Anthropologist vol 66. Washington, DC : American Anthropological Association.
- BALES, R. F. 1950: *Interaction process analysis*. Cambridge, Mass.: Addison Wesley.
 — 1970: *Personality and interpersonal behavior*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- BARKER, R. G. – WRIGHT, H. F. 1951: *One boy's day*. New York: Harper.
- BEARDSLEY, R. K. – HALL, J. W. – WARD, R. E. 1959: *Village Japan*. Chicago: University of Chicago Press.
- BECKETT, S. 1972: *The lost ones*. New York: Grove Press.
- COLEMAN, J. 1960: The mathematical study of small groups. – H. Solomon (toim.), *Mathematical thinking in the measurement of behavior. Small groups, utility, factor analysis* s. 7–149. Glencoe: Free Press.
- DUNCAN, S. D. JR. 1972a: Some signals and rules for taking speaking turns in conversations. – *Journal of Personality and Social Psychology* 23 s. 283–292.
 — 1972b: Distribution of auditor back-channel behaviors in dyadic conversation. – *Journal of Psycholinguistic Research* (tulossa).
 — 1973: Toward a grammar for dyadic conversation. – *Semiótica* 9 s. 29–46.
- GARFINKEL, H. 1967: *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- GARFINKEL, H. – SACKS, H. 1970: On formal structures of practical actions. – J. C. McKinney & E. A. Tiryakian (toim.), *Theoretical sociology* s. 337–66. New York: Appleton-Century-Crofts.
- GOFFMAN, E. 1955: On face work. An analysis of ritual elements in social interaction. – *Psychiatry* 18 s. 213–231.
 — 1964: The neglected situation. – J. J. Gumperz & D. Hymes (toim.), *The ethnography of communication* s. 133–136. American Anthropologist vol 66. Washington, DC : American Anthropological Association.
 — 1971: *Relations in public*. New York: Basic Books.
- GOLDBERG, J. (käsikirj.): A system for the transfer of instructions in natural settings. [Ilmestyi

- 1975: *Semiótica* 14 s. 269–296.]⁴⁶
- ISAACS, S. 1933: *Social development in young children*. New York: Harcourt Brace.
- JAFFE, J. – FELDSTEIN, S. 1970: *Rhythms of dialogue*. New York: Academic Press.
- JEFFERSON, G. 1972: Side sequences. – D. N. Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* s. 294–338. New York: Free Press.
- 1973: A case of precision timing in ordinary conversation. Overlapped, tagpositioned address terms in closing sequences. – *Semiótica* 9 s. 47–96.
- JEFFERSON, G. – SCHENKEIN, J. (käsikirj.): Some sequential negotiations in conversation. Unexpanded and expanded versions of projected action sequences. [Ilmestyi 1977: *Sociology* 11 s. 87–103.]
- JORDAN, B. – FULLER, N. (käsikirj.): The non-fatal nature of trouble. Sense-making and trouble managing in lingua franca talk. [Ilmestyi 1975: *Semiótica* 13 s. 11–32.]
- KENDON, A. 1967: Some functions of gaze direction in social interaction. – *Acta Psychologica* 26 s. 1–47.
- MATARAZZO, J. – WIENS, A. 1972: *The interview. Research on its anatomy and structure*. Chicago: Aldine-Atherton.
- MILLER, G. 1963: Arvio teoksesta Universals of language, toim. J. Greenberg. – *Contemporary Psychology* 8 s. 417–418.
- MITCHELL, J. C. 1956: *The Yao village*. Manchester: University Press.
- MOERMAN, M. 1972: Analysis of Lue conversation. Providing accounts, finding breaches, and taking sides. – D. N. Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* s. 170–228. New York: Free Press.
- MOERMAN, M. – SACKS, H. (käsikirj.): On ”understanding” in the analysis of natural conversation. Esitelmä konferenssissa 70th Annual Meeting of the American Anthropological Association, New York City, 20.11.1971.
- SACKS, H. 1972: An initial investigation of the usability of conversational data for doing sociology. – D. N. Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* s. 31–74. New York: Free Press.
- 1974: An analysis of the course of a joke’s telling in conversation. – J. Sherzer & D. Baumann (toim.), *Explorations in the ethnography of speaking* s. 337–353. Cambridge: University Press.
- SACKS, H. – SCHEGLOFF, E. 1974: Two preferences in the organization of reference to persons in conversation and their interaction. – N. H. Avison & R. J. Wilson (toim.), *Ethnomethodology, labelling theory, and deviant behavior*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.
- SCHEGLOFF, E. 1968: Sequencing in conversational openings. – *American Anthropologist* 70 s. 1075–1095.
- 1972: Notes on a conversational practice. Formulating place. – D. N. Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* s. 75–119. New York: Free Press.
- (käsikirj.): On some questions and ambiguities in conversation. [Ilmestyi 1978 teoksessa Wolfgang U. Dressler (toim.), *Current trends in textlinguistics* s. 81–102. Berlin: De Gruyter.]
- SCHEGLOFF, E. – SACKS, H. 1973: Opening up closings. – *Semiótica* 8 s. 289–327.
- SCHENKEIN, J. – SACK, F. – WEINGARTEN, E. (toim.) (käsik.): *Issues in conversational analysis*. Berlin: Suhrkamp Verlag (tulossa).
- STEPHAN, F. F. – MISHLER, E. G. 1952: The distribution of participation in small groups. An

46. Suom. ja toim. huom. Artikkelissa viitataan jonkin verran käsikirjoituksiin, jotka ovat tietävästi sittemmin ilmestyneet. Tällaisten lähteiden tarkat tiedot on merkitty hakasulkeisiin alkuperäisen lähdetiedon perään.

exponential approximation. – *American Sociological Review* 17 s. 598–608.
 YNGVE, V. 1970: On getting a word in edgewise. – *Papers from the 6th Regional Meeting, Chicago Linguistic Society* s. 567–577.

Liite 1: litterointiperiaatteet

SEKVENTIAALISET PIIRTEET. Sekventiaalisten piirteiden litterointi on tehty erityisen huolellisesti noudattaen seuraavia periaatteita:

Kaksinkertainen vinoviiva (//) ilmaisee vuoron kohdan, jossa esiintyy päällekkäispuhuntaa toisen osallistujan puheen kanssa:

V: Th' guy say-s tuh me- .hh my son //did-id
 ART.DEF mies sanoa-PRES.3SG PREP 1SG.OBJ 1SG.GEN poika tehdä.PAST-3SG.N
Se mies sano mulle et mun poika teki sen

M: Wuh-jeh do:.
 WH-2 tehdä
Mitä sä teit

Moninkertaista päälle puhuttua vuoroa seuraavat sen kanssa päällekkäin tuotetut puhunnokset järjestyksessä. Puhuja C:n *VI:c* osuu siis päällekkäin V:n sanan *left* kanssa, ja C:n *Victuh* tuotetaan päällekkäin V:n sanan *hallway* kanssa:

V: I // left my garbage pail in iz // hallway.
 1SG jättää.PAST 1SG.GEN roska sanko PREP 3SG.M.GEN käytävä
Mä jätin roskasankoni sen käytävään.

C: Vi:c,
 FN
Vic

C: Victuh,
 FN
Victor,

Vaihtoehtoinen järjestelmä merkitä päällekkäispuhuntaa on päällekkäispuhunnan alun merkitseminen yksinkertaisella sulkumerkillä. Tällöin päällekkäispuhunnana kuuluvat kohdat sijoitetaan kohdakkain:

V: Th' guy say-s tuh me- .hh my son [did-id.
 ART.DEF mies sanoa-PRES.3SG PREP 1SG.OBJ 1SG.GEN poika tehdä.PAST-3SG.N
Se mies sano mulle et mun poika teki sen

M: [Wuh-jeh do:.
 WH-2 tehdä
Mitä sä teit

Hakasulkeet kahden peräkkäisen vuoron alussa osoittavat vuorojen samanaikaista alkamista:

M: [I mean no no n'no.
 1_{SG} tarkoittaa PRTC PRTC PRTC
Mä tarkotan et ei ei ei

V: [P't it back up,
 panna.IMP 3_{SG.N} ADV ADV
Pannu sen takasin

Yksittäinen oikeanpuoleinen sulkumerkki merkitsee kohdan, jossa kaksi päällekkäin puhuttua tai samanaikaisesti aloitettua lausumaa loppuu, jos ne loppuvat samanaikaisesti, tai kohdan, jossa toinen niistä loppuu toisen vielä jatkuessa, tai kohdan, jossa yksi lausumakomponentti loppuu suhteeseen toiseen. Joissakin tässä artikkelissa käytetyistä esimerkeistä käytetään oikeanpuoleisen sulkumerkin sijaan tähteä:

M: [I mean no no n'no.
 1_{SG} tarkoittaa PRTC PRTC PRTC
Mä tarkotan et ei ei ei

V: [P't it back up,
 panna.IMP 3_{SG.N} ADV ADV
Pannu sen takasin

M: Jim // was-n' home] uh what.
 FN olla.PAST.SG-NEG koti CONJ.COOR WH
Jim ei ollu kotona vai

V: Y'-kno:w?]
 2-tietää.PRES
Tietsä

M: Jim // was-n' home* uh what.
 FN olla.PAST.SG-NEG koti CONJ.COOR WH
Jim ei ollu kotona vai

V: Y' -kno:w?*
 2- tietää.PRES
Tietsä

Yhtäläisyysmerkkiä (=) käytetään yleisesti ottaen *latching*-ilmiön ilmaisemiseen. Tämä tarkoittaa, että kaksi puhunnosta liittyvät toisiinsa tauotta. Merkkiä käytetään sekä kahden eri puhujan puhunnosten että saman puhujan vuoron eri osien suhteen merkitsemiseen. Lisäksi sitä käytetään selkeyttämään pitkien, useissa kohdissa päällekkäisten vuorojen litterointia, mikäli yhtenä prosodisena kokonaisuutena tuotettu (*through-produced*) vuoro joudutaan katkaisemaan enemmän tai vähemmän satunnaisesti:

R: Wuh-jeh do:==
 WH-2 tehdä
Mitä sä teit

V: = I said did, he, get, hurt.
 1_{SG} sanoa.PAST AUX.PAST 3_{SG.M} saada loukkaantua.PTCP
Mä sanoin et loukkantuko se

V: My wife // caught d'-ki:d,=
 1SG.GEN vaimo saada.PAST ART.DEF-lapsi
Mun vaimo sai pojan kiinni

R: Yeh.
 PRTC
Joo,

V: =light-in' a fiyuh in Perry-'s celluh.
 sytyttää-PTCP ART.INDEF tuli PREP N-GEN kellari
ku se oli sytyttämässä tulipaloa Perryn kellariin

V: Well my son did it=
 PRTC 1SG.GEN poika tehdä.PAST 3SG.N
No mun poika teki sen

I-'m glad-jer son did-n' get hu:rt
 1SG-olla.PRES.1SG iloinen-2.GEN poika AUX.PAST-NEG saada loukkaantua.PCTP
hyvä ettei sun poika loukkaantunut

but ..., 'hh I said
 CONJ.COOR 1SG sanoa.PAST
mut , mä sanoin

Yhden puhujan vuoron lopussa esiintyvä yhtäläisyysmerkki, jota seuraa toinen yhtäläisyysmerkki yhdistettynä vasemmanpuoleiseen sulkumerkkiin osoittaa, että sulkumerkillä merkityt puhujat ovat aloittaneet samanaikaisesti, heti edeltävän puheen jälkeen. Tämä voi tapahtua, jos yhtä puhujaa seuraa kaksi muuta tai jos toinen puhuja jatkaa vuoroaan ja toinen liittyy mukaan:

J: The son of a bitch gott-iz // neck
 ART.DEF poika PREP ART.INDEF narttu AUX.PAST-3SG.M.GEN niska
 cut off.
 leikata.PTCP ADV
Siltä paskiaiselta pantiin niska poikki

Das-s wuhd- 'e should of did, =
 DEM.DIST.SG-olla.PRES.3SG WH-3SG.M AUX AUX tehdä.PTCP
Se sen ois pitäny tehdä

V: Wuh-
 WH
Mitä-

V: =[I-'m not intuh this.
 1SG-olla.PRES.1SG NEG PREP DEM.PROX.SG
Mä en tiedä tästä

J: =[if he- if he-'s the one
 CONJ.SUB 3SG.M CONJ.SUB 3SG.M-olla.PRES.3SG ART.DEF PRON.INDEF
 thet broke it.
 REL rikkoa.PAST 3SG.N
Jos se- jos se on se joka sen rikko

Vaihtoehtoisessa järjestelmässä yhtä vuoroa käsitellään yhden puhujan jatkuvana vuorona, jonka sisään sijoitetaan kaksinkertainen vinoviiva päällekkäispuhunnan merkiksi:

- J: ...Das-s wuhd- 'e should of did, //
 DEM.DIST.SG-Olla.PRES.3SG WH-3SG.M AUX AUX tehdä.PTCP
Se sen ois pitäny tehdä
- if he- if he-'s the one thet
 CONJ.SUB 3SG.M CONJ.SUB 3SG.M-Olla.PRES.3SG ART.DEF PRON.INDEF REL
Jos se- jos se on se joka
- broke it.
 rikkoa.PAST 3SG.N
sen rikko
- V: I-'m not intuh this.
 1SG-Olla.PRES.1SG NEG PREP DEM.PROX.SG
Mä en tiedä tästä

Oikeanpuoleinen sulkumerkki yhdistettynä yhtäläisyysmerkkiin osoittaa, että kaksi vuoroa ovat loppuneet samanaikaisesti ja liittyvät seuraavaan vuoroon tauotta. Tässä tapauksessa kaksi samanaikaisesti loppuvaa vuoroa liittyvät yhtä aikaa alkavaan vuoroon ilman taukoa:

- V: Ya:h, well I would-a pick-ed it up.
 PRTC PRTC 1SG AUX-AUX poimia-PTCP 3SG.N ADV
Joo, no mä olisin hakenu sen
- M: [I mean no no n'no.]=
 1SG tarkoittaa PRTC PRTC PRTC
Mä tarkotan et ei ei ei
- V: [P't it back up,]=
 panna-PTCP 3SG.N ADV ADV
Pannu sen takasin
- M: =[Ih does-n' make any-]=
 3SG.N AUX.PRES.3SG-NEG tehdä Q
Ei sillo mitään
- V: =[It does-n' mattuh.]=
 3SG.N AUX.PRES.3SG-NEG merkitä
Ei sillä oo mitään väliä
- M: If it break-s
 CONJ.SUB 3SG.N rikkoontua-PRES.3SG
Jos se menee rikki
- V: So dih gu:y] say-s'hh
 PRO ART.DEF mies sanoa-PRES.3SG
Niin se mies sanoo

Sulkumerkkeihin merkityt numerot ilmaisevat taukoon kulunutta aikaa sekunnin kymmenesosina. Tätä merkkiä käytetään sekä peräkkäisten puhujien vuorojen, saman puhujan puheen kahden erotettavissa olevan osan että saman puhujan yhden lausuman sisäisesti järjestyneiden osien välillä:

V: ...dih soopuh ul clean it up,
ART.DEF talonmies AUX puhdistaa 3SG.N ADV
Talonmies putsaa sen
 (0.3)

(): hhehh

V: No kidd-ing.
NEG narrata-GER
Oikeesti

M: Yeh there-'s nothin the:re?
PRTC DEM.DIST-olla.PRES.3SG Q DEM.DIST
Joo siellei oo mitään
 (0.5)

M: Quit hassl-ing.
lopettaa-IMP kiusata-PTCP
Lakkaa häiritsemästä

V: She-'s with somebody y' know 'hh enn-uh,
3SG.F-olla.PRES.3SG PREP PRON.INDEF 2 tietää.PRES CONJ.COOR-PRTC
 (0.7) she say-s Wo:w ...
3SG.F sanoa-PRES.3SG PRTC
Se on jonkun kanssa tietsä ja se sanoo wo:w

ÄÄNEN TUOTTAMISEN tapaa (*sound-production*) ei ole merkitty tunnollisesti tai johdonmukaisesti tähän aineistoon, mutta seuraavia erikoissymboleita on käytetty:

Välimerkkejä ei käytetä kieliopillisina symboleina, vaan sävelkulun merkitsemiseen. Kysymyksellä voi siis olla ”pilkkuintonaatio” tai ”pisteintonaatio”, ja ”kysymysintonaatio” voi esiintyä myös muiden kuin kysymysten yhteydessä:

V: Becuss the soopuh di-nt pudd-a
CONJ.SUB ART.DEF talonmies AUX.PAST-NEG panna-ART.INDEF
Ku talkkari ei pannu

bu:lb on dih sekkin flaw
lamppu PREP ART.DEF NUM lattia
lamppua toiseen kerrokseen

en it-s burn-t ou:t?
CONJ.COOR 3SG.N-olla.PRES.3SG palaa-PTCP PRTC
ja se on palanu loppuun

V: A do:g? enn-a cat is different.
ART.INDEF koira CONJ.COOR-ART.INDEF kissa olla.PRES.3SG erilainen
koira ja kissa on erilaisia

R: Wuh-jeh do:.
WH-2 tehdä
Mitä sä teit.

Kaksoispisteellä merkitään äänteen venytystä. Moninkertaiset kaksoispisteet ilmaisevat pitempää äänteen venytystä, kuten toisessa esimerkissä, jossa V:n *Wow* vastaa kestoltaan M:n samanaikaisen vuoron viittä tavua:

V: So dih gu:y se-z .hh
 PRON ART.DEF mies sanoa-PRES.3SG
Niin se kaveri sanoo

M: Yeh it-'s all in the chair
 PRTC 3SG.N-olla.PRES.3SG Q PREP ART.DEF tuoli
joo se on kaikki siinä tuolilla

all th //at junk is in the chair.]=
 Q DEM.DIST.SG roju olla.PRES.3SG PREP ART.INDEF tuoli
Kaikki se romu on siinä tuolilla

V: Wo:::~::~:w]=
 PRTC
O::~:ho

V: = I did-n' know tha:t?
 1SG AUX.PAST-NEG tietää DEM.DIST.SG
Mä en tienny sitä

Alleiviivauksella merkitään erilaisia painottamisen muotoja, joihin voi liittyä sävelkorkeus tai äänen voimakkuus:

V: I se-z y' know why, becauss look.
 1SG sanoa-PRES.3SG 2 tietää.PRES WH CONJ.SUB katsoa.IMP
Mä sanoin et tietsä miksi, ku kato nyt

Painotuksen ja äänneiden venytyksen merkeillä ilmaistaan sävelkorkeuden muutosta (tai muuttumattomuutta) sanatasolla. Ensimmäisessä lauseessa, jossa painotus on merkitty vain ensimmäiseen kirjaimeseen, sävelkorkeus ei muutu. Toisessa lauseessa sävelkorkeus laskee sanan ha:rd lopussa ja kolmannessa lauseessa se nousee sanan ha:rd? lopussa.

V: 'M not say-ing he work-s ha:rd.
 AUX.PRES.1SG NEG sanoa-PROG 3SG.M työskennellä-PRES.3SG kova
Emmä sano että se tekee kovasti työtä

V: I do-n't work ha:rd.
 1SG AUX-NEG työskennellä kova
Mä en tee kovasti töitä

H: Doe-s he work ha:rd?
 AUX-PRES.3SG 3SG.M työskennellä kova
Tekeeks se kovasti töitä

Lyhyt viiva on merkinä sanan tai äänteen jäämisestä kesken:

V: He sai-d. yih-know, I get- I get sick
 3SG.M sanoa-PAST 2-tietää.PRES 1SG saada.PRES 1SG saada.PRES sairas
 behind it.
 PREP 3SG.N
Se sano. Tietsä, mä tuun- mä tuun kipeeks sen takana

Sulkeissa esiintyvä *h*, sanan tai äänteen sisällä, merkitsee voimakasta aspiraatiota, esimerkiksi naurua:

M: I-'d a' crack-ed up 'f duh friggin
 1SG-AUX AUX murskata-PTCP ADV CONJ.SUB ART.DEF EXP
Mä olisin ruvennu nauramaan jos se vitun

(gla- i(h)f y'-kno(h)w it) sm(h)a(h) heh heh
 X CONJ.SUB 2-tietää.PRES 3SG.N X
il- jos tietsä se

Ilman sulkumerkkejä esiintyvä *h* merkitsee kuuluvaa hengitystä. Piste ennen *h*-merkkiä on sisään- hengityksen merkki ja *h*-merkki ilman pistettä merkitsee uloshengitystä:

V: So I se-z, .hh wa:l whud-di-you go-in do
 ADV 1SG sanoa-PRES.3SG PRTC WH-AUX-2 AUX-PROG tehdä
Ni mä sanoin että no mitä sitä voi sit tehdä

Asteen merkillä (°) merkitään vaimeaa puhetta:

M: Jim was-n' home, // °(when y'-wen over there)
 FN olla.PAST-NEG koti CONJ.SUB 2-mennä.PAST ADV DEM.DIST
Jim ei ollu kotona ku te menitte sinne

Isoilla kirjaimilla osoitetaan äänen voimistamista:

V: En it di-nt fall OUT!
 CONJ.COOR 3SG.N AUX.PAST-NEG pudota ADV
Eikä se pudonnu ulos

OHJEITA LUKIJALLE. Kiinnittäkää huomiota myös seuraaviin periaatteisiin.

Epäselvästi kuullut puhejaksot merkitään kaarisulkeiden sisään:

M: I-'d a' crack-ed up 'f duh friggin
 1SG-AUX AUX murskata-PTCP ADV CONJ.SUB ART.DEF EXP
Mä oisin ruvennu nauramaan jos se vitun

(gla- i(h)f y'-kno(h)w it) sm(h)a(h) heh heh
 CONJ.SUB 2- tietää.PRES 3SG.N
il- jos tietsä se

Jim was-n' home, // °(when y'-wen over there)
 FN olla.PAST-NEG koti CONJ.SUB 2-mennä.PAST ADV DEM.DIST
Jim ei ollu kotona ku te menitte sinne

Kohdakkaiset kaarisulkeet osoittavat paitsi kahta mahdollista tulkintaa myös kummankin tulkinnan epäselvyyttä:

V: I-'ll be (right wit-chu.)
 1SG-AUX olla ADV PREP-2
Hetki vaan

(back inn-a minnit.)
 ADV PREP-ART.INDEF minuutti
Mä tuun heti takasin

Jos sulkeiden sisällä on tyhjää, puheesta ei ole saatu selvää:

(): Tch! ()
 PRTC
Tsk!

Toisinaan litteraatteihin sisältyy merkityksettömiä tavuja, joiden avulla pyritään antamaan jonkinlainen kuva kuullusta puheesta:

R: (Y' cattuh moo?)
 2 x x

Puhujaa merkittäessä toimitaan samalla tavalla: kaarisulkeita käytetään, jos puhujasta on epävarmuutta, kahdet sulkeet ilmaisevat vaihtoehtoisia tulkintoja, ja jos sulkeiden sisällä on tyhjää, puhujaa ei ole pystytty tunnistamaan.

Kaksoissulkeiden sisällä on litteroijan kommentteja tai selityksiä tilanteesta:

M: ((whispered)) (Now they-'re gonna, hack it.)
 ADV 3PL-AUX.PRES AUX.PROG.INF hakata 3SG.N
 ((kuiskaa)) *Nyt ne selviytyy siitä*

M: ((razzberry))

M: ((cough))

V: ((dumb-slob voice)) Well we use-tuh do dis, en we use-
 PRTC 1PL AUX-INF tehdä DEM.PROX.SG CONJ.COOR 1PL AUX
 ((tyhmän hidas ääni)) *No me tehtiin tää ennen, ja me*

J: They-'re full-a sh::it.
 3PL-Olla.PRES täynnä-PREP paska
Ne puhuu roskaa

Lopuksi haluamme painottaa, että tämän artikkelin keskustelukatkelmat ovat edustavia. Ne havainnollistavat kutakin esiteltyä ilmiötä, joiden käsittely perustuu laajoista aineistoista tekemiimme havaintoihin. Tilanpuutteen takia aineistoa ei voi tässä esittää laajemmin, mutta kaikkia esimerkkejä voi analysoida myös muista näkökulmista kuin niistä, joista niitä tässä artikkelissa lähestytään. Monessa tapauksessa olemme päätyneet katkelmiin, jotka voisivat sopia valottamaan myös muita tässä tehtyjä havaintoja (nuolet kohdistavat huomion niihin ilmiöihin, joita kulloinenkin katkelma valottaa). Myös kaikkia muissa artikkeleissamme käytettyjä esimerkkejä voi tarkastella siltä kannalta, soveltuvatko tässä artikkelissa esitetyt havainnot niihinkin. Lisäksi mitä tahansa muiden keräämää luonnollista keskustelunaineistoa (joka on riittävän yksityiskohtaisesti ja tarkasti litteroitua) voi analysoida tämän artikkelin havaintojen valossa. Tämä

kaikki toki pätee, jos – kuten esitämme – tämän artikkelin väitteet pitävät paikkansa ”kaikissa keskusteluissa”.

Litteraattiemme muokattu kirjoitusasu on herättänyt vastustusta joidenkin kielitietelijöiden piirissä; heidän mukaansa IPA-symboleiden sijaan käyttämämme kirjoitusasu muistuttaa pilailukieltä, johon saattaa liittyä mielikuvia halveksunnasta. Vastauksemme on, että olemme vain yrittäneet vangita litteraatteihin mahdollisimman paljon alkuperäisestä ääniasusta niin, että ne olisivat silti myös kielitieteeseen perehtymättömille lukijoille helposti lähestyttäviä; tarkoituksenamme ei missään nimessä ole suhtautua epäkunnioittavasti litteraattien puhujiin.

Alaviite 12:

Huomattakoon, että ennakoitavuus on sekventiaalisten aineistojen perusteella empiirisesti ilmeistä. Toisin sanoen yksisanaisten, yksilausekkeisten ja yksilauseisten vuorojen jälkeen voi löytää seuraavan puhujan sekventiaalisesti sopivia aloituksia, jotka on tuotettu sujuvasti – toisin sanoen odottamatta syntaktisen rakenteen mahdollista päättymistä.

Tässä on esimerkkejä yksisanaisista vuoroista:

(a) [FD:IV:191]

Desk: What is you-r last name [Lorraine]
WH olla.PRES.3SG 2-GEN sukunimi FN
Mikä sun sukunimi on Lorraine

→ Caller: [Dinnis

→ Desk: What?
WH
Mitä

→ Caller: Dinnis.
Dinnis

(b) [Trio:18]

Jeanette: Oh you know Mittie- Gordon ,eh- Gordon,
PRTC 2 tietää.PRES FN FN PRTC FN
Ai niin tietsä Mittie- Gordon, tota- Gordon,
Mittie-'s husband die-d
FN-GEN aviomies kuolla-PAST
Mittien mies on kuollu

Estelle: Oh whe::n.
PRTC WH.TEMP
Ai millon

Jeanette: Well it was in the paper this morning.
PRTC 3SG olla.PAST.3SG PREP.LOC ART.DEF lehti DEM.PROX.SG aamu
No se oli tänä aamuna lehdessä.

Estelle: It wa::s,
3SG olla.PAST.3SG
Oli vai

→ Jeanette: Yeah.
PRTC
Joo

(c) [Ladies:3:2:5]

Fern: Well they-'re not com-in'
PRTC 3PL-AUX.PRES.PL NEG tulla-PROG
No ne ei oo tulossa

→ Lana: Who.
WH.SUBJ
Ketkä

Fern: Uh Pam, unless they c'n find somebody.
PRTC FN CONJ.SUB 3PL AUX.PRES löytää PRON.INDEF
Tota Pam, paitsi jos ne keksii jonkun

(d) [NB:1:5:4]

Guy: Is Rol down by any chance d-ju know?
olla.3SG.PRES FN ADV.LOC PREP Q mahdollisuus AUX.PRES-2 tietää
Tietsä onks Rol mahdollisesti paikalla

→ Eddy: Huh?
PRTC
Täh

Guy: Is uh Smith down?
olla.3SG.PRES PRTC LN ADV.LOC
Onks tota Smith paikalla

Eddy: Yeah he-'s down,
PRTC 3SG-olla.3SG.PRES ADV.LOC
Joo se on paikalla

Esimerkkejä yksilausekkeisista vuoroista:

(e) [TG:6]

A: Oh I have the- I have one class in the e:vening.
PRTC 1SG olla.PRES ART.DEF 1SG olla.PRES NUM luento PREP.LOC ART.DEF ilta
Ai niin mullon se- mullon yks luento illalla.

→ B: On Monday-s?
PREP.LOC maanantai-PL
Maanantaisin vai

A: Y- uh::: Wednesday-s.=
PRTC keskiviikko-PL
Keskiviikkosin

B: =Uh- Wednesday,=
PRTC keskiviikko
Siis keskiviikkona

A: =En it-'s like a Mickey Mouse course.
CONJ.COOR 3SG-olla.PRES.3SG ADV ART.INDEF Mikki Hiiri kurssi
Ja se on niinku tosi helppo kurssi

(f) [Ladies:2:8:5]

Anna: Was last night the first time you met
olla.PAST.3SG viime yö ART.DEF NUM.CARD aika 2 tavata.PAST
Missiz Kelly?
rouva LN
Eilen illallako sä tapasit ekaa kertaa rouva Kellyn

(1.0)

→ **Bea:** **Met** **whom?**
tavata.PAST WH.OBJ
Siis kenet

Anna: Missiz Kelly.
rouva LN
Kellyn rouvan

Bea: Yes.
PRTC
Joo

Esimerkkejä yksilauseisista vuoroista:

(g) [NB:III:3]

A: Uh you been down here before [have-n-che
PRTC 2 olla.PTCP ADV.LOC DEM.PROX ADV.LOC AUX.PRES-NEG-2
Tota sä oot ollut täällä ennenki etkö ookki

B: [Yeh.
PRTC
Jep

→ **A:** **Where the sidewalk is?**
REL.LOC ART.DEF jalkakäytävä olla.PRES.3SG
Missä jalkakäytävä menee

B: Yeah,
PRTC
Joo

→ **A:** **Whur it end-s,**
REL.LOC 3SG loppua-PRES.3SG
(Siellä) mihin se loppuu

B: Goe-s [all a' way up there?
mennä-PRES.3SG Q ART.DEF ADV ADV.LOC DEM.DIST.LOC
Meneekse ihan sinne ylös asti

A: [They c'm up tuh the:re,
3PL tulla.PRES ADV PREP DEM.DIST.LOC
Ne tulee ihan sinne asti

A: Yeah.
PRTC
Joo

Toisenlaista evidenssiä tästä, katso 4.13 sekä esimerkkejä 24–27. Lisää aineistoa ja keskustelua puheen aloituksen tarkasta sijoittumisesta, katso Jefferson 1973. Se, millä tavoin puhuja voi ennakoida vuoron rakenneyksikkötyyppien toteutumisen niin, että minkäänlaista vuorojen välistä viivettä ei synny, on tärkeä kysymys, johon kielitieteilijät voivat tarjota vastauksia. Luonnehdintamme säännöistä sekä niitä seuraavat pohdintamme jättävät avoimeksi sen, millä tavoin ennakoiminen tehdään.

Alaviite 13:

Esimerkiksi:

(a) [Schenkein:II:49]

Sara: Ben you want some ()?
FN 2 tahtoa.PRES Q
Ben tahotsä vähän ()

Ben: Well allright I-'ll have a,
PRTC PRTC 1SG-AUX.PRES olla ART.INDEF
No ok, mä otan yhen
((pause))

Sara: Bill you want some?
FN 2 tahtoa Q
Bill tahotsä

Bill: No,
PRTC
En

Tässä Sara nimeää Benin ja Billin seuraaviksi puhujiksi (kuuluu ryhmään äänessäolija – Sara – valitsee seuraavan puhujan), ja Saran vuorot ovat itsevalinnan tuloksia. Toinen esimerkki:

(b) [Adato:2:9]

Sy: See Death 'v a Salesman las' night?
nähdä kuolema PREP.GEN ART.INDEF myyjä viime yö
Näitsä Kauppatkustajan kuoleman eilen illalla

Jim: No.
PRTC
En

((tauko))

Sy: Never see(h)-n it?
ADV.TEMP nähdä-PTCP 3SG
Et o ikinä nähny sitä

Jim: No.
PRTC
En

Sy: Ever see-n it?
ADV.TEMP nähdä.PTCP 3SG
Ootsä ikinä nähny sitä

Jay: Yes
PRTC
Oon joo

Tässä Sy valitsee Jimin ja Jayn seuraaviksi puhujiksi, ja Syn vuoro on itsevalinnan tulos. On huomattava, että vaikka Sy on ensimmäisessä seuraavan puhujan valinnassaan saattanut myös katsoa vastaanottajaa, toinen ja kolmas valinta on täsmennetty ainakin pääosin leksikaalisesti käyttämällä ilmauksia *never* ja *ever*.

Edellä olevaa ei pidä tulkita todisteena siitä, että kysymykset olisivat aina itsevalinnan tuloksia tai että vastaukset aina tuotettaisiin "äänessäolija valitsee seuraavan puhujan" -tekniikan hyödyntämisen seurauksena. Seuraava esimerkki näyttää, että aina ei ole näin:

(c) [GTS:5:25]

Jim: Any a' you guy-s read that story about Walter Mitty?
Q PREP.GEN 2 jätkä.PL lukea DEM.DIST.SG juttu PREP FN LN
Onks kukaan teistä luku sitä juttua Walter Mittystä

Ken: I did,
1SG AUX.PAST
Mä oon

Roger: Mm hmm
PRTC
Mhm.

Kaikki tämän katkelman vuorot ovat itsevalinnan tuloksia. Lisää itsevalintaa koskevaa aineistoa ja pohdintaa löytyy tuonnempaa kohdasta 4.12.

Alaviite 14:

Esimerkit ovat:

(a) [TG:JFr:20]

Ava: He, he 'n Jo were like on the outs, yih know?
3SG 3SG CONJ.COOR FN olla.PAST.PL ADV huonoissa.väleissä 2 tietää.PRES
Se, se ja Jo oli niinku huonoissa väleissä tietsä

(0.7)

→ Ava: [So uh,
PRTC PRTC
Ni tota

→ Bee: [They always are(hh)hhh
3PL aina olla.PRES.PL
Ne on aina

(b) [Ladies:2:2:3:14]

Claire: So then we were worse o- 'n she an' she
PRTC ADV 1PL olla.PAST.PL huono.CMP CONJ.COOR 3SG.F CONJ.COOR 3SG.F
No sit meil meni vielä huonommin ja se ja se

went down four,
mennä.PAST PRTC NUM
sai neljä pietiä

(0.5)

→ Claire: **But** uhm
CONJ.COOR PRTC
Mut tota

(1.5)

→ Claire: [**Uh**
PRTC
Öö

→ Chloe: [**Well** then it was her fault
PRTC ADV/sitten 3SG.N olla.PAST.3SG 3SG.F.GEN vika
[Claire,
FN
No sit se oli sen vika Claire

Claire: [Yeah she said one no trump, and I
PRTC 3SG.F sanoa.PAST NUM NEG valtti CONJ.COOR 1SG
Joo se sano yks sangi ja

said two, an' then she went back t' two ...
sanoa.PAST NUM CONJ.COOR ADV 3SG.F mennä.PAST ADV PREP NUM
mä sanoin kaks ja sitte se korotti otti taas kahteen sangiin

(c) [GTS:1:2:86]

Roger: That-'s a joke that police force.
DEM.DIST.SG-olla.PRES.SG ART.INDEF vitsi DEM.DIST.SG poliisivoima
Se on niinku vitsi se poliisilaitos

They gott-a hunderd cop-s around the guy
3PL olla.PAST-ART.INDEF NUM poliisi.PL PREP ART.DEF mies
Niillon sata poliisia sen kaverin ympärillä

En so(h)me guy walk-s in and say-s
CONJ.COOR Q mies kävellä-PRES.3SG ADV CONJ.COOR sanoa-PRES.3SG
Ja joku tyyppi kävelee sisään ja sanoo et

I'm gonna shoot you and shoot-s him.
1SG AUX ampua 2 CONJ.CORR ampua-PRES.3SG 3SG.M.OBJ
mä ammun sut ja ampuu sen

→ Roger: :hmmhhh heh

→ Roger: En it-'s the president-'s assassin y'-know,
CONJ.COOR 3SG.N-olla.PRES.3SG ART.DEF presidentti-GEN salamurhaaja 2-tietää.PRES
ja se on tietsä presidentin salamurhaaja

(0.9)

→ Roger: They-'re wonder[ful].
3PL-olla.PRES.PL ihana
Ne on huippuja

→ Louise: [Hm- Now they-'re not even sure.
PRTC ADV 3PL-olla.PRES.PL NEG edes varma
Nyt ne ei oo edes varmoja